

Veća urbana područja u Republici Hrvatskoj

Starić, Morena

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:062911>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-10**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

MORENA STARIĆ

**VEĆA URBANA PODRUČJA U
REPUBLICI HRVATSKOJ**

Diplomski rad

Pula, 2020.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

MORENA STARIĆ

**VEĆA URBANA PODRUČJA U
REPUBLICI HRVATSKOJ**

Diplomski rad

JMBAG: 0303050468, redovna studentica

Studijski smjer: Financijski management

Predmet: Urbana ekonomika

Znanstveno područje: društvene znanosti

Znanstveno polje: ekonomija

Znanstvena grana: opća ekonomija

Mentor: izv. prof. dr. sc. Lela Tijanić

Pula, srpanj 2020.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Morena Starić, kandidat za magistra poslovne ekonomije ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, srpanj, 2020. godine

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Morena Starić, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom Veća urbana područja u Republici Hrvatskoj koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 9. srpnja 2020.

Potpis

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Problem i predmet istraživanja	1
1.2. Svrha i ciljevi istraživanja	1
1.3. Metode	2
1.4. Struktura rada	2
2. GRAD I URBANIZACIJA	4
2.1. Povijesni razvoj gradova	4
2.2. Pojam i podjela urbanizacije	10
2.3. Dinamika urbanizacije u svijetu	15
2.4. Urbanizacija u Hrvatskoj	19
3. STRATEŠKI PRISTUP URBANOM RAZVOJU	24
3.1. Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske	24
3.1.1. Planski dokumenti politike regionalnog razvoja	28
3.1.1.1. <i>Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje do kraja 2020. godine</i>	28
3.1.1.2. <i>Županijske razvojne strategije i strategije razvoja urbanih područja</i> .	33
3.1.2. Urbana područja definirana Zakonom	35
3.1.3. Ocjenjivanje prema stupnju razvijenosti i poticanje regionalne konkurentnosti	36
3.2. Instrumenti Europske unije za poticanje urbanog razvoja	37
4. USPOREDBA VEĆIH URBANIH PODRUČJA U REPUBLICI HRVATSKOJ	40
4.1. Osnovna obilježja	41
4.2. Komparacija gradova	48
4.3. Zaključna razmatranja	61
5. RAZVOJ URBANOG PODRUČJA GRADA PULE	66
5.1. Povijest grada	66

5.2. Osnovna obilježja urbanog područja	67
5.3. Društvo.....	71
5.4. Gospodarstvo.....	75
5.5. Zaključna razmatranja	78
6. ZAKLJUČAK.....	82
LITERATURA	84
POPIS TABLICA, GRAFIKONA I SLIKA.....	93
SAŽETAK	95
SUMMARY	96

1. UVOD

Tema ovog diplomskog rada odnosi se na veća urbana područja u Republici Hrvatskoj. Urbana područja karakterizirana su kao područja s većim brojem stanovnika i gušće naselja, a obuhvaćaju gradove, velegradove, uz gradiće, prigradska naselja i sl. Ta su područja zakonom utvrđena, a unutar njih je moguće pružanje različitih funkcija, zadovoljavanje stambenih, poslovnih, industrijskih, rekreacijskih, kulturnih i sličnih potreba. Urbana područja razvijaju se i nastaju procesom urbanizacije te se javlja potreba cjelovitog upravljanja razvojem u navedenim prostorima. Navedeno može biti korisno također manjim gradovima, koji se često suočavaju s problemima u pružanju potrebnih usluga.

1.1. Problem i predmet istraživanja

Predmet istraživanja ovog diplomskog rada jest prikazati značaj razvoja većih urbanih područja te analizirati na koji način različiti faktori pojedinog grada privlače okolno stanovništvo i stanovništvo u cjelini. U radu će se pojasniti pojam procesa „urbanizacije“, opisati ukratko karakteristike i razvitak procesa urbanizacije, kao i strateški pristup urbanom razvoju. Temeljem dostupnih pokazatelja nastoji se komparirati nekoliko većih urbanih područja u Republici Hrvatskoj te detaljnije analizirati proces razvoja većeg urbanog prostora Grada Pule.

1.2. Svrha i ciljevi istraživanja

Svrha i cilj provedenog istraživanja jest utvrditi teorijske osnove procesa urbanizacije, objasniti zakonske odredbe kojima se uređuju planski dokumenti bitni za primjenu strateškog pristupa urbanom razvoju, tijela, ocjenjivanje stupnja razvijenosti jedinica područne i lokalne samouprave i sl. te prikazati usporedbu nekoliko gradova koji se svrstavaju u veća urbana područja u Republici Hrvatskoj. U radu se nastoji prikazati sličnosti i različitosti razvoja većih urbanih područja, kao i dokazati važnost većih urbanih područja u razvoju šireg okruženja. Jedan od ciljeva odnosi se na utvrđivanje smjernica za daljnji razvoj na promatranom primjeru većeg urbanog prostora.

1.3. Metode

Pri objašnjavanju najvažnijih pojmova koji su vezani za zadanu temu korištena je dostupna stručna i znanstvena literatura sa područja ekonomije i urbanizma uključujući razne relevantne internet izvore. Metode analize, sinteze, indukcije, dedukcije, deskripcije te metoda komparacije su metode korištene pri izradi ovog diplomskog rada. Metodom analize analizirat će se temeljni pojmovi i različiti pokazatelji. Metodom sinteze povezat će se teorijski i praktični dio rada te izvesti zaključci iz analize podataka. Metodom indukcije prikupljene će se informacije interpretirati u zaključnom sudu. Metodom dedukcije raščlanit će se ključni pojmovi na pojedinačne kategorije kako bi se pobliže odredili razmatrani pojmovi koji će se metodom deskripcije i opisati, dok će se metodom komparacije povezati i usporediti rezultati analize na primjerima odabranih gradova te na pojedinačnom primjeru i okolnim naseljima urbanog područja grada koji se detaljnije analizira.

1.4. Struktura rada

Rad je podijeljen u šest poglavlja. Nakon uvoda, drugo poglavlje odnosi se na razvoj gradova, odnosno na proces urbanizacije. Prikazano je teorijsko definiranje samog pojma, opisane su karakteristike i vrste urbanizacije te je na kraju dan osvrt na urbanizaciju u svijetu i u Hrvatskoj.

Treće poglavlje odnosi se na strateški pristup urbanom razvoju, uključujući zakonodavni okvir. Ovdje je riječ o zakonu kojim se uređuje upravljanje regionalnim razvojem u Republici Hrvatskoj te utvrđuje podjela urbanih područja. Također spomenuto će biti i Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije (EU) kao krovni nositelj politike regionalnog razvoja, čiji je glavni cilj smanjiti regionalne razvojne nejednakosti u Hrvatskoj i razvijati slabije razvijena područja u zemlji. Isto tako, Ministarstvo razvija i izrađuje strategije regionalnog razvoja pa će se rad osvrnuti i na cjelokupnu Strategiju regionalnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje do kraja 2020. godine, a ujedno daje smjernice za izradu strategija urbanog razvoja te šire potiče urbani razvoj što će se u radu i obraditi.

U četvrtom se poglavlju vrši komparacija deset gradova koji po karakteristikama imaju status većih urbanih područja u Republici Hrvatskoj. Nakon pojedinačnog opisa glavnih obilježja razvoja svakoga grada, uspoređivat će se sličnosti i razlike na temelju odabranih indikatora te objasniti na koji način gradovi/veća urbana područja mogu doprinijeti razvoju županije kojoj pripadaju te regije/države u cjelini.

Nadalje, u petom poglavlju detaljnije se analizira odabrani grad s okolnim područjem s kojim čini povezano urbano područje. U ovome radu bit će riječi o gradu Puli. Analizirat će se položaj i posebnosti grada, obilježja stanovništva (u proteklih nekoliko godina), gospodarstvo i sl. Također će se istaknuti nedostaci urbanog područja te smjernice kojima se nastoji poboljšati daljnji razvoj.

Na kraju slijedi zaključak u kojemu će biti sumiran sadržaj ovog diplomskog rada i doneseni zaključci o provedenoj analizi.

2. GRAD I URBANIZACIJA

Često se za urbanizaciju kaže kako je to svjetski i povijesni proces koji je započeo prije nekoliko tisuća godina unazad nastankom prvih gradova. Od početka pa sve do danas u stalnom je jačanju. Urbanizacija je proces koji označava nastanak i razvoj gradova. Grad, bio velik ili malen u osnovi se odnosi na određeno geografsko područje na kojemu je visoka gustoća stanovništva na relativno malom prostoru.¹ Prvi gradovi bili su jako maleni, imali su tek nekoliko stotina ili nekoliko tisuća stanovnika, dok danas u svijetu postoji i nekoliko stotina milijunskih gradova. Tijekom svoga razvoja, gradovi mijenjaju svoje funkcije, značenje i izgled. Oni su ponajprije mjesta proizvodnje, razmjene i zadovoljenja raznih usluga. Tim svojim funkcijama nastoje zadovoljavati potrebe stanovništva iz okolice i regije. Također, oni su mjesta rada i stanovanja te svojim funkcijama utječu na okolni prostor. Dinamika razvoja gradova i njihove funkcionalne promjene uvjetovane su društveno-ekonomskim razvojem pojedinih zemalja i svijeta u cjelini.²

2.1. Povijesni razvoj gradova

Grad je složen društveni fenomen koji se prostorno i vremenski očituje u različitim oblicima i s različitim funkcijama.³ Stoga nije lako definirati pojam grada, budući da geografi, sociolozi, ekonomisti, urbanisti definiraju grad svatko sa svoga gledišta. „On je mjesto velikih i različitih koncentracija ljudi i dobara. U gradu djeluju jake tržišne snage, koje utječu na njegov razvoj i mnogi prostorno ekonomski zakoni.“⁴ Bjelajac definira grad kao teritorijalnu, relativno samostalnu, više funkcionalnu zajednicu nastalu dugotrajnim društvenim procesima u određenom prostoru radi zadovoljavanja određenih potreba kroz koju čovjek s obzirom na ograničenost vidokruga, doživljava i cijelo društvo.⁵ U evoluciji geografskog poimanja grada mogu se zapaziti različiti pristupi i gledanja, koji su se mijenjali tijekom vremena. Stoga se mogu izdvojiti četiri razdoblja. Prvo razdoblje odnosi se na razdoblje do 1900. godine, gdje pojam grada

¹ I. Šimunović, *Urbana ekonomika – petnaest tema o gradu*, Zagreb, Školska knjiga, 2007., str. 18.

² M. Vresk, *Grad i urbanizacija – osnove urbane geografije*, Sveučilište u Zagrebu, Školska knjiga, 2002., str. 1.

³ Ibidem, str. 3.

⁴ I. Šimunović, op. cit., str. 32.

⁵ S. Bjelajac i D. Vrdoljak, „Urbanizacija kao svjetski proces i njezine posljedice“, *Zbornik radova Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu*, no. 2-3, 2009., str. 4., dostupno na <https://hrcak.srce.hr/136157> (pristupila 31.05.2020.)

nije bio jasno definiran, odnosno bio je zanemarivan. Tada se veća pozornost posvećivala geografskom položaju samog grada. Drugo razdoblje bilo je od 1900. godine pa sve do Prvoga svjetskog rata gdje su se u obzir uzimali i fizionomijski elementi grada, točnije grad je bio shvaćan kao kompaktno sagrađeno naselje. Treće razdoblje bilo je između dvaju svjetskih ratova. U tom se razdoblju uvode nove varijable definiranja gradova te se pridaje veća važnost funkcijama grada npr. upravi, trgovini, industriji i sl. Zadnje, četvrto razdoblje je poslijeratno razdoblje u kojem su na poimanje grada utjecali i sociološki pristupi.⁶ Budući da je definicija grada vrlo kompleksan pojam, pojednostavljeno se može reći kako je grad mjesto velikih i različitih koncentracija ljudi i dobara gdje djeluju jake tržišne snage koje utječu na njegov razvoj. Grad postoji zato što se u gradu učinkovitije proizvode dobra i pružaju usluge.⁷

Smatra se da se prva stalna naselja počinju razvijati u neolitik. To je razdoblje kada čovjek sve više prestaje biti isključivo sakupljač hrane i lovac, a zahvaljujući selekciji biljaka i pripitomljavanju životinja postaje proizvođač hrane. Stalno se naselje moglo zapravo razviti i održavati kada je njegovo stanovništvo u tadašnjim uvjetima moglo proizvesti hrane za dulje razdoblje bez potrebe za selidbom. Za razvoj takve naseljenosti prirodni su uvjeti imali presudnu važnost. Tragove najstarijih stalnih naselja može se naći u aridnim krajevima; u dolinama velikih rijeka koje su dijelom godine plavile i muljem oplemenjivale tlo. To su suptropski krajevi u kojima su se razvile prve civilizacije i nastali prvi gradovi. Gradovi sa svojim funkcijama nastaju pojavom viškova proizvodnje, podjele rada i potreba za razmjenom dobara u društvu. Istraživanja su pokazala da prvi gradovi nastaju već prije pet tisuća godina.⁸

U starom vijeku prvi gradovi nastali su u tadašnjim civilizacijama: u Mezopotamiji oko 3500. godine, u dolini Nila oko 3200. godine, u dolini Inda oko 2400. godine i u dolini Žute rijeke oko 1600. godine prije Krista. U najstarije gradove na svijetu ubrajaju se Ur, Uruk, Nipur, Isin, Larsa itd., koji su nastali na jugu današnjeg Iraka u civilizacijama Sumera i Akada. Nastankom novih država Asirije i Babilona nastajali su novi gradovi, od kojih se posebno ističu prijestolnice. Gradovi su postupno nastajali i u drugim krajevima Bliskog Istoka, odnosno jugozapadne Azije. Među najstarije

⁶ M. Vresk., 2002., op. cit., str. 3.

⁷ I. Šimunović, op. cit., str. 32.

⁸ M. Vresk., 2002., op. cit., str. 8.

gradove prijestolnice u Egiptu ubrajaju se Teba, Memfis i Tell – el Amarna. U dolini Inda isticali su se Mohenjo Daro, Harapa itd.⁹

Gradovi starog vijeka ističu se po specifičnim obilježjima. Mnogi su od njih nastali smišljeno, s pravilnom mrežom ulica i bogatstvom upravnih i vjerskih građevina. Razlike u obilježjima gradova pojedinih područja i civilizacija svakako su postojale.

U antičko doba žarište se urbanog razvoja premješta na Sredozemlje. Na otocima i obalama mediteranskih zemalja nastaju mnogi gradovi koji postaju nosioci kulture, trgovine i drugih gospodarskih grana. Ponajprije, potrebno je istaknuti razvoj gradova u antičkoj Grčkoj. Grci su bili osnivači mnogih gradova, ne samo na današnjem teritoriju Grčke nego i na ostalim obalama Sredozemlja. Gradovi su bili politički i gospodarski samostalni, a zvali su se gradovi – države, odnosno polis. U prostornoj strukturi grčkih gradova isticale su se tri funkcionalne zone: jedna je bila za potrebe svetišta, druga je služila za javne društvene i kulturne potrebe, a treću su činile stambene zgrade. Za razvoj gradova u antičkom razdoblju veliku je važnost imalo i Rimsko Carstvo. Postupno se razvija u vremenu kada Grčka dostiže svoj vrhunac. Poticaj razvoju gradova u doba Rimskog Carstva davale su vojne, upravne, gospodarske i druge potrebe. Osim toga, gradovi su se razvijali i zahvaljujući svojim prometnim i trgovačkim funkcijama. Oni su se osnivali i za potrebe liječenja, rekreacije i slično. Odlike rimskih gradova očituju se u njihovoj strukturi, izgledu i funkcijama. Mnogi su građeni planski s pravilnim shemama ulica, a u strukturi su se posebno isticali glavni trg poznatiji kao forum, kazališta i arene.¹⁰

Jači razvoj gradova u Europi počeo je tek u 11. stoljeću na već spomenutim obalama Sredozemlja. Smatra se da su osnovu oživljavanja urbanog života dale inovacije u poljoprivredi što je omogućilo veću proizvodnju hrane. Pri tome su dva bitna čimbenika imala odlučujuću ulogu: jačanje funkcije tržnica i općenito trgovine te podizanje obrambenih zidova oko gradova. Gradovi su se razvijali kao vitalna središta razmjene poljoprivrednih viškova te drugih dobara i usluga. Gradska tržnica je zbog toga i postala jedan od najvažnijih simbola grada. Ona je odraz vitalnih veza između grada i njegove okolice, odnosno regije. Gospodarski razvoj je bio, dakle, glavni pokretač urbanog razvoja. Jedan od čimbenika razvoja i stvaranja

⁹ Loc. cit.

¹⁰ Ibidem, str. 8.- 9.

karakterističnih urbanih struktura bile su potrebe da se grad zaštiti zbog čega su se gradili obrambeni sustavi.¹¹

Gradovi u srednjem vijeku težili su za što većom samostalnošću. Mnogi su gradovi dobili status „slobodnoga kraljevskog grada“ s određenim obvezama i pravima. Pojedini su gradovi u Europi izborili status „gradova – komuna“ te „gradova – republika“ s određenim stupnjem samostalnosti. Gradovi s takvim statusima postojali su i na tlu Hrvatske. Primjerice, veći gradovi na obali imali su svoje uprave i statute, poput Splita i Hvara. Potrebno je istaknuti i Dubrovačku Republiku kao jedan takav oblik. Gradovi su isto tako stvarali saveze. Od njih posebno valja istaknuti Veliku Hanzu koja je u 14. stoljeću ujedinjavala 160 gradova među kojima je cvjetala živa trgovina.¹²

Srednjovjekovni europski grad ima svoje specifičnosti. Većina se gradova razvijala spontano, neplanski. Spontani razvoj u sklopu obrambenog sustava odrazio se nepravilnim sustavom uskih ulica, karakterističnim rasporedom funkcionalnih dijelova i socijalnom topografijom. Isto tako, treba istaknuti da su srednjovjekovni gradovi bili mali. Oko 1300. godine najveći gradovi u Europi bili su Pariz (228.000 stanovnika), Granada (150.000 stanovnika), Venecija (110.000 stanovnika), Genova (100.000 stanovnika), dok su ostali gradovi bili mnogo manji.¹³

Najvažnije područje urbanog razvoja u srednjem vijeku bila je sjeverna Italija te dijelovi današnje Francuske, Beneluksa i Njemačke. Ova područja urbanizacije postupno se šire. Posebno treba istaknuti razvoj gradova u priobalju sjeverozapadne Europe. U Aziji su najznačajnija središta u razdoblju od 1000. godine do 1500. bila jugozapadna Azija, Indija te dijelovi Kine i Japana. U Africi su u istom razdoblju najveći gradovi bili na prostoru današnjeg Magreba i u dolini Nila. Nakon toga, žarišta urbanizacije pojavljuju se i u pojedinim dijelovima zapadne Afrike. Na tlu Amerike najveća središta su se zadržala u prostoru starih kultura u Meksiku i Andama.¹⁴

U razdoblju od 1500. – 1800. godine zabilježen je također brzi razvoj gradova. Na njega utječe nekoliko čimbenika od kojih su najvažniji: razvoj kapitalizma, pojava centralističkih država te razvoj fizičkih znanosti. U 16., 17. i 18. stoljeću zabilježen je

¹¹ Ibidem, str. 10.

¹² Loc. cit.

¹³ Loc. cit.

¹⁴ Ibidem, str. 12.

veliki napredak u materijalnoj proizvodnji. Osim inovacija u poljoprivredi i sve veće proizvodnje hrane velik napredak bilježe obrtništvo i manufaktura. U razvoju manufakture zapažena je sve veća disperzija. Proizvodnja stakla, željeza, tekstila itd., zahtijevala je više izvora, pogotovo tekuće vode i drvenog ugljena. To uvjetuje širenje manufakture izvan većih gradova. Unatoč osnivanju novih gradova, mreža se gradova u pojedinim dijelovima Europe u navedenom razdoblju nije mnogo izmijenila. 1600. godine najveći gradovi u Europi bili su Napulj i Pariz s više od 200.000, London sa 187.000, dok su ostali gradovi bili znatno manji. Karakteristično za ovo razdoblje bilo je i građenje pomorskih luka koje su gradove pretvarale u bitna središta.¹⁵

Razvoj pojedinih gradova u svijetu treba promatrati s obzirom na mjesto koje oni imaju u urbanim sustavima. Gradovi su međusobno povezani u funkcionalne cjeline koje se zovu urbani sustavi. Urbani sustav kao cjelina razvija se tijekom vremena tako da se stvori pravilan red veličine gradova između kojih postoji funkcionalna hijerarhija. Urbani sustavi međusobno se razlikuju i po topološkim obilježjima mreža gradova koji ih čine. Mora se, međutim, naglasiti da je danas teško odrediti točan broj stanovnika, odnosno točne granice velikih gradova. Zbog toga se često daju podaci za uže područje koje uglavnom obuhvaća administrativna granica grada i za šire područje u koje je uključena čitava urbana regija. Porast broja i veličina milijunskih gradova oslikavaju opće kretanje razvoja gradova u svijetu u tzv. industrijskoj fazi.¹⁶

„Pod procesom urbanizacije u suvremenim uvjetima podrazumijeva se razvitak gradova izražen porastom gradskog stanovništva i izmjena njegove socioekonomske strukture, ali i svi oni procesi na selu koji vode perspektivnom nadilaženju razlika između sela i grada bilo na bazi razvoja ne agrarnih djelatnosti ili na bazi preobražaja poljoprivrede na suvremenim tehničkim i društvenim osnovama. Proces urbanizacije ne obuhvaća samo razvoj gradova i gradskih četvrti te pretvaranja seoskih u gradska naselja, već i pražnjenje, te napuštanje naselja udaljenih oblasti.“¹⁷

U Republici Hrvatskoj prema Državnom zavodu za statistiku (DZS-u) grad se shvaća kao „kompaktno sagrađeno veće naselje u čijim sekundarnim i tercijarnim djelatnostima radi veći dio aktivnog stanovništva i to ne samo za vlastite potrebe nego i za potrebe stanovništva šireg prostora. Uz to, grad stanovništvu osigurava i

¹⁵ Loc. cit.

¹⁶ Ibidem, str. 16.-17.

¹⁷ S. Bjelajac i D. Vrdoljak, op. cit., str. 7.

zadovoljavanje životnih potreba kao što su opskrba, promet, obrazovanje, zdravstvena zaštita, dostupnost upravnih i ostalih pravnih usluga i slično (centralne funkcije).¹⁸ DZS smatra urbanim (gradskim) naseljima „sva naselja sjedišta upravnih gradova (bez obzira na broj stanovnika), sva naselja s više od 10 000 stanovnika, naselja od 5 000 do 9 999 stanovnika, s 25% i više zaposlenih u naselju stanovanja, i to u sekundarnim i tercijarnim djelatnostima (u odnosu na ukupan broj zaposlenih stanovnika naselja) te naselja od 2 000 do 4 999 stanovnika, s 25% i više zaposlenih u naselju stanovanja, i to u sekundarnim i tercijarnim djelatnostima (u odnosu na ukupan broj zaposlenih mještana) te s udjelom nepoljoprivrednih kućanstava od 50% i više.“¹⁹ „Sva ostala naselja, koja ne zadovoljavaju navedene kriterije, smatraju se ruralnim i prijelaznim naseljima. U tu skupinu uključena su sela i ostala, manje ili više urbanizirana naselja u ruralnom prostoru, te suburbana naselja.“²⁰ U Statističkom ljetopisu DZS-a, grad se definira kao „jedinica lokalne samouprave na istoj razini kao i općina te je prirodna, urbana, gospodarska i društvena cjelina. Status grada dobile su općine u kojima je sjedište županije te imaju više od 10 000 stanovnika. Iznimno, status grada dobile su i općine koje ne zadovoljavaju te uvjete u slučaju postojanja posebnih povijesnih, gospodarskih, geoprometnih i drugih razloga.“²¹ EU prema Eurostatu definira grad kao „lokalnu upravnu jedinicu (LAU) u kojoj najmanje 50% stanovništva živi u jednom ili više urbanih središta“.²²

Međutim, postavlja se pitanje zašto svi gradovi nisu jednake veličine? S gledišta urbane ekonomije odgovor na to pitanje bit će objašnjen pomoću zakona ekonomije razmjera te zakona eksternih ekonomija. Na temelju zakona ekonomije razmjera grad raste. Npr. imamo grad A u kojemu postoji jedno industrijsko poduzeće, a industrija se uspješno razvija na temelju djelovanja ekonomije razmjera u proizvodnji. Što je proizvodnja veća, to su troškovi proizvodnje manji te zakon ekonomije razmjera pozitivno djeluje na razvoj. S obzirom na to, grad s jednim industrijskim poduzećem ostvaruje uspješan gospodarski rast jer je zakon ekonomije razmjera proizveo unutarnji pozitivni efekt u samom poduzeću koji se odrazio na rast grada. Pomoću

¹⁸ Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Model diferencijacije urbanih, ruralnih i prijelaznih naselja u Republici Hrvatskoj. Metodološke upute 67, 2011a., str. 7., dostupno na https://www.dzs.hr/Eng/Publication/metodologije/metod_67.pdf (pristupila 21.05.2020.)

¹⁹ Ibidem, str. 7./8.

²⁰ Ibidem, str. 8.

²¹ Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2018., 2018., str. 59., dostupno na <https://www.dzs.hr/> (pristupila 4.04.2020.)

²² Eurostat, Glossary: City, 2020., dostupno na <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:City&oldid=232913> (pristupila 22.05.2020.)

djelovanja zakona eksternih ekonomija, gradovi ne rastu jednako. Npr. imamo grad A s jednim industrijskim poduzećem i grad B gdje postoji jedna djelatnost, na primjer, trgovina s više tvrtki. Jedna je tvrtka imala dodatne investicije radi poboljšanja uvjeta poslovanja, a efekt ulaganja pozitivno se odrazio i na bolje poslovanje ostalih trgovačkih tvrtki. Situaciju kada se efekt ulaganja jedne tvrtke pozitivno odrazi na poslovanje drugih tvrtki nazivamo efektom eksternih ekonomija. Eksterne ekonomije utječu na povećanje produktivnosti i plaća, kao i na privlačenje radne snage u grad.²³

S obzirom na to javlja se i konkurentnost gradova. Napredak suvremenog društva sve se više usmjerava na razvoj različitih mjesta te iskorištavanje potencijala. Jačanje konkurentnosti i ostvarenje punog potencijala mjesta stoga postaje imperativ dugoročno održivog ekonomskog razvoja.²⁴ „Sve veći broj mjesta prepoznaje potrebu jačanja svoje konkurentske pozicije i uvodi poduzetnički pristup i koncepciju marketinga mjesta u svoje upravljanje razvojem, dok se dio mjesta nastoji razlikovati i povećati razinu svoje konkurentnosti kroz primjenu koncepcije stvaranja marke.“²⁵

2.2. Pojam i podjela urbanizacije

Sam pojam urbanizacije predstavlja složenu pojavu koja postaje sve značajnija u gotovo svim zemljama svijeta. Naziv urbanizacija potječe od latinske riječi *urbs*, što znači grad.²⁶ Prema prethodno navedenom, urbanizacija bi mogla značiti razvoj gradova. Danas, urbanizacija predstavlja širi pojam koji ne obuhvaća samo pojavu i razvoj gradova nego i kompleksne promjene u ruralnim sredinama s kojima se u raznim oblicima smanjuju razlike između grada i sela.²⁷ Budući da urbanizacija svake zemlje proizlazi iz 3 razdoblja: predindustrijsko ili agrarno, industrijsko te postindustrijsko ili informacijsko, proces zbog toga treba promatrati evolutivno, tj. s aspekta vremena i prostora. Navedenim pitanjima urbanizacije i gradskih aglomeracija bavi se posebna disciplina – urbana geografija. Ona se razvija

²³ I. Šimunović, op. cit., str. 36.

²⁴ Širola, D., i N. Zrilić, „Konkurentnost gradova u Hrvatskoj – stvarnost ili utopija?“, *Zbornik Veleučilišta u Rijeci*, vol. 39, no. 3, 2005., str. 53., dostupno na https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=152070 (pristupila 31.05.2020.)

²⁵ Ibidem, str. 54.

²⁶ M. Vresk, 2002., op. cit., str. 17.

²⁷ Loc. cit.

usporedno s jačanjem urbanizacije te promatra urbanizaciju s obzirom na njezine tri bitne komponente: socijalnu, funkcionalnu i morfološku.²⁸

S obzirom na način kako se očituje u prostoru, urbanizaciju se dijeli na primarnu i sekundarnu. Pod primarnom urbanizacijom podrazumijeva se postanak i razvoj „formalnog grada“, tj. koncentracija stanovništva u granicama grada ili u njegovim rubnim zonama, stvaranje karakterističnih gradskih demografskih struktura, razvoj sekundarnih i tercijarnih djelatnosti te širenje prostora sagrađenog urbanim sadržajem primjerice tvornicama, parkovima, zgradama i slično unutar ili izvan međa postojećih gradova. Dakle, primarnom urbanizacijom nastaju kompaktno sagrađene urbane cjeline koje postaju žarišta sekundarne urbanizacije.²⁹ Pod sekundarnom urbanizacijom podrazumijevaju se populacijsko – demografske, socijalno – ekonomske, funkcionalne i druge promjene koje smanjuju agrarna obilježja. Te su promjene uglavnom povezane s mogućnostima prestrukturiranja agrarnog stanovništva. Ova vrsta urbanizacije podrazumijeva otvaranje novih radnih mjesta, razvoj industrije i drugih proizvodnih i uslužnih djelatnosti. Dakako to nije nužan uvjet da se stanovništvo preseljava u gradove, već tu dolazi do mogućnosti putovanja na posao koja omogućuje bolju prostornu pokretljivost radne snage te do mogućnosti da stanovništvo ostaje u ruralnim naseljima. Ona se najjače očituje u okolicama velikih gradova. Oko gradova nastaju prigradske urbanizirane zone koje su prostorno i funkcionalno povezane s gradom.³⁰ Dakle, iz prethodno iznesenog vidljivo je kako primarnom urbanizacijom nastaju kompaktno sagrađena urbana područja s velikom koncentracijom stanovništva i gradskih aktivnosti, dok sekundarnom urbanizacijom nastaju urbanizirana područja.³¹

Pojedine zemlje, kao i svijet u cjelini, prolaze kroz različite stadije urbanizacije, stoga u određivanju razvojnih stadija postoji nekoliko različitih pristupa. To su³²:

- prijeindustrijski,
- industrijski,
- poslijeindustrijski.

²⁸ Loc. cit.

²⁹ Ibidem, str. 18.

³⁰ Loc. cit.

³¹ Loc. cit.

³² Ibidem, str. 19.

U prijeindustrijskom stadiju stupanj urbanizacije neke zemlje je nizak. Udio gradskoga stanovništva ne prelazi 1/6 ukupnoga stanovništva. Gradovi su vrlo maleni, a veliki gradovi razvijaju se samo kao metropole država, dok u strukturi aktivnoga stanovništva prevladava primarni sektor djelatnosti. U tom su stadiju urbanizacije još uvijek pojedine zemlje u razvoju.³³ Poljoprivreda zapošljava najveći broj ljudi, prostorna pokretljivost stanovništva također je slaba te je usmjerena na relaciji selo-selo u obliku stalnih preseljavanja.³⁴

U industrijskom stadiju urbanizacije glavne poticaje urbanom razvoju daje razvoj sekundarnih djelatnosti, posebno industrije. Razvoj industrije ne potiče samo razvoj gradova, već uvjetuje značajne socioekonomske i populacijske procese. Industrija zahtjeva mnogo radne snage. S jedne strane to uvjetuje koncentraciju stanovništva u centre rada i stvaranje velikih aglomeracija, a s druge strane pospješuje ruralni egzodus. Udio gradskog stanovništva se sve više povećava pa čini približno 2/3 ukupnog stanovništva, od čega 1/3 živi u velikim gradovima. U takvim uvjetima uglavnom nastaju specifične prostorne strukture gradskih aglomeracija.³⁵ U ovome se stadiju socijalni i prostorni mobilitet stalno povećavaju što potiče urbani razvoj i rast gradova. Dnevne migracije postepeno jačaju, dok stalna preseljavanja slabe.³⁶

Tercijarni stadij, odnosno poslijeindustrijski, najviši je stadij urbanizacije. Karakterizira najrazvijenije zemlje. Glavne poticaje urbanom razvoju daje razvoj tercijarnih djelatnosti, koje imaju svoje zakonitosti lokacije, razvijaju se s potrebama potrošnje pa i lokacija uglavnom slijedi koncentraciju stanovništva. U uvjetima visokog standarda te zahvaljujući jakoj automobilizaciji i velikim mogućnostima prostorne pokretljivosti nastaje također proces metropolitizacije. Veliki gradovi gube stanovništvo, a nasuprot tome rubne i prigradske zone se naseljavaju i urbaniziraju. S takvim procesima nastaju nove prigradske zone, metropolitanska područja, urbane regije. U ovom stadiju urbanizacije više od 2/3 ukupnog stanovništva živi u gradovima, a nešto više 1/3 u velikim gradovima. U poslijeindustrijskoj fazi urbanizacije socijalna se mobilnost uglavnom može vidjeti unutar nepoljoprivrednog

³³ Ibidem, str. 19.

³⁴ Vresk, M., „Oblici urbanizacije i prostorna pokretljivost stanovništva središnje Hrvatske“, *Hrvatski geografski glasnik*, vol. 47., no. 1., 1985., str. 47. dostupno na <https://hrcak.srce.hr/37485> (pristupila 19.03.2020.)

³⁵ M. Vresk, 2002., op. cit., str. 19. i 20.

³⁶ M. Vresk, 1985., op. cit., str. 47.

stanovništva. Prestaje preseljavanje iz sela u grad, a jača preseljavanje iz grada u okolicu, kao i dnevne migracije.³⁷

Također, važno je napomenuti kako urbanizacija uključuje dva bitna procesa, a to su socijalna i prostorna mobilnost. Pod socijalnom mobilnosti podrazumijeva se napuštanje poljoprivrede i zapošljavanje u nepoljoprivrednim djelatnostima, dok se pod prostornom mobilnosti podrazumijeva preseljenje stanovništva iz jednog mjesta u drugo, uz svakodnevne migracije zaposlenih.³⁸ „Prostorna pokretljivost stanovništva, potiče, dakle, dva glavna oblika urbanizacije: koncentraciju u centrima rada i njihov daljnji rast te razvoj urbaniziranih zona oko njih.“³⁹

Dakle, značajan pokretač urbanizacije je razvoj nepoljoprivrednih grana djelatnosti.

Budući da je urbanizacija jedan od najjačih činitelja rasta gradova danas, važno je spomenuti kako se može podijeliti na ekonomsku i demografsku urbanizaciju. „One su dva prateća procesa s time što u jednom slučaju ekonomija povlači stanovništvo u grad (ekonomska), a u drugom slučaju stanovništvo povlači ekonomiju u grad (demografska). Na temelju toga može se reći kako je neosporno da bez ekonomije i stanovništva nema rasta gradova.“⁴⁰

Ekonomski rast u pojedinim radovima povezuje se s teorijom središnjih naselja, teorijom eksportne baze, teorijom lokacije te gradskim tržištem rada. Prema teoriji središnjih naselja gradovi rastu kao rezultat ponude dobara i usluga koje grad pruža okolnom regionalnom stanovništvu. Teorija eksportne baze počiva na potražnji za proizvodima i uslugama grada koje potražuju korisnici koji se nalaze u gradu i izvan granica gradskog središta. Prema toj teoriji rast grada rezultat je specijalizacije u izvozu. Teorija lokacije povezana je s teorijom industrijske lokacije i stvaranja privlačnosti za nove investicije, dok se privlačnost temelji na lokacijskoj prednosti. Gradsko tržište rada podrazumijeva potražnju za radnicima, a s druge strane ponudu radnika na gradskom tržištu rada. Ekonomski rast promatra se kao rezultat porasta ukupne zaposlenosti ili zbog porasta potražnje ili ponude za radnom snagom.⁴¹

³⁷ M. Vresk, 2002., op. cit., str. 20. i 21.

³⁸ M. Vresk, 1985., op. cit., str. 51. i 55.

³⁹ Ibidem, str. 68.

⁴⁰ I. Šimunović, op. cit., str. 37.

⁴¹ I. Šimunović, op. cit., str. 50., 51., 53., 54.

Također, na veličinu i razvoj grada uvelike može utjecati i tržište te zakonitosti tržišta. Budući da industrija privlači radnike u gradove te da je u gradovima sve više stanovništva, prijeko je potrebno osigurati veće i različite količine potrošnih dobara koje oni zahtijevaju. Na temelju toga potrebno je više trgovina i skladišta koji zahtijevaju i novu radnu snagu, što utječe na rast grada.

Razvojem urbanizacije javila se potreba mjerenja stupnja urbanizacije pojedinih zemalja i svijeta u cjelini, pri čemu se danas primjenjuju različiti pristupi. „Općenito, demografski rast gradova mjeri se stupnjem urbanizacije koji pokazuje porast udjela urbane populacije u ukupnoj populaciji neke zemlje u određenom razdoblju.“⁴² Pojedinačno se mjeri povećanjem broja stanovnika u nekom gradu u određenom razdoblju, ali također pri mjerenju demografskog rasta grada osim broja stanovnika gleda se i broj zaposlenih, struktura zaposlenih sl.⁴³ „Ekonomski rast grada mogao bi se pojednostavljeno definirati kao povećanje ukupne vrijednosti proizvoda (outputa) ili kao porast ukupnog dohotka koji je u gradu ostvaren u određenom razdoblju.“⁴⁴ Može se mjeriti pomoću kvantitativnih jedinica ili pomoću vrijednosnih jedinica.

U određivanju urbanih zona najčešće se primjenjuju socijalna i morfološka obilježja, kao što su gustoća i struktura stanovništva, dinamika populacijskog razvoja, prostorna pokretljivost stanovništva te gustoća sagrađenosti zemljišta urbanim sadržajem. Za određivanje urbaniziranih područja najčešće se uzimaju u obzir populacijsko-demografska i socioekonomska obilježja. Tu spadaju gustoća naseljenosti, dinamika populacijskog razvoja, socijalna struktura stanovništva, tipovi kućanstva, ekonomska struktura stanovništva te funkcionalno značenje prostora.

Do sada se stupanj urbanizacije uglavnom prikazivao udjelom gradskog stanovništva u ukupnom broju stanovnika. Međutim pokazatelj ima i nedostataka pa se za mjerenje stupnja urbanizacije predlaže uključivanje i nekih drugih kriterija kao što su: udio nepoljoprivrednog stanovništva, nacionalni dohodak po stanovniku, nacionalno

⁴² I. Šimunović, op. cit., str. 42.

⁴³ Loc. cit.

⁴⁴ Glavaš, J., Temelji urbane ekonomije, 2013., dostupno na <http://www.efos.unios.hr/urbana-ekonomija/wp-content/uploads/sites/238/2013/04/2-Urbana-ekonomija-Rast-grada.pdf> (pristupila 19.03.2020.)

bogatstvo po stanovniku, udio iskorištenog teritorija od ukupnoga teritorija neke zemlje itd.⁴⁵ Stupanj ovisi o broju i veličini gradova.

Prema međunarodnoj organizaciji, Ujedinjenim narodima (UN-u), urbanizacija se mjeri tako da se udio gradskog (i ruralnog) stanovništva procjenjuje prema posljednjem dostupnom popisu stanovništva ili službenoj procjeni stanovništva svake zemlje. Ako je ta procjena dostupna samo za prošlo razdoblje, udio urbanog ekstrapolira se na baznu godinu. Definicija urbanog stanovništva temelji se na definiranju u pojedinim zemljama.⁴⁶

2.3. Dinamika urbanizacije u svijetu

Siromašne zemlje bile su pretežno poljoprivredne gdje je hrana bila prijeko potrebna za održavanje života. Ekonomski rast sastojao se u seobi rada i proizvoda iz poljoprivrednih naselja u urbanu sredinu s industrijom i uslugama. Rast gospodarstva poistovjećivao se s rastom urbanizacije.

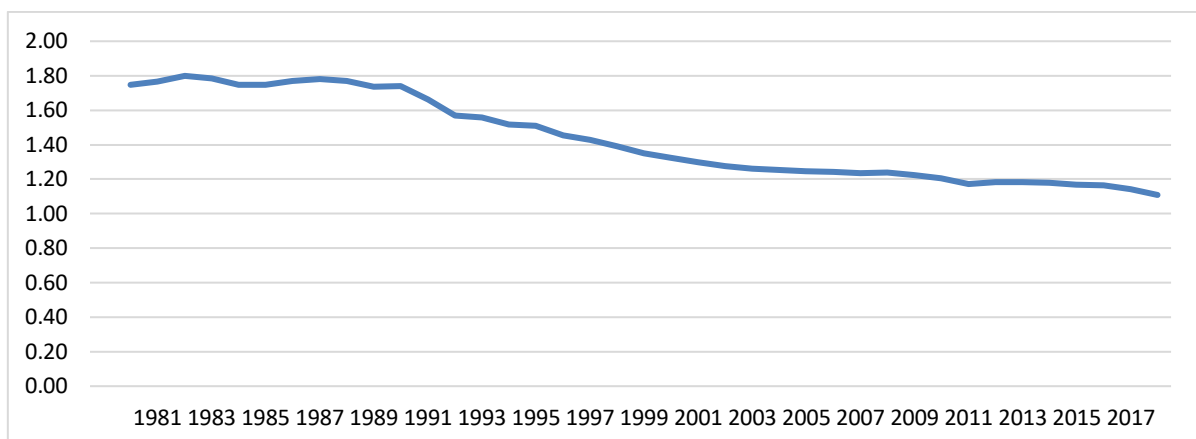
Većina gradova kako u Europi tako i u svijetu nastaje prije 19. stoljeća, dakle, prije početka industrijske revolucije. Broj i udio gradskog stanovništva u ukupnom stanovništvu bio je neznatan sve do 20. stoljeća. Prije toga porast gradskog stanovništva bio je uvjetovan podizanjem novih gradova, a ne širenjem postojećih. Tek u 20. stoljeću broj i udio gradskog stanovništva raste brže. Takva dinamika porasta gradskog stanovništva posljedica je specifičnih oblika urbanizacije. Dinamika porasta gradskog stanovništva uvjetovana je njihovom industrijalizacijom, a Europa se najranije počela industrijalizirati.⁴⁷

⁴⁵ M. Vresk, 2002., op. cit., str. 18. i 19.

⁴⁶ United Nations, World urbanization prospects 2018., 2020b., dostupno na <https://population.un.org/wup/General/FAQs.aspx> (pristupila 31.05.2020.)

⁴⁷ M. Vresk, 2002., op. cit., str. 21.

Grafikon 1: Stopa rasta populacije na svjetskoj razini, od 1980. do 2018. godine

Izvor: obrada prema The World Bank, DataBank – Population growth (annual %), 2020a., dostupno na <https://www.worldbank.org/> (pristupila 21.03.2020.)

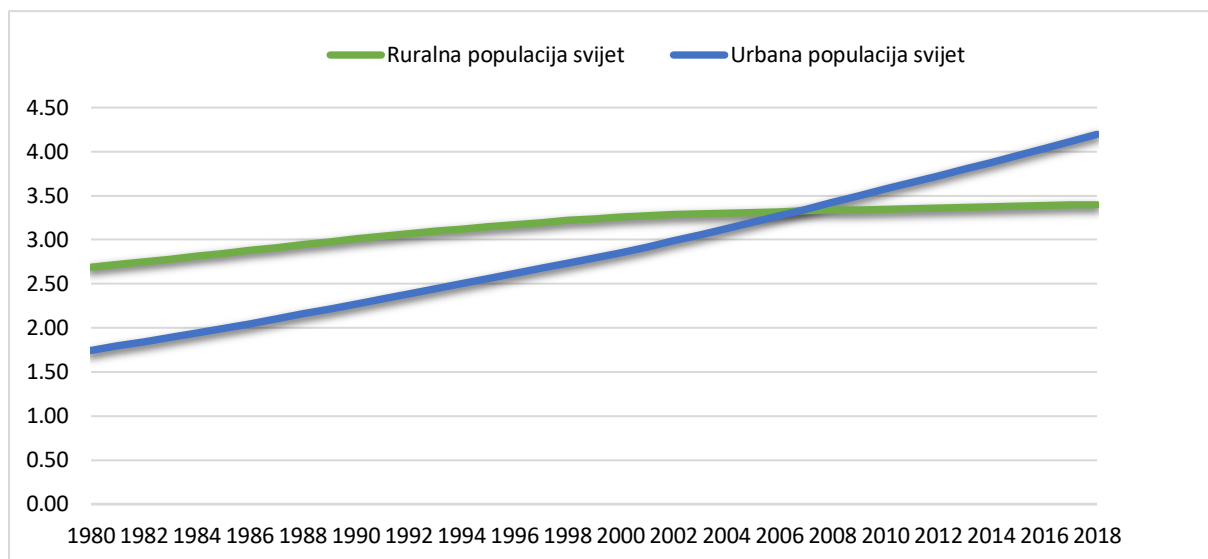
Prethodni grafikon (grafikon 1.) prikazuje nam stopu rasta populacije od 1980. godine do 2018. godine. Vidljivo je iz grafikona kako u promatranom razdoblju populacija bilježi smanjenje rasta iz godine u godinu. Najveći porast zabilježen je 1982. godine (stopa rasta iznosila je 1,8% u odnosu na prethodnu godinu), dok je najmanja stopa rasta zabilježena 2018. godine (te je iznosila 1,11%). Prema podacima sa *World-Statistics* trenutno u svijetu ima oko 7,77 milijardi stanovnika.⁴⁸

Glavni preduvjet urbanizacije u protekla dva stoljeća bio je tehnički progres. Industrijska revolucija proširila se na cijelo Ujedinjeno Kraljevstvo, kontinentalni dio Europe i Sjevernu Ameriku i bila je popraćena snažnom urbanizacijom. Gradovi su ubrzano rasli. S druge strane, industrijska revolucija nije se proširila na zemlje Latinske Amerike i Afrike, koje su bile samo izvor sirovina i radne snage za Europu. Veliki rast gradova u slabije razvijenim zemljama zasigurno će obilježiti naredna desetljeća. Istovremeno, visoko urbanizirane zemlje, uključujući Englesku i SAD dostigle su točku zasićenja jer većina stanovnika tih zemalja već živi u gradovima. U tim je zemljama prisutan jedan drugi trend, a to je preseljavanje iz grada u okolicu.⁴⁹

⁴⁸ World Statistics, World Statistics, understand the world, 2020., dostupno na <https://world-statistics.org/index.php> (pristupila 20.03.2020.)

⁴⁹ Graovac Matassi, V., Pregled razvoja procesa urbanizacije u svijetu, 2004., dostupno na <https://www.geografija.hr teme/pregled-razvoja-procesa-urbanizacije-u-svijetu/> (pristupila 15.03.2020.)

Grafikon 2: Broj stanovnika koji žive u urbanim i ruralnim područjima, od 1980. do 2018. godine, izražen u milijardama

Izvor: obrada prema The World Bank, DataBank – Rural population, Urban population, 2020c., dostupno na <https://www.worldbank.org/> (pristupila 18.03.2020.)

Tijekom ljudske povijesti većina ljudi širom svijeta živjela je u malim zajednicama. U posljednjih nekoliko stoljeća to se drastično promijenilo. Došlo je do masovne migracije stanovništva iz ruralnih u urbana područja. To znači da više od polovice svijeta (55%) živi u urbanim sredinama. UN procjenjuje kako se 2007. godine dogodio obrat, odnosno broj ljudi u urbanim područjima nadmašio je broj ljudi u ruralnim sredinama što je također vidljivo i iz priloženog grafikona (grafikon 2.). 1980. godine samo 1,7 milijardi ukupne populacije živjelo je u urbanim područjima dok se tokom godina stanje mijenjalo te se iz godine u godinu udio populacije u urbanim područjima povećavao da bi 2018. godine 4,2 milijarde stanovništva živjelo u urbanim područjima. S druge strane ruralna područja na početku razdoblja su dominirala, više je stanovnika živjelo u ruralnim područjima, 1980. godine čak 2,7 milijardi. Međutim, tijekom godina stanje se promijenilo, urbana područja su postajala privlačnija većem broju stanovnika pa je broj ljudi u ruralnim područjima postupno opadao. 2018. godine 3,4 milijardi stanovnika obitavalo je na ruralnim područjima.

Nadalje, više od 50% stanovništva u zemljama s visokim i srednjim dohotkom živi u urbanim područjima, dok u zemljama s niskim dohotkom većina njih živi u ruralnim područjima. U svim se zemljama predviđa porast udjela urbanog stanovništva u

narednim desetljećima, uz različite stope. Do 2050. predviđa se da će 68% svjetskog stanovništva živjeti u urbanim područjima. Zapravo, do 2050. godine vrlo je malo zemalja u kojima se očekuje da će ruralni udjeli biti veći od urbanih.⁵⁰

U svijetu se među gradove s najvećim brojem stanovnika trenutno ubrajaju Tokyo, Delhi, Shanghai, Sao Paulo, Ciudad de Mexico, Cairo, Mumbai i ostali koji su vidljivi iz priložene tablice (tablica 1.). Od europskih gradova što ih navodi Eurostat prema izvoru iz 2017. godine, kao najveći spominju se Pariz, London, Madrid, Berlin, Milano.⁵¹ Sve ove gradove obilježavaju prethodno navedene karakteristike ekonomskog rasta gradova. Prometno su dobro povezani, privlače stanovništvo i radnu snagu u grad, gradovi nude razne usluge dostupne stanovništvu i sl. S druge strane u većim gradovima nerijetko su vidljive posljedice ubrzanog rasta što zahtijeva odgovarajuće upravljanje urbanim razvojem. Primjerice trebaju se dobro sagledati problemi i mogućnosti razvoja pojedinog područja te na temelju toga dobro razraditi strategije održivog urbanog razvoja i spriječiti nepovoljni učinci urbanog rasta.

Tablica 1: Deset najvećih svjetskih gradova 2018. godine

City size rank	City	Population in 2018 (thousands)
1	Tokyo, Japan	37 468
2	Delhi, India	28 514
3	Shanghai, China	25 582
4	São Paulo, Brazil	21 650
5	Ciudad de México (Mexico City), Mexico	21 581
6	Al-Qahirah (Cairo), Egypt	20 076
7	Mumbai (Bombay), India	19 980
8	Beijing, China	19 618
9	Dhaka, Bangladesh	19 578
10	Kinki M.M.A. (Osaka), Japan	19 281

Izvor: prema United Nations, The World's Cities in 2018, 2020a., str. 4., dostupno na https://www.un.org/en/events/citiesday/assets/pdf/the_worlds_cities_in_2018_data_booklet.pdf (pristupila 20.03.2020.)

⁵⁰ Our World in Data, Urbanization, 2019., dostupno na <https://ourworldindata.org/urbanization> (pristupila 18.03.2020.)

⁵¹ Eurostat, Statistics on European cities, 2019., dostupno na https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Statistics_on_European_cities (pristupila 20.03.2020.)

2.4. Urbanizacija u Hrvatskoj

Urbanizacija u Hrvatskoj ima dugu tradiciju. Njezini počeci sežu u antičko vrijeme kada su na našim otocima i obali nastali prvi grčki gradovi (kolonije). Mrežu gradova prema unutrašnjosti Hrvatske kasnije su raširili Rimljani. Razvoj gradova nastavlja se i u srednjem vijeku, a potom sve do današnjeg dana. Po karakteristikama i dinamici razvoja grada u prošlosti, Hrvatska se nije pretjerano razlikovala od ostalih susjednih zemalja južne i srednje Europe.⁵²

Unatoč dugoj tradiciji urbanizacije, Hrvatska danas pripada grupi slabije urbaniziranih europskih zemalja. Za takvo stanje postoji više razloga. Naime, treba istaknuti kako Hrvatska nije doživjela intenzitet industrijske urbanizacije kao ostale zemlje srednje i zapadne Europe u 19. stoljeću. Hrvatska je dugo zadržavala karakter agrarne zemlje iako je imala relativno gustu mrežu gradova naslijeđenu iz prijašnjih vremena. Gradovi su bili maleni. Industrijska urbanizacija jačeg intenziteta javlja se tek nakon Drugog svjetskog rata (1945. godine).⁵³

Osim gospodarskih razloga koji su utjecali na urbanizaciju Hrvatske, bitnu ulogu odigrali su i politički faktori. Sve do 1991. godine Hrvatska je bila u sastavu drugih, većih državnih tvorevina – Austrije, Austro-Ugarske i Jugoslavije. Njezin se urbani sustav razvijao kao podsustav većih urbanih sustava. Veći gradovi kao što su Beč, Budimpešta, Graz bili su izvan njezinih teritorija. Tek 1991. godine stvorene su osnove za neovisni razvoj urbanog sustava.

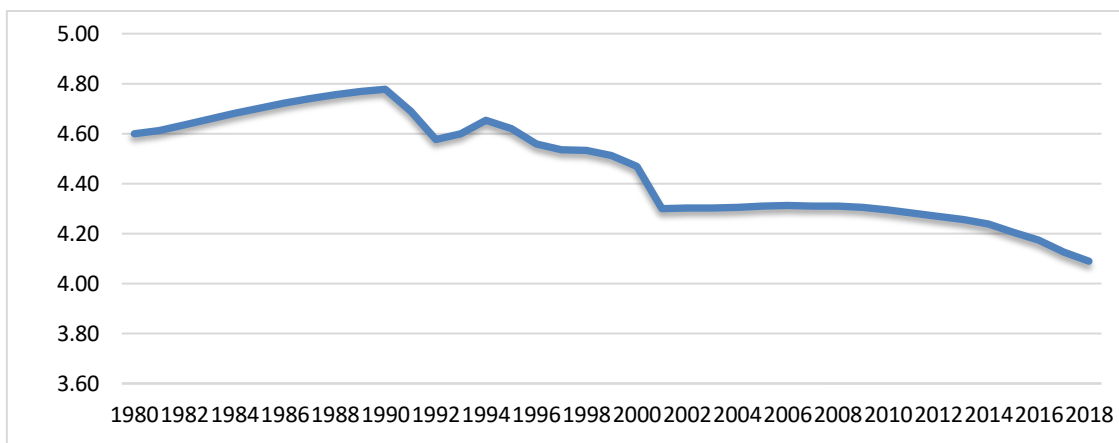
Urbani sustav Hrvatske danas obilježavaju asimetrična hijerarhijska i prostorna obilježja. Ekonomski (industrija i uslužne djelatnosti) i sve slabiji demografski (doseljavanje) faktori utječu na razvoj gradova. Gradovi se mogu smatrati nositeljima cjelokupnog razvoja i to na državnoj, regionalnoj i lokalnoj razini jer se u njima koncentrira stanovništvo i većina ekonomskih djelatnosti. Urbanizacijom je u posljednjih 50-ak godina izmijenjena prostorna struktura gotovo svih naselja u

⁵² M. Vresk, 2002., op. cit., str. 28.

⁵³ Loc. cit.

Hrvatskoj. Gradovi kao žarišta razvoja proširili su utjecaj na bližu okolicu i udaljenije prostore te su utjecali na funkcionalna, socijalna i morfološka obilježja naselja.⁵⁴

Grafikon 3: Stanovništvo Hrvatske, od 1980. godine do 2018. godine, u milijunima

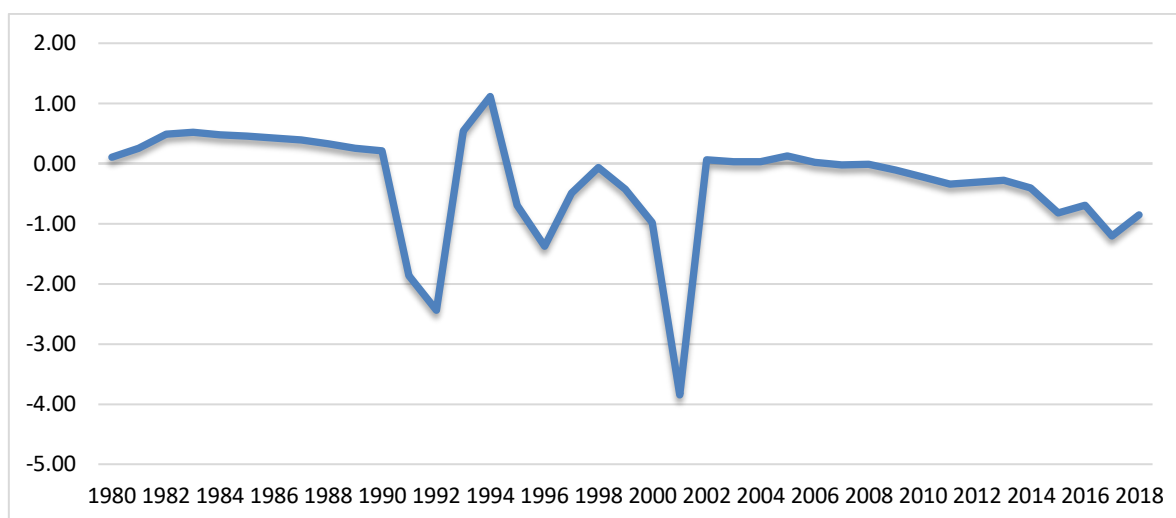

Izvor: obrada prema The World Bank, DataBank – Population total, 2020b., dostupno na <https://www.worldbank.org/> (pristupila 21.3.2020.)

Grafikon 3. prikazuje kretanje stanovništva u Hrvatskoj od 1980. godine do 2018. godine. Vidljivo je kako je u Hrvatskoj rastao ukupan broj stanovnika sve do 1990. godine kada je bilježila oko 4,77 milijuna stanovnika. Nakon toga slijede oscilacije povećanja i smanjenja tijekom sljedećih godina. Značajniji pad zabilježen je 2001. godine u odnosu na prethodne. Nadalje, od 2001. godine sve do 2008. slijedi blago poboljšanje i porast. Od 2008. godine do danas stanovništvo se sve više smanjuje. Razlog tome su prirodno kretanje, ali i ekonomski uzroci. Stopa rasta hrvatskog stanovništva u promatranom razdoblju prikazana je jasnije sljedećim grafikonom (grafikon 4.)

⁵⁴ Institut za turizam, Regionalni razvoj, razvoj sustava naselja, urbani i ruralni razvoj i transformacija prostora, 2014., dostupno na https://mgipu.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Prostorno/StrategijaPR//Regionalni_razvoj.pdf (pristupila 21.03.2020.)

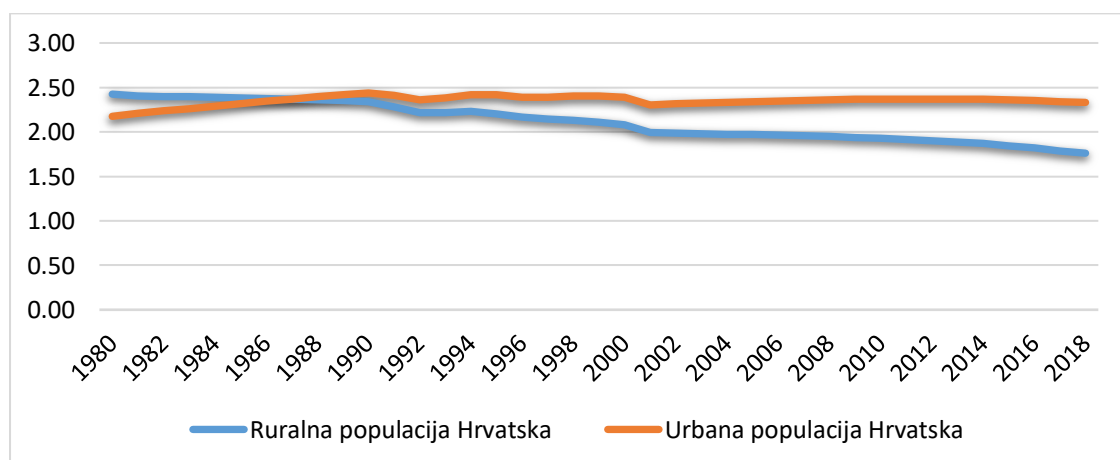
Grafikon 4: Stopa rasta stanovništva Hrvatske, od 1980. do 2018. godine

Izvor: obrada prema The World Bank, DataBank – Population growth (annual %), 2020a., dostupno na <https://www.worldbank.org/> (pristupila 21.3.2020.)

Iz ovog grafikona vidljivo je kako stopa rasta hrvatskog stanovništva u promatranom razdoblju većinom ima negativne vrijednosti, odnosno broj stanovnika ne raste već opada. Najveće smanjenje zabilježeno je 2001. godine (-3,85%), dok najveće povećanje zabilježeno je 1994. godine (od 1,11%). Najveća odstupanja vidljiva su od 1990. godine do 2002. godine. U posljednjih nekoliko godina stopa rasta je negativna.

Grafikon 5: Broj stanovnika koji žive u urbanim i ruralnim područjima, od 1980. do 2018. godine, izražen u milijunima, Hrvatska

Izvor: obrada prema The World Bank, DataBank – Rural population, Urban population, 2020c., dostupno na <https://www.worldbank.org/> (pristupila 18.03.2020.)

Urbano i ruralno stanovništvo u Hrvatskoj prikazano je grafikonom 5. Vidljivo je kako je na početku promatranog razdoblja dominiralo ruralno stanovništvo, s oko 2,4 milijuna stanovnika 1980. godine. Sve do 1987. godine bilo je više stanovnika u Hrvatskoj koji su živjeli u ruralnim područjima. Međutim, nakon 1987. godine broj ljudi u urbanim sredinama je porastao te je vidljivo kako sve do danas veći dio stanovništva živi u urbanim područjima. Kao i u svijetu tako i u Hrvatskoj u narednim godinama prognozira se kako će još više stanovnika naseljavati upravo urbana područja.

„Urbanizaciju Hrvatske valja promatrati u svjetlu polariziranog razvoja u kojem su gradovi nosioci polarizacije.“⁵⁵ Porast stanovništva u gradovima kao rezultat preseljenja selo-grad shvaća se kao jedan oblik polarizacije. Općenito, direktno ili indirektno preseljavanje selo-grad utječe na depopulaciju ruralnih naselja i prostorni razmještaj stanovništva. Gradovi postaju nositelji polariziranog razvoja budući da se u gradu kontinuirano povećava broj stanovnika i proizvode različiti ekonomski učinci. Istodobno ruralna naselja nerijetko su suočena s depopulacijom, izuzev prigradskih naselja i s gradom dobro povezanih naselja.⁵⁶

Najveće promjene vidljive su oko centara rada. Zahvaljujući većim mogućnostima zapošljavanja izvan vlastitih posjeda dio poljoprivrednog stanovništva znatno se smanjuje tijekom godina, što također utječe na prostorni prerazmještaj prema gradovima. „Na preobrazbu okolica pojedinih većih centara utječe stanovništvo iz seoskih sredina, koje se, tražeći posao, nastanjuje u okolici. Ovo stanovništvo često pospješuje nekontroliranu stambenu izgradnju. Hrvatsku u cjelini karakterizira jaka polarizacija, kako u demografskom razvoju, tako i u urbanizaciji. Dok s jedne strane najveći dio teritorija Hrvatske doživljava konstantan pad broja stanovnika sa svim posljedicama, s druge strane pojedini gradovi preuzimaju žarišno značenje te snagom svojih funkcija utječu na urbanizaciju okolica. Prvenstveno se to odnosi na makro regionalne centre.“⁵⁷

⁵⁵ M. Vresk, „Urbanizacija Hrvatske 1981-1991. osnovni indikatori stupnja, dinamike i karakteristika urbanizacije“, *Hrvatski geografski glasnik*, vol. 54, no. 1., 1992., str. 110., dostupno na https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=95626 (pristupila 25.05.2020.)

⁵⁶ Loc. cit.

⁵⁷ Vresk, M., Tendencije razvoja socio-ekonomskih gradskih regija u Hrvatskoj i pristupi njihovom diferenciranju, str. 107., dostupno na https://giam.zrc-sazu.si/sites/default/files/gs_clanki/GS_1001_105-114.pdf (pristupila 26.05.2020.)

„Zagreb, Rijeka, Split i Osijek sa svojim funkcijama najviše su utjecali na preobrazbu okolica, tako da su oko njih, iako različitih veličina, formirane socioekonomske gradske regije. Tendencije stvaranja gradskih regija vidljive su i kod nekih gradova srednje veličine s funkcijom rada od 20 000 i više zaposlenih.“⁵⁸

Iz svega navedenog proizlazi složenost razvojnih mogućnosti koje nude gradovi, ali i da se navedeno razlikuje s obzirom na veličinu gradova.

U sljedećem poglavlju, prije nego se detaljnije osvrnemo na usporedbu većih urbanih područja u Hrvatskoj, važno je spomenuti i objasniti osnovna obilježja strateškog pristupa urbanom razvoju, kao i zakonodavni okvir bitan za definiranje podjele urbanih područja.

⁵⁸ Loc. cit.

3. STRATEŠKI PRISTUP URBANOM RAZVOJU

Budući da je urbanizacija kompleksan pojam koji obuhvaća porast stanovništva, proces širenja grada, preobrazbu općeg stanja, smanjenje seoskih naselja, porast koncentracije središnjih upravnih funkcija i sl., vrlo je važno da bude kontrolirana odgovarajućim institucionalnim okvirom, zakonima, uredbama, propisima i sl. Uz ostale nositelje, uključujući nositelje nadležne za gospodarstvo i prostorno planiranje, bitno je spomenuti kako se pitanjem urbanog razvoja u Hrvatskoj bavi Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova EU, poštujući Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske. Važno je spomenuti i niže razine koje surađuju s Ministarstvom, a to su regionalna, koja obuhvaća županije te lokalna razina, gradovi/općine. Iako je Ministarstvo krovni nositelj provedbe, niže razine uvelike doprinose krajnjem stvaranju i implementaciji Strategije regionalnog razvoja Republike Hrvatske te Strategije prostornog razvoja. Navedene razine pobliže mogu uvidjeti prednosti i nedostatke u području svog djelokruga i na vrijeme usmjeriti razvojne aktivnosti.

U nastavku rada obrađuju se glavne odrednice strateškog pristupa u upravljanju urbanim razvojem od nacionalne do lokalne razine, uključujući zakonodavni okvir, uz instrumente koji se mogu koristiti u cilju poticanja urbanog razvoja.

3.1. Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske

Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske ključan je propis u području regionalnog razvoja. Prva verzija zakona usvojena je 2009. godine, a posljednji je objavljen 2018. te je na snazi od 1. siječnja 2019.⁵⁹

Zakonom o regionalnom razvoju uređuju se⁶⁰:

- ciljevi i načela upravljanja regionalnim razvojem Republike Hrvatske,
- planski dokumenti politike regionalnog razvoja,
- tijela nadležna za upravljanje regionalnim razvojem,
- ocjenjivanje stupnja razvijenosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave,

⁵⁹ Zakon.hr, Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske, 2020., dostupno na <https://www.zakon.hr/z/239/Zakon-o-regionalnom-razvoju-Republike-Hrvatske> (pristupila 23.03.2020.)

⁶⁰ Loc. cit.

- način utvrđivanja urbanih i potpomognutih područja,
- poticanje razvoja potpomognutih područja,
- provedba, praćenje i izvještavanje o provedbi politike regionalnog razvoja u svrhu učinkovitijeg korištenja fondova EU.

Temeljeći se na posljednjim izmjenama ovoga Zakona „cilj politike regionalnog razvoja je pridonijeti društveno-gospodarskom razvoju Republike Hrvatske u skladu s načelima održivog razvoja, stvaranjem uvjeta koji će svim dijelovima zemlje omogućavati jačanje konkurentnosti i realizaciju vlastitih razvojnih potencijala.“⁶¹ „Radi postizanja navedenog cilja politikom regionalnog razvoja posebno se nastoji osigurati: povezanost lokalnih i regionalnih razvojnih potreba s prioritetima razvoja središnje razine te ciljevima kohezijske politike EU, potpora slabije razvijenim područjima za povećanje i optimalno korištenje vlastitog razvojnog potencijala otklanjanjem uzroka razvojnih teškoća, odgovarajuće mjere za ravnomjeren i održiv razvoj jedinca lokalne i područne (regionalne) samouprave u pograničnom području, poticanje teritorijalne suradnje te učinkovito korištenje sredstva strukturnih i investicijskih fondova EU namijenjenih regionalnom i urbanom razvoju.“⁶²

„Politika regionalnog razvoja označava cjelovit i usklađen skup ciljeva, prioriteta, mjera i aktivnosti usmjerenih na poticanje dugoročnoga gospodarskog rasta i ukupno povećanje kvalitete života, sukladno načelima održivog razvoja dugoročno usmjerenog na smanjenje regionalnih razlika.“⁶³ Temelji se na uzajamnoj solidarnosti svih građana Republike Hrvatske te se najviše usmjerava na dodatno poticanje razvoja onih područja koja najviše zaostaju u tome. Također podrazumijeva partnerstvo i suradnju između javnog, privatnog i civilnog sektora između države i područnih samouprava, socijalnih partnera i dr.

Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova EU nositelj je politike ravnomjernog regionalnog razvoja, čiji je cilj dodatno razvijati slabije razvijena područja u Republici Hrvatskoj i tako smanjiti regionalne razvojne nejednakosti u Republici Hrvatskoj. Regionalni razvoj jedna je od najvažnijih politika EU, koja čak trećinu svoga proračuna izdvaja kroz takozvanu kohezijsku politiku EU. U okviru navedene politike, u trenutnom programskom razdoblju poseban se naglasak daje na politiku urbanog

⁶¹ Loc. cit.

⁶² Loc. cit.

⁶³ Loc. cit.

razvoja. Politika ravnomjernog regionalnog razvoja u Hrvatskoj podrazumijeva planiranje, provođenje i koordinaciju aktivnosti regionalne politike te uspostave cjelovitog sustava programiranja, upravljanja i financiranja regionalnog razvoja.⁶⁴

„U pripremi i provedbi politike regionalnog razvoja sudjeluju i druga tijela državne uprave, odgovarajuća partnerska vijeća te druga javnopravna tijela koja svojim djelovanjem mogu znatnije pridonijeti ostvarivanju ciljeva politike regionalnog razvoja.“⁶⁵ Za potrebe osiguravanja aktivnog doprinosa jedinica lokalne i regionalne samouprave radi unaprjeđenja politike regionalnog razvoja u skladu s načelima partnerstva osniva se Vijeće za regionalni razvoj u koje su uključeni⁶⁶:

- predstavnici ministarstva nadležnog za regionalni razvoj,
- predstavnici ministarstva nadležnog za prostorno uređenje,
- predstavnici jedinica područne (regionalne) samouprave,
- predstavnici regionalnih koordinatora,
- predstavnici jedinica lokalne samouprave,
- član odbora Hrvatskog sabora nadležnog za regionalni razvoj,
- predstavnici znanstvene i stručne zajednice,
- predstavnici drugih ministarstava te ostalih javnopravnih tijela od posebne važnosti za regionalni razvoj.

Članove vijeća na prijedlog ministra imenuje Vlada Republike Hrvatske. Ono se sastaje po potrebi, najmanje dva puta godišnje.⁶⁷

Na temelju savjetovanja s odgovarajućim partnerskim vijećem donose se planski dokumenti politike regionalnog razvoja kojima se ostvaruje daljnje strateško planiranje regionalnog razvoja. Financiranje regionalnog razvoja osigurava se udruživanjem sredstava iz različitih izvora. Provedba politike regionalnog razvoja sustavno se prati i vrednuje radi povećanja djelotvornosti i učinkovitosti na regionalni razvoj, a također doprinosi uravnoteženom razvoju, osigurava zaštitu i očuvanje

⁶⁴ Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, Regionalni razvoj, 2020c., dostupno na <https://razvoj.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug-1939/regionalni-razvoj/110> (pristupila 23.03.2020.)

⁶⁵ Zakon.hr, op. cit.

⁶⁶ Loc. cit.

⁶⁷ Loc. cit.

prirodnog okoliša i kulturnog bogatstva. Politika regionalnog razvoja provodi se u skladu s autonomijom jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave.⁶⁸

Partnersko vijeće statističke regije osniva Vlada Republike Hrvatske radi sudjelovanja u utvrđivanju prioriteta razvoja, predlaganja strateških projekata te provedbe i praćenja. Najmanje tri županije s područja jedne statističke regije može ustrojiti Partnersko vijeće zajednice županija koje djeluje kao pod vijeće Partnerskog vijeća statističke regije. U njegovom radu sudjeluju predstavnici tijela državne uprave, jedinica područne (regionalne) samouprave te jedinica lokalne samouprave, regionalnih koordinatora, gospodarskih subjekata, znanstvene zajednice, socijalnih partnera i organizacija civilnog društva. Partnersko vijeće osniva se također za područje županije i za urbano područje. Partnersko vijeće za urbano područje osniva jedinica lokalne samouprave koja je nositelj izrade strategije razvoja urbanog područja te se osim za sudjelovanje u kreiranju strategije razvoja urbanog područja vijeće osniva radi sudjelovanja u kreiranju, utvrđivanja prioriteta razvoja urbanog područja, predlaganja važnih strateških projekata za razvoj urbanog područja, kao i njihove provedbe i praćenja. Značajni nositelji u provedbi regionalne politike su također razvojne agencije na regionalnoj i lokalnoj razini te regionalni koordinatori.⁶⁹

Naime, prema Zakonu o regionalnom razvoju Republike Hrvatske jedinica područne (regionalne) samouprave nositelj je planiranja razvoja za svoje područje. U svrhu učinkovite koordinacije i poticanja regionalnog razvoja na svom području osniva regionalnu razvojnu agenciju kao javnu ustanovu – *regionalni koordinator*, koja obavlja poslove od javnog interesa. Jedinice lokalne samouprave mogu osnovati lokalne razvojne agencije kao javne ustanove ili trgovačka društva koja im pomažu u svrhu učinkovite koordinacije i poticanja lokalnog razvoja.⁷⁰

⁶⁸ Loc. cit.

⁶⁹ Loc. cit.

⁷⁰ Loc. cit.

3.1.1. Planski dokumenti politike regionalnog razvoja

Planski dokumenti politike regionalnog razvoja su⁷¹:

- strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske,
- županijska razvojna strategija,
- strategija razvoja urbanog područja.

„Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske temeljni je planski dokument politike regionalnog razvoja kojim se utvrđuju ciljevi i prioritete regionalnog razvoja Republike Hrvatske te način njihova postizanja, područja s razvojnim posebnostima, kao i međusobni odnos i aktivnosti tijela državne uprave i drugih sudionika regionalnog razvoja uključenih u provedbu Strategije.“⁷² Ovu Strategiju donosi Hrvatski sabor, na prijedlog Vlade Republike Hrvatske, a nositelj izrade je ministarstvo nadležno za regionalni razvoj. Provedba se temelji na višegodišnjim programima za poticanje regionalnog razvoja.⁷³

3.1.1.1. Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje do kraja 2020. godine

Hrvatski sabor donio je Strategiju regionalnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje do kraja 2020. godine 14. srpnja 2017. godine te je izrada dokumenta trajala više od tri godine.⁷⁴

Vizija Strategije glasi „Hrvatska 2020.: Zemlja regija blagostanja i sretnih ljudi.“⁷⁵

⁷¹ Loc. cit.

⁷² Loc. cit.

⁷³ Loc. cit.

⁷⁴ Regionalni Weebly, Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje do 2020. godine, 2018., dostupno na <http://regionalni.weebly.com/novistrateskidokumenti.html> (pristupila 10.04.2020.)

⁷⁵ Vlada Republike Hrvatske - Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje do kraja 2020. godine, 2017., str. 106., dostupno na <https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/razvojne%20strategije/Strategija%20regionalnog%20razvoja%20Republike%20Hrvatske%20za%20razdoblje%20do%20kraja%202020. HS.pdf> (pristupila 24.03.2020.)

Strategijom je definirano šest vrijednosti⁷⁶:

- kontinuirano učenje i transfer znanja,
- participacija u odlučivanju,
- otpornost i održivost,
- aktiviranje lokalnih razvojnih potencijala,
- kultura sustavnog javnog upravljanja,
- socijalna osjetljivost.

Strategijom su definirana tri strateška cilja politike regionalnog razvoja, vodeći se općim ciljem politike regionalnog razvoja⁷⁷:

- povećanje kvalitete života poticanjem održivog teritorijalnog razvoja,
- povećanje konkurentnosti regionalnoga gospodarstva i zaposlenosti,
- sustavno upravljanje regionalnim razvojem.

Prema istaknutoj strategiji, prvi strateški cilj „povećanje kvalitete života poticanjem održivog teritorijalnog razvoja“ obuhvaća sinergiju različitih aspekata razvoja društva, prostora, okoliša. Objedinjuje mjere vezane uz unaprjeđenje regionalnih i lokalnih razvojnih kapaciteta te podizanje razine znanja i sposobnosti za poboljšanje kvalitete kao i mjere osiguranja i unaprjeđenja osnovne lokalne i regionalne infrastrukture. Isto tako usmjeren je i na provedbe politika razvoja potpomognutih područja te područja s razvojnim posebnostima.

Drugi strateški cilj „povećanje konkurentnosti regionalnog gospodarstva i zaposlenosti“ podržava razvoj regionalnog i lokalnog gospodarstva na način da se bavi unaprjeđenjem gospodarske infrastrukture, potiče poslovno okruženje, jača ljudske potencijale te potiče obrazovanje povezano s potrebama gospodarstva na regionalnoj i lokalnoj razini.

I treći strateški cilj „sustavno upravljanje regionalnim razvojem“ sadržava različite načine upravljanja usmjerene na pružanje odgovarajućega institucionalnog okruženja i potpore razvoju odgovarajućih tematskih područja. Time se podrazumijeva usklađivanje procesa planiranja, provedbe, praćenja i vrednovanja provedbe razvojnih politika na svim razinama upravljanja, usklađivanje javnih politika i zakona

⁷⁶ Regionalni Weebly, op. cit.

⁷⁷ Vlada Republike Hrvatske - Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, op. cit.

na nacionalnoj i regionalnoj razini u svim sektorima, kao i jačanje financijskih i administrativnih sposobnosti dionika na lokalnoj i regionalnoj razini.

Za svaki cilj definirani su prioriteti koji su zatim razrađeni u niz odgovarajućih regionalnih razvojnih mjera.⁷⁸

Slika 1: Razvojni ciljevi i prioriteti Strategije regionalnog razvoja Republike Hrvatske

STRATEGIJA REGIONALNOG RAZVOJA REPUBLIKE HRVATSKE CILJEVI I PRIORITETI			
SC 1: POVEĆANA KVALITETA ŽIVLJENJA POTICANJEM ODRŽIVOG TERITORIJALNOG RAZVOJA	P1.1: Regionalno ujednačena KVALITETA ŽIVOTA	P1.2: Razvijena lokalna i regionalna (komunalna) INFRASTRUKTURA	P1.3: Podržan razvoj svih PODRUČJA Hrvatske
SC 2: POVEĆANA KONKURENTNOST REGIONALNOG GOSPODARSTVA I ZAPOSLENOSTI	P2.1: Razvijena regionalna i lokalna GOSPODRASKA INFRASTRUKTURA	P2.2: Unaprijeđeno regionalno i lokalno POSLOVNO OKRUŽENJE	P2.3: Unaprijeđeni LUDSKI POTENCIJALI za regionalno i lokalno gospodarstvo
SC 3: SUSTAVNO UPRAVLJANJE REGIONALNIM RAZVOJEM	P3.1: Učinkovito regionalno razvojno upravljanje (supsidijarnost) - VERTIKALNA KOORDINACIJA	P3.2: Djelotvorna međusektorska i participativna RAZVOJNA SURADNJA - HORIZONTALNA KOORDINACIJA	P3.3: Ojačani ADMINISTRATIVNI KAPACITETI za lokalni i regionalni razvoj
<i>OPĆI CILJ: "Cilj politike regionalnog razvoja je pridonijeti društveno-gospodarskom razvoju Republike Hrvatske, u skladu s načelima održivog razvoja, stvaranjem uvjeta koji će svim dijelovima zemlje omogućavati jačanje konkurentnosti i realizaciju vlastitih razvojnih potencijala" (ZRR RH, 2014.)</i>	PROSTOR I OKRUŽENJE	INFRASTRUKTURA	LUDI

Izvor: Vlada Republike Hrvatske - Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje do kraja 2020. godine, 2017., str. 158., dostupno na <https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/razvojne%20strategije/Strategija%20regionalnog%20razvoja%20Republike%20Hrvatske%20za%20razdoblje%20do%20kraja%202020. HS.pdf> (pristupila 24.03.2020.)

⁷⁸ Loc. cit.

Prilikom izrade Strategije provedeno je njezino prethodno vrednovanje te su evaluatori ocijenili da Strategija odgovara svrsi i ciljevima koji se njome žele postići, da je izrađena u skladu s metodama i standardima strateškog planiranja te da predstavlja dobar instrument za provedbu politike regionalnog razvoja u Republici Hrvatskoj.⁷⁹

Ukratko, sadržaj strategije obuhvaća sljedeće glavne cjeline⁸⁰:

- **„Analizu stanja** - uključuje sažeti prikaz makroekonomskih i razvojnih stanja i trendova, analizu regionalnih razlika i razvojnih potencijala na NUTS 2 i NUTS 3 razini⁸¹, analizu razvijenosti potpomognutih područja (određenih na temelju indeksa razvijenosti), analizu stanja na otocima kao Ustavom definiranog područja posebne zaštite te identifikaciju i analizu drugih područja s razvojnim posebnostima prikladnima za integrirani teritorijalni pristup.
- **SWOT analizu** - lokalnih i regionalnih razvojnih potencijala i problema u razvojnim područjima društva, prostora i okoliša, gospodarstva i razvojnog upravljanja objedinjenih na razini NUTS 2 statističkih regija i naposljetku na razini Republike Hrvatske.
- **Novе koncepcije i perspektive** za lokalni i regionalni razvoj u Republici Hrvatskoj.
- **Strateške ciljeve, prioritete i mjere** regionalnog razvoja u Republici Hrvatskoj
- **Provedbene mehanizme**, uključujući razine odgovornosti i institucionalne strukture za upravljanje politikom regionalnog razvoja, financijski okvir, akcijski plan, sustav praćenja, izvještavanja i vrednovanja te informiranje i promidžbu“.

Financijski okvir za provedbu Strategije temelji se na nacrtu prijedloga akcijskog plana. Financijskim okvirom daje se uvid u financijsku vrijednost i izvore financiranja ciljeva, prioriteta i mjera za realizaciju Strategije, a detaljna razrada financiranja u trogodišnjem razdoblju nalazi se u Nacrtu prijedlogu akcijskog plana. Ukupna vrijednost Strategije procjenjuje se na 32.264.526.155,20 kuna.⁸²

⁷⁹ Loc. cit.

⁸⁰ Ibidem, str. 10.

⁸¹ NUTS = Nomenklatura prostornih jedinica za statistiku (*fran. Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques*)

⁸² Vlada Republike Hrvatske - Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, op. cit.

Tablica 2: Financijski okvir Strategije regionalnog razvoja Republike Hrvatske

	Ciljevi i prioriteti	Procjena potrebnih sredstava u trogodišnjem razdoblju	Izvor financiranja				
			MRRFEU	Ostali korisnici DP-a	EU pomoći	Javna poduzeća	Ostali izvori
1.	POVEĆANJE KVALITETE ŽIVOTA POTICANJEM ODRŽIVOG TERITORIJALNOG RAZVOJA	30.954.327.649,10	561.684.414,66	9.545.730.911,82	14.309.636.531,90	3.647.734.105,96	2.889.541.684,75
1.1.	Podizanje razine znanja i sposobnosti za poboljšanje kvalitete života	1.330.241.548,23	0,00	586.325.229,81	695.520.662,85	0,00	48.395.655,58
1.2.	Osiguranje i unapređenje osnovne lokalne i regionalne infrastrukture	25.108.526.143,26	150.804.086,65	6.555.352.774,00	12.129.857.397,54	3.647.734.105,96	2.624.777.779,11
1.3.	Podrška potpomognutim područjima i područjima s razvojnim posebnostima	4.515.559.957,61	410.880.328,02	2.404.052.908,01	1.484.258.471,52	0,00	216.368.250,07
2.	POVEĆANJE KONKURENTNOSTI REGIONALNOG GOSPODARSTVA I ZAPOSLENOSTI	1.255.196.397,28	0,00	449.355.307,53	778.396.864,73	0,00	27.444.225,01
2.1.	Unapređenje gospodarske infrastrukture na regionalnoj i lokalnoj razini	59.216.979,46	0,00	2.184.935,96	33.055.311,32	0,00	23.976.732,18
2.2.	Stvaranje poticajnog poslovnog okruženja na regionalnoj i lokalnoj razini	315.881.471,32	0,00	26.654.432,85	285.759.545,64	0,00	3.467.492,83
2.3.	Jačanje ljudskih potencijala i obrazovanje povezano s potrebama gospodarstva na regionalnoj i lokalnoj razini	880.097.946,50	0,00	420.515.938,73	459.582.007,77	0,00	0,00
3.	SUSTAVNO UPRAVLJANJE REGIONALNIM RAZVOJEM	55.002.108,82	948.606,35	7.731.874,63	38.613.722,36	0,00	7.707.905,48
3.1.	Učinkovito upravljanje (u skladu s načelom supsidijarnosti)	38.483.226,69	0,00	5.820.783,98	27.442.306,20	0,00	5.220.136,52
3.2.	Djelotvorna međusektorska suradnja (u skladu s načelom participacije i integrativnog pristupa)	1.273.764,85	802.666,91	454.466,68	0,00	0,00	16.631,26
3.3.	Jačanje financijskih i administrativnih sposobnosti za razvoj na lokalnoj i regionalnoj razini	15.245.117,27	145.939,44	1.456.623,97	11.171.416,17	0,00	2.471.137,70

Izvor: Vlada Republike Hrvatske - Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje do kraja 2020. godine, 2017., str. 157., dostupno na https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/razvojne%20strategije/Strategija%20regionalnog%20orazvoja%20Republike%20Hrvatske%20za%20razdoblje%20do%20kraja%202020._HS.pdf (pristupila 24.03.2020.)

Tablica 2 prikazuje financijski okvir temeljem ciljeva i prioriteta koje se želi poboljšati na regionalnoj i lokalnoj razini, procjene sredstava u trogodišnjem razdoblju potrebnih da se zadani ciljevi ostvare te izvore financiranja za ostvarenje postavljenih ciljeva. Kao što je vidljivo iz priložene tablice najzahtjevniji je prvi postavljeni cilj „povećanje kvalitete života poticanjem održivog teritorijalnog razvoja“ koji zahtjeva najviše sredstava za ostvarenje.

Budući da problematika razvoja urbanih područja nije bila odgovarajuće zastupljena u postojećem okviru politike regionalnog razvoja Republike Hrvatske, uočena je potreba da se za pojedine prostore Republike Hrvatske izrade posebni teritorijalni razvojni programi bez obzira na stupanj razvijenosti tih područja. Stoga Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske uvodi kategorije urbanih aglomeracija i većih odnosno manjih urbanih područja s obvezom donošenja vlastitih strategija urbanog razvoja koje će biti osnova za planiranje projekata sufinanciranih iz Europskih strukturnih i investicijskih fondova i iz drugih izvora.⁸³ „Urbana područja (urbane aglomeracije, veća i manja urbana područja) ustrojena su sa svrhom postizanja učinkovitijeg planiranja, usklađivanja i provedbe urbane dimenzije politike regionalnog razvoja te povlačenja sredstava iz Europskih strukturnih i investicijskih fondova namijenjenih urbanom razvoju.“⁸⁴

3.1.1.2. Županijske razvojne strategije i strategije razvoja urbanih područja

Županijska razvojna strategija je temeljni strateški planski dokument koji se odnosi na razvoj jedinica područne (regionalne) samouprave s naglaskom na velike gradove i sjedišta županija i na razvoj slabije razvijenih područja. Utvrđuje ciljeve i prioritete razvoja, a strategiju donosi jedinica područne (regionalne) samouprave u skladu s načelom partnerstva i suradnje, nakon mišljenja partnerskog vijeća za područje županije. Ministarstvo izrađuje smjernice.⁸⁵

Slično navedenom, strategija razvoja urbanog područja predstavlja strateški dokument u kojem se određuju ciljevi i prioriteti razvoja za urbana područja. Nositelj izrade ove strategije je grad koji je središte urbanog područja. Donosi se također u

⁸³ Loc. cit.

⁸⁴ Ekonomski institut, Zagreb, Strategije razvoja urbanih područja i LAG-ova, Regio-novosti, no. 9, ožujak 2017., str. 2., dostupno na https://www.eizg.hr/userdocsimages/publikacije/serijske-publikacije/regio-novosti/regio_9_ozujak-2017.pdf (pristupila 15.03.2020.)

⁸⁵ Zakon.hr, op. cit.

skladu s načelom partnerstva i suradnje, nakon pribavljenog mišljenja partnerskog vijeća. Također i kod ovog dokumenta Ministarstvo izrađuje smjernice za izradu strategije razvoja urbanih područja, praćenje njihove provedbe i vrednovanja te druga vezana pitanja.⁸⁶

Prema Zakonu o regionalnom razvoju Republike Hrvatske, ciljevi i prioriteti definirani u Strategiji regionalnog razvoja Republike Hrvatske predstavljaju smjernice pri izradi strateških dokumenata.

Županijska razvojna strategija mora biti utemeljena na detaljnoj analizi stanja koja se temelji na opsežnim, relevantnim i ažuriranim podacima koji ukazuju na gospodarske, demografske, socijalne i prostorno-ekološke izazove s kojima se županija suočava, mora strateški prikazati pristup razvoju županije utvrđujući hijerarhiju ciljeva, prioriteta i mjera, identificirati i predložiti pristup prema razvoju slabije razvijenih područja, definirati očekivane rezultate i uključiti sustav relevantnih pokazatelja koje je potrebno koristiti za praćenje provedbe, razraditi sustav provedbe uključujući i financijski okvir te razraditi sustav praćenja, vrednovanja i izvješćivanja.⁸⁷ Tijekom provedbe strategije prati se ostvarenje utvrđenih ciljeva, prioriteta i mjera, učinci na razvoj, učinkovitost i uspješnost u korištenju financijskih sredstava, sudjelovanje i doprinos partnerstva, učinkovitost rukovođenja i organizacije provedbe, vidljivost strategije u javnosti županije i jedinicama lokalne samouprave s područja županije.⁸⁸

Strategija razvoja urbanog područja mora biti utemeljena na detaljnoj analizi stanja koja se temelji na opsežnim, relevantnim i ažuriranim podacima koji ukazuju na gospodarske, ekološke, klimatske, demografske i socijalne izazove s kojima se urbano područje suočava, mora strateški prikazati pristup održivom urbanom razvoju unutar određenog vremenskog razdoblja, utvrđujući hijerarhiju ciljeva, razvojnih prioriteta i mjera, također mora predložiti međusektorski integrirani pristup razvoju urbanog područja te definirati očekivane rezultate i uključiti sustav relevantnih

⁸⁶ Loc. cit.

⁸⁷ Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, Smjernice za izradu županijskih razvojnih strategija, praćenje i vrednovanje njihove provedbe, 2015b., dostupno na <https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/Smjernice%20za%20izradu%20C5%BEupanijskih%20razvojnih%20strategija,%20pra%20C4%87enje%20i%20vrednovanje%20njihove%20provedbe.pdf> (pristupila 3.06.2020.)

⁸⁸ Loc. cit.

pokazatelja koje je potrebno koristiti za praćenje provedbe.⁸⁹ „Grad nositelj izrade strategije odgovoran je za nadzor provedbe strategije razvoja urbanog područja u cjelini, ocjenjivanje ostvarenog napretka kroz cijeli period implementacije.“⁹⁰

Strategija razvoja urbanog područja mora obuhvatiti jasno definirani teritorij pa je definiranje obuhvata urbanog područja prvi korak u postupku strateškog planiranja.⁹¹

3.1.2. Urbana područja definirana Zakonom

Urbana područja definiraju se radi učinkovitijeg planiranja, usklađivanja i provedbe politike regionalnog razvoja, posebno njezine urbane dimenzije. Prema Zakonu o regionalnom razvoju Republike Hrvatske, urbana područja obuhvaćaju urbane aglomeracije i veća odnosno manja urbana područja. U Hrvatskoj razlikujemo 4 urbane aglomeracije⁹²:

- urbana aglomeracija Zagreb, sa sjedištem u Zagrebu,
- urbana aglomeracija Split, sa sjedištem u Splitu,
- urbana aglomeracija Rijeka, sa sjedištem u Rijeci,
- urbana aglomeracija Osijek, sa sjedištem u Osijeku.

Jedinice lokalne samouprave, odnosno gradove i općine koje ulaze u sastav urbane aglomeracije utvrđuje ministar, na prijedlog grada koje je sjedište urbane aglomeracije, uz prethodno mišljenje svih lokalnih jedinica uključenih u aglomeraciju i ministarstva koje je nadležno za prostorno uređenje. Većim urbanim područjima smatraju se gradovi koji prema posljednjem popisu stanovništva imaju više od 35.000 stanovnika i nisu uključeni u prethodno navedene četiri urbane aglomeracije, dok se manjim urbanim područjima smatraju gradovi koji prema posljednjem popisu stanovništva imaju manje od 35.000 stanovnika čija središnja naselja imaju više od 10.000 stanovnika i/ili su sjedišta županija. I veća i manja urbana područja mogu

⁸⁹ Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, Smjernice za izradu strategije razvoja urbanih područja, praćenje njihove provedbe i vrednovanje, 2015a., dostupno na <https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/Smjernice%20za%20izradu%20strategije%20razvoja%20urbanih%20podru%C4%8Dja,%20pra%C4%87enje%20njihove%20provedbe%20i%20vrednovanje.pdf> (pristupila 3.06.2020.)

⁹⁰ Ibidem, str. 18.

⁹¹ Ibidem, str. 6.

⁹² Zakon.hr, op. cit.

uključivati susjedne jedinice lokalne samouprave ili njihove dijelove uz prethodnu suglasnost njihovih predstavničkih tijela.⁹³

Vlada Republike Hrvatske na prijedlog Ministarstva donosi Program poticanja regionalne konkurentnosti i urbanog razvoja, na temelju Strategije regionalnog razvoja Republike Hrvatske. Program sadrži plan ostvarivanja mjera poticanja regionalne konkurentnosti i urbanog razvoja, a sredstva za provedbu osiguravaju se u državnom proračunu i iz drugih izvora.⁹⁴

3.1.3. Ocjenjivanje prema stupnju razvijenosti i poticanje regionalne konkurentnosti

Indeks razvijenosti pokazatelj je na kojem se temelji ocjenjivanje stupnja razvijenosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, a postupak ocjenjivanja provodi Ministarstvo, svake tri godine.⁹⁵

U izačun indeksa uključuju se: prosječni dohodak po stanovniku, prosječni izvorni prihodi po stanovniku, prosječna stopa nezaposlenosti, opće kretanje stanovništva, stupanj obrazovanosti stanovništva (tercijarno obrazovanje), indeks starenja.⁹⁶

Jedinice područne (regionalne) samouprave razvrstavaju se u 4 skupine⁹⁷:

- I. druga polovina ispodprosječno rangiranih
- II. prva polovina ispodprosječno rangiranih
- III. druga polovina iznadprosječno rangiranih
- IV. prva polovina iznadprosječno rangiranih

Jedinice lokalne samouprave razvrstavaju se u sljedeće skupine⁹⁸:

- I. zadnja četvrtina ispodprosječno rangiranih
- II. treća četvrtina ispodprosječno rangiranih
- III. druga četvrtina ispodprosječno rangiranih

⁹³ Loc. cit.

⁹⁴ Loc. cit.

⁹⁵ Loc. cit.

⁹⁶ Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, Indeks razvijenosti, 2020a., dostupno na <https://razvoj.gov.hr/o-ministarstvu/regionalni-razvoj/indeks-razvijenosti/112> (pristupila 1.04.2020.)

⁹⁷ Loc. cit.

⁹⁸ Loc. cit.

- IV. prva četvrtina ispodprosječno rangiranih
- V. zadnja četvrtina iznadprosječno rangiranih
- VI. treća četvrtina iznadprosječno rangiranih
- VII. druga četvrtina iznadprosječno rangiranih
- VIII. prva četvrtina iznadprosječno rangiranih

Prema Zakonu o regionalnom razvoju Republike Hrvatske, potpomognuta područja spadaju u skupinu I. i II. jedinica područne (regionalne) samouprave te I., II., III., i IV. skupinu jedinica lokalne samouprave. Također, razlikuje se i područja s razvojnim posebnostima gdje spadaju otoci i brdsko-planinska područja.⁹⁹

3.2. Instrumenti Europske unije za poticanje urbanog razvoja

Pristupanjem EU, fondovi EU postali su bitna sastavnica društveno-gospodarskog razvoja Republike Hrvatske. Novootvoreni pristup znatnim financijskim sredstvima predstavlja značajan razvojni potencijal za različite sektore i sve regije unutar Republike Hrvatske koji se ne smije zanemariti prilikom izrade i provedbe bilo kojeg strateškog dokumenta.¹⁰⁰

Europska je komisija 2014. godine usvojila dva operativna programa Republike Hrvatske: Operativni program „Konkurentnost i kohezija 2014. - 2020.“ te Operativni program „Učinkoviti ljudski potencijali 2014. - 2020.“ U svibnju 2015. godine Europska je komisija usvojila „Program ruralnog razvoja“, a u listopadu 2015. „Operativni program za pomorstvo i ribarstvo Republike Hrvatske 2014. - 2020. godine“. Također, 13 je programa europske teritorijalne suradnje u kojima Hrvatska sudjeluje u razdoblju 2014. - 2020. godine.¹⁰¹

Fondovi se koriste u okviru jedne od najznačajnijih javnih politika koja se naziva Kohezijska politika. Osnovna svrha kohezijske politike EU je smanjiti značajne gospodarske, socijalne i teritorijalne razlike koje postoje između regija, ali i s druge strane jačati globalnu konkurentnost europskog gospodarstva. Kohezijska politika EU financira se iz tri glavna fonda: Kohezijski fond, Europski fond za regionalni razvoj te Europski socijalni fond. Uz Europski fond za regionalni razvoj i Europski socijalni fond

⁹⁹ Loc. cit.

¹⁰⁰ Vlada Republike Hrvatske - Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, op. cit.

¹⁰¹ Loc. cit.

koji su poznati pod nazivom strukturni fondovi, razlikujemo još i Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj te Europski fond za pomorstvo i ribarstvo. Svih pet fondova ima zajednički naziv Europski strukturni i investicijski fondovi u trenutnom programskom razdoblju. Središnje koordinacijsko tijelo nadležno za upravljanje Europskim strukturnim i investicijskim fondovima je Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova EU.¹⁰² U financijskom razdoblju 2014.-2020. Hrvatskoj je iz navedenih fondova na raspolaganju ukupno 10,676 milijardi eura.¹⁰³

„Kohezijska politika EU-a za razdoblje 2014. - 2020. godine prepoznaje gradove kao pokretače razvoja, inovativnosti i kreativnosti, mjesta u kojima se koncentriraju razvojni potencijali i izazovi. U tom smislu i nova Glavna uprava za regionalnu i urbanu politiku u odlukama i kreiranju politike na razini EU-a stavlja veći naglasak na ulogu gradova i urbanih područja.“¹⁰⁴ U okviru kohezijske politike EU otvorene su različite prilike korištenja instrumenata za poticanje urbanog razvoja, a planirano je da i u budućem programskom razdoblju jedan od prioriteta bude razvoj gradova. U okviru Europskih strukturnih i investicijskih fondova, za poticanje urbanog razvoja najznačajniji je Europski fond za regionalni razvoj, a zatim Europski socijalni fond. Za razdoblje 2014.-2020. najmanje 50 % sredstava Europskog fonda za regionalni razvoj uložit će se u urbana područja, a dio sredstava dodjeluje se integriranim strategijama za održivi urbani razvoj.¹⁰⁵ Europski socijalni fond potiče zapošljavanje, obrazovanje, rješavanje socijalne isključivosti i problema siromaštva, uz učinkovitu javnu upravu.¹⁰⁶

ITU (integrirana teritorijalna ulaganja) predstavljaju novi mehanizam EU za provedbu aktivnosti održivog urbanog razvoja koje imaju naglašenu teritorijalnu dimenziju te se njime omogućuje pružanje financijske potpore za provođenje integriranih aktivnosti. Odnosi se na razdoblje od 2014. do 2020. godine.¹⁰⁷ „Mjere se provode u sedam

¹⁰² Europski strukturni i investicijski fondovi, EU fondovi, 2020b., dostupno na <https://strukturnifondovi.hr/eu-fondovi/> (pristupila 29.03.2020.)

¹⁰³ Europski strukturni i investicijski fondovi, ESI fondovi 2014.-2020., 2020a., dostupno na <https://strukturnifondovi.hr/eu-fondovi/esi-fondovi-2014-2020/> (pristupila 6.04.2020.)

¹⁰⁴ Vlada Republike Hrvatske - Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, op. cit., str. 29.

¹⁰⁵ Europska komisija, Urbani razvoj, 2020c., dostupno na https://ec.europa.eu/regional_policy/hr/policy/themes/urban-development/ (pristupila 30.05.2020.)

¹⁰⁶ Europska komisija, Europski socijalni fond, 2020a., dostupno na https://ec.europa.eu/regional_policy/hr/funding/social-fund/ (pristupila 30.05.2020.)

¹⁰⁷ Grad Pula, ITU mehanizam, 2020a., dostupno na <https://www.pula.hr/hr/rad-gradske-uprave/itu-mehanizam/> (pristupila 6.04.2020.)

najvećih urbanih središta s najvišom koncentracijom stanovništva i kapacitetima za provedbu projekata, a koja su za provedbu ITU mehanizma odabrana temeljem kriterija iz javnog poziva Ministarstva regionalnoga razvoja i fondova EU.¹⁰⁸ „Za provedbu aktivnosti namijenjenih održivom urbanom razvoju u najvećim urbanim centrima u Republici Hrvatskoj osigurano je 345,35 milijuna eura.“¹⁰⁹ „Izdvojena sredstva bit će na raspolaganju za financiranje projekata urbanog razvoja na području jedinica lokalne samouprave koje čine odabrano ITU područje.“¹¹⁰ „Aktivnosti ITU mehanizma će urbanim područjima pridonijeti stvaranjem povoljnijih uvjeta poduzetnicima, unaprjeđenjem kulturne baštine, unaprjeđenjem sustava obrazovanja, poboljšanjem usluga javnog prijevoza, povećanjem energetske učinkovitosti, borbom protiv siromaštva i socijalne isključenosti povećanjem zapošljavanja.“¹¹¹ Provedba ITU mehanizma omogućena je financiranjem iz Europskog fonda za regionalni razvoj, Kohezijskog fonda te Europskog socijalnog fonda u okviru programa „Konkurentnost i kohezija“ 2014.-2020. te „Učinkoviti ljudski potencijali“ 2014.-2020.¹¹²

S obzirom na trenutne izazove u razvoju hrvatskih gradova, od ostalih instrumenata EU za poticanje regionalnog razvoja zanimljivo je istaknuti različite programe za povezivanje gradova¹¹³ i instrument Fond solidarnosti EU-a. „Fond solidarnosti EU osnovan je kako bi se njime odgovorilo na prirodne katastrofe velikih razmjera i izrazila europska solidarnost s regijama unutar Europe pogođenim katastrofama.“¹¹⁴

¹⁰⁸ Europski strukturni i investicijski fondovi, Integrirana teritorijalna ulaganja, 2020c., dostupno na <https://strukturnifondovi.hr/integrirana-teritorijalna-ulaganja/> (pristupila 29.3.2020.)

¹⁰⁹ Grad Pula, 2020a., op. cit.

¹¹⁰ Loc. cit.

¹¹¹ Eurokonzalting, ITU mehanizam urbanog područja Pula, 2020., dostupno na <https://www.eurokonzalting.com/index.php/njuzportal/item/948-itu-mehanizam-urbanog-podrucja-pula> (pristupila 6.04.2020.)

¹¹² Loc. cit.

¹¹³ Detaljnije: Europska komisija, 2020c., op. cit.

¹¹⁴ Europska komisija, Fond solidarnosti EU-a, 2020b., dostupno na https://ec.europa.eu/regional_policy/hr/funding/solidarity-fund/ (pristupila 30.05.2020.)

4. USPOREDBA VEĆIH URBANIH PODRUČJA U REPUBLICI HRVATSKOJ

„Gradovi su jedan od nositelja temelja razvoja svake zemlje. Da bi taj razvoj bio što kvalitetniji i brži, gradovi moraju maksimalno koristiti svoje komparativne prednosti i pozicionirati se u odnosu na ostale gradove. Samo optimalna kombinacija gradskih aktivnosti daje željeni rezultat.“¹¹⁵

Kao što je i u prethodnom dijelu rada navedeno, većim urbanim područjem smatraju se gradovi koji prema posljednjem popisu stanovništva imaju više od 35 000 stanovnika te nisu uključeni u četiri urbane aglomeracije (Zagreb, Rijeka, Osijek, Split) u Hrvatskoj. U Hrvatskoj su to gradovi Zadar, Slavonski Brod, Pula, Karlovac, Sisak, Varaždin, Šibenik, Dubrovnik, Bjelovar i Vinkovci što se može vidjeti iz priložene tablice 3. U daljnjem nastavku ovoga rada bit će prikazana komparacija navedenih gradova prema nekoliko demografskih i socio-ekonomskih pokazatelja te na temelju indeksa razvijenosti gradova i županija.

Tablica 3: Urbana područja u Republici Hrvatskoj

Urbane aglomeracije	Zagreb, Osijek, Rijeka, Split
Veća urbana područja (gradovi s više od 35.000 stanovnika a nisu uključeni u urbane aglomeracije)	Zadar, Slavonski Brod, Pula, Karlovac, Sisak, Varaždin, Šibenik, Dubrovnik, Bjelovar i Vinkovci
Manja urbana područja (gradovi s manje od 35.000 stanovnika čija središnja naselja imaju više od 15.000 stanovnika i/ili su sjedišta županija)	Vukovar, Koprivnica, Požega, Đakovo, Petrinja, Metković, Čakovec, Virovitica, Gospić, Krapina, Pazin, Slatina, Knin, Križevci, Nova Gradiška, Županija, Rovinj, Makarska, Kutina
Jedinstvena urbana područja	dva ili više urbanih područja koja neposredno graniče

Izvor: Vlada Republike Hrvatske - Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje do kraja 2020. godine, 2017., str. 29., dostupno na https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/razvojne%20strategije/Strategija%20regionalnog%20razvoja%20Republike%20Hrvatske%20za%20razdoblje%20do%20kraja%202020._HS.pdf (pristupila 24.03.2020.)

¹¹⁵ Perkov, D. i F. Ćurko, „Utjecaj pokazatelja ekonomskog razvoja na proračune gradova Zagrebačke županije“, *Zbornik sveučilišta Libertas*, vol. 1-2., no. 1-2., 2017., str. 109., dostupno na <https://hrcak.srce.hr/file/281375> (pristupila 25.03.2020.)

4.1. Osnovna obilježja

Budući da je kod razvoja ne samo grada već općenito regije/države vrlo važna teritorijalna određenost, u ovome poglavlju bit će definiran položaj svakoga grada koji se komparira te ukratko njegova osnovna obilježja razvoja. Ovdje je također važno spomenuti kako se Hrvatska prema Nacionalnoj klasifikaciji prostornih jedinica za statistiku dijeli na 3 razine. Prva razina je Republika Hrvatska kao NUTS 1, druga razina se sastoji od dvije neadministrativne jedinice nastale grupiranjem županija kao administrativnih jedinica niže razine (Kontinentalna i Jadranska, što se mijenja na 4 regije NUTS 2 razine od 1. siječnja 2020. i s prijelaznim razdobljem do 31. prosinca 2020. za statističke i analitičke potrebe¹¹⁶), a treća razina se sastoji od 21 administrativne jedinice (20 županija i Grad Zagreb).¹¹⁷ Ova klasifikacija poznatija je pod nazivom NUTS te je riječ o novoj klasifikaciji koja se primjenjuje od 1. siječnja 2013. (DZS), a za potrebe kohezijske politike od 1. srpnja 2013. (nakon pristupanja EU).¹¹⁸ Na temelju toga utvrđuje se prihvatljivost pojedinih područja za dobivanje regionalnih financijskih potpora iz fondova kohezijske politike EU-a.

Budući da će kod komparacije biti prikazane osim Hrvatske u cjelini i NUTS 2 regije vrijedi spomenuti i njihov raspored radi lakšeg razumijevanja. U Kontinentalnu Hrvatsku ubrajaju se Grad Zagreb te sljedeće županije: Zagrebačka, Krapinsko-zagorska, Varaždinska, Koprivničko-križevačka, Međimurska, Bjelovarsko-bilogorska, Virovitičko-podravska, Požeško-slavonska, Brodsko-posavska, Osječko-baranjska, Vukovarsko-srijemska, Karlovačka te Sisačko-moslavačka. Ostale županije spadaju pod Jadransku Hrvatsku, a to su: Primorsko-goranska županija, Ličko-senjska županija, Zadarska županija, Šibensko-kninska županija, Splitsko-dalmatinska županija, Istarska županija i Dubrovačko-neretvanska županija. U nastavku slijedi prikaz osnovnih obilježja većih gradova Hrvatske.

¹¹⁶ Narodne novine, Nacionalna klasifikacija statističkih regija 2021. (HR_NUTS 2021.), br. 125/2019., dostupno na https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_12_125_2507.html (pristupila 2.04.2020.)

¹¹⁷ Narodne novine, Nacionalna klasifikacija prostornih jedinica za statistiku 2012. (NKPJS 2012.), br. 96/2012., dostupno na https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2012_08_96_2161.html (pristupila 2.04.2020.)

¹¹⁸ Razvojna agencija Vukovarsko-srijemske županije, 2020., Kontinentalna Hrvatska (NUTS 2), dostupno na <http://www.ra-vsz.hr/regionalni-razvoj/kontinentalna-hrvatska-nuts-2-1656/1656> (pristupila 2.04.2020.)

Sisak

Grad Sisak razvio se na raskrižju prometnih pravaca, što je odredilo razvoj grada kroz povijest. Grad je povijesno imao više uloga. Tu je prolazila glavna rimska cesta, služio je kao vojna utvrda s vrlo povoljnim položajem primjerenim za obranu, zatim se razvijao kao trgovački grad i raskrižje kopnenih i riječnih puteva. Stagnacija razvoja nastupila je nakon Domovinskog rata, a 1992. dobiva status Grada te postaje središte Sisačko-moslavačke županije. Sam Grad kao i Županija bilježe pad u broju stanovnika, također pojavljuje se trend napuštanja seoskih naselja i preseljenja u gradove. Grad Sisak je industrijski grad na tri rijeke (Odra, Kupa, Sava), koje su utjecale na gospodarski razvoj grada. Industrija ima značajnu ulogu s obzirom da su na tom području smještene velika industrijska postrojenja (INA d.d. – Rafinerija nafte Sisak, HEP – Termo elektrana Sisak, ABS d.o.o.-nekadašnja željezarija itd.). Bruto domaći proizvod u Županiji bilježi rast sve do svjetske gospodarske krize koja je nepovoljno utjecala na razvitak samog Grada i Županije. Turistički sektor je još uvijek dovoljno nerazvijen. Grad ima veliki potencijal što se tiče poljoprivrede i stočarstva. Bogat je prirodnom i kulturnom baštinom.¹¹⁹ Strategija razvoja grada Siska navodi tri strateška cilja za unaprjeđenje razvoja svoga grada, a to su: unaprjeđenje gospodarske aktivnosti, poboljšanje uvjeta za kvalitetu života i rada i održivo upravljanje resursima. U okviru toga želi se razvijati konkurentnost poduzeća, poboljšati gospodarske infrastrukture, konkurentnost poljoprivredne proizvodnje, povećanje zaposlenosti, razvoj obrazovanja, očuvanje prirodnog bogatstva i sl.¹²⁰

Šibenik

Grad Šibenik predstavlja administrativno središte Šibensko-kninske županije, koje je u povijesti bilo značajno kao lučko-tranzitni centar te postaje jedno od središta industrijske proizvodnje i velika jadranska luka. U gospodarskom kompleksu sve više na značaju dobiva turistički sektor budući da je Grad Šibenik smješten na moru. Šibensko-kninska županija do 90-tih godina prošlog stoljeća imala je najveći stupanj industrijalizacije u usporedbi s ostalim županijama, a u zadnjih dvadesetak godina nastupio je preokret kako u industriji tako i ukupnom gospodarstvu. Započet je proces osnivanja novih poduzeća i to najčešće u djelatnostima trgovine, turizma i

¹¹⁹ Grad Sisak, Strategija razvoja Grada Siska 2015.-2020., 2015., dostupno na https://sisak.hr/wp-content/uploads/StrategijaRazvojaGSK_2015-2020.pdf (pristupila 4.04.2020.)

¹²⁰ Loc. cit.

prometa. Razvijen je i gospodarski ribolov na moru.¹²¹ Temeljem Strategije razvoja, kao daljnji ciljevi za strateški razvoj navode se: razvijeno gospodarstvo, obrazovna, znanstveno-istraživačka, komunalna, prometna i društvena infrastruktura, održivi turizam, razvoj komunalne i javne infrastrukture za uravnotežen gospodarski razvoj te očuvanje i zaštita okoliša za podizanje kvalitete života.¹²²

Karlovac

Karlovac je smješten u središnjoj Hrvatskoj na hidrografskom sjecištu rijeke Kupe, Korane, Mrežnice i Dobre. Ima povoljan položaj budući da se nalazi na prometnom pravcu koji vodi do hrvatskih jadranskih luka i središta. Grad je u prošlosti bio centar prometne povezanosti, tu su prolazile značajne ceste, pomorski te željeznički pravci. Gradsko naselje Karlovac ima ulogu regionalnog središta, odnosno središta Karlovačke županije. Na prostoru grada došlo je do velike, gotovo pretjerane, koncentracije stanovnika. Grad Karlovac je u zoni dnevne migracije u aglomeracijskim područjima Zagreba i Rijeke. Grad je nastao u obliku zvijezde koji je sagrađen na način da služi kao obrana. Karakterizira ga smanjenje broja stanovnika najviše zbog migracija u inozemstvo. Najznačajnija djelatnost je prerađivačka industrija. Također, na području postoje značajni poljoprivredni resursi koji nisu dovoljno iskorišteni.¹²³ Strateškim ciljevima grada Karlovca nastoji se povećati konkurentno gospodarstvo na način da se stvori aktivno makroekonomsko okruženje, osnivanjem i razvojem poduzetničkih zona, tehnološkim parkovima i inkubatorima. Također, kao drugi strateški cilj navodi se poboljšanje kvalitete života gdje se naglasak stavlja na razvoj energetske učinkovitosti, komunalne, društvene i socijalne infrastrukture. Trećim strateškim ciljem nastoji se revitalizirati gradska Zvijezda koja predstavlja iznimno značajnu povijesnu cjelinu, koja bi se trebala primjereno valorizirati i obogatiti primjerenim sadržajima.¹²⁴

¹²¹ Radna skupina za izradu Strateškog plana grada Dubrovnika, Strateški plan grada Dubrovnika 2018.-2020., 2018., dostupno na https://www.dubrovnik.hr/uploads/20181206/STRATE%C5%A0KI_PLAN_GRADA_DUBROVNIKA_2018._%E2%80%93_2020._godine.pdf (pristupila 4.04.2020.)

¹²² Loc. cit.

¹²³ Razvojna agencija Karlovačke županije - KARLA d.o.o., Strategija razvoja Grada Karlovca za razdoblje od 2013. do 2020. godine, 2013., dostupno na <https://www.karlovac.hr/UserDocImages/dokumenti/Clanci/StrategijarazvojaGradaKarlovcazegijarazdobljeod2013do2020godine.pdf> (pristupila 4.04.2020.)

¹²⁴ Loc. cit.

Zadar

Grad Zadar smješten je na središnjem dijelu hrvatske obale Jadrana te je ujedno i središte Zadarske županije. Izuzetno duga i razvedena obala pruža različite mogućnosti korištenja te naglašava pomorsku i turističku orijentaciju gospodarstva. Periferno područje grada bilo je i ranije povremeno naseljeno (u razdoblju kamenog doba), ali bez kontinuiteta. Utjecaji liburnske, rimske, bizantske, hrvatske, mletačke, francuske, austrijske i talijanske kulture u određenim povijesnim razdobljima utjecale su na grad i stvorile današnji kulturni identitet grada. Kretanje broja stanovnika na području grada ukazuje na kontinuirani porast do 1991. godine, dok u razdoblju od 1991. do 2001. dolazi do pada stanovnika od gotovo 10%, zbog migracijskih kretanja uzrokovanih ratom, koja su se odrazila na kopneni dio grada. Međutim, već tijekom sljedećeg popisa 2011. godine uočljiv je oporavak i rast broja stanovnika od 3,2%, koji nije karakterističan za ostatak Hrvatske. Broj stanovnika u naseljima i otocima opada, dok u gradu raste.¹²⁵ Zadar je i kroz povijest imao diverzificiranu gospodarsku bazu koja je u najvećoj mjeri uključivala djelatnosti industrije, pomorstva, prometa i veza, turizma, snažne poljoprivrede u zaleđu grada te trgovine i graditeljstva. Danas je gospodarska struktura grada orijentirana na prerađivačku industriju, građevinarstvo, trgovinu, prijevoz i skladištenje, djelatnosti financijskih, poslovnih i stručnih usluga te područje turizma koje se provlači kroz više djelatnosti. Za grad su također bitne djelatnosti poljoprivrede i ribarstva koje se vežu uz zaleđe grada i otoke.¹²⁶ Grad Zadar kao svoje strateške ciljeve navodi: očuvanje i održivi razvoj prostora te unaprjeđenje infrastrukturnog sustava grada, povećanje gospodarske konkurentnosti, unaprjeđenje kvalitete života i zaštita okoliša, održivi razvoj ruralnog područja i otoka, povećanje efikasnosti i upravljanja razvojem.¹²⁷

Bjelovar

Grad Bjelovar sjedište je Bjelovarsko-bilogorske županije. Jedan je od mlađih gradova u Hrvatskoj. Intenzivniji razvoj područja započinje dolaskom Rimljana jer se tu nalazilo križište dviju rimskih cesta. Dodatni polet razvoju grada dala je izgradnja željeznice i industrijski pogon Paromlin. 1960. formirana je industrijska zona koja je

¹²⁵ Razvojna agencija Zadarske županije, ZADRA d.o.o., Strategija razvoja grada Zadra 2013.-2020., 2013., dostupno na <https://www.grad-zadar.hr/repos/doc/Strategija%20razvoja%20grada%20Zadra.pdf> (pristupila 30.05.2020.)

¹²⁶ Loc. cit.

¹²⁷ Loc. cit.

uz demografski i gospodarski rast doprinijela jačanju različitih funkcija grada. Grad u posljednjih petnaestak godina bilježi negativne trendove demografskih pokazatelja. Broj poduzetnika se povećao, grad ima 3 poslovne zone, a najviše zaposlenih bilo je u prerađivačkoj industriji. Stanovništvo se tradicionalno bavi poljoprivredom i prerađivačkom industrijom, a svake godine bilježi se porast nasada. Vrijedi istaknuti da je područje pogodno za ekološku proizvodnju.¹²⁸ Strategijom se definiraju sljedeći strateški ciljevi: održiv rast i razvoj gospodarstva u skladu s potrebama stanovnika i poduzetnika, podizanje kvalitete života, obrazovanja i rada za sve skupine stanovništva i održivo upravljanje resursima.¹²⁹

Dubrovnik

Grad Dubrovnik smjestio se na južnom Jadranu, na istočnoj obali Jadranskog mora, na području gdje počinje otvoreno more te je središte Dubrovačko-neretvanske županije. Bio je najznačajnije pomorsko-trgovačko središte na Jadranu, što je rezultiralo daljnjim rastom. Usporedbom dvaju zadnjih popisa stanovništva vidljiv je neznatan pad broja stanovnika, kao i u županiji u cjelini. Kroz povijest, broj stanovnika se povećavao sve do Domovinskog rata. Zbog sezonalnosti, broj zaposlenih opada u zimskim mjesecima. Luka Gruž predstavlja luku međunarodnog pomorskog značaja, a zračna luka također je od veliko značaja preko koje dolazi mnoštvo turista. Djelatnost pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane je osnovna gospodarska djelatnost grada s obzirom na turistički potencijal. Svake godine bilježi se porast broja dolazaka i noćenja. Razvijen je gospodarski ribolov i povoljni su aspekti za razvoj poljoprivrede.¹³⁰ Za daljnji razvoj grada strategija je definirala sljedeća 4 cilja: razvoj konkurentnog gospodarstva, unaprjeđenje infrastrukture, očuvanje i održivo korištenje kulturne i prirodne baštine, razvoj ljudskih resursa, poboljšanje kvalitete života te unaprjeđenje društvene infrastrukture.¹³¹

¹²⁸ Grad Bjelovar, Strategija razvoja grada Bjelovara 2016.-2020., 2017., dostupno na <https://www.bjelovar.hr/wp-content/uploads/2017/10/strategija-razvoja-grada-bjelovara-2016-2020.pdf> (pristupila 4.04.2020.)

¹²⁹ Loc. cit.

¹³⁰ Radna skupina za izradu Strateškog plana grada Dubrovnika, Strateški plan grada Dubrovnika 2018.-2020., 2018., dostupno na https://www.dubrovnik.hr/uploads/20181206/STRATE%C5%A0KI_PLAN_GRADA_DUBROVNIKA_2018._%E2%80%93_2020._godine.pdf (pristupila 4.04.2020.)

¹³¹ Loc. cit.

Varaždin

Varaždin je sjedište i brojem stanovnika najveći grad Varaždinske županije, smješten na desnoj obali rijeke Drave. Grad je nastao kao naselje obrtnika i trgovaca, uz srednjovjekovni castrum na križištu starih rimskih prometnica. Uz obrt i trgovinu važna djelatnost u srednjem vijeku bila je poljoprivreda. U 20. stoljeću u grad doseljava veći broj stanovnika i tada se gospodarstvo počinje oslanjati na novi oblik proizvodnje (tvornice, poduzeća).¹³² Smještaj dobro utječe na prometnu povezanost. Rijeka Drava važan je hidroenergetski potencijal. U posljednjih 10 godina broj stanovnika u samom gradu se smanjuje, ali je u porastu u okolnim naseljima, što je u skladu s trendom naseljavanja van urbanog centra grada. Grad nema velikog prostora za širenje pa su preseljenja u okolna naselja opcija za gradnju kuća ili novih stambenih naselja u budućnosti. Poduzetnici imaju vrlo značajan udio u poslovanju Županije. Prema djelatnostima, najzastupljenija je trgovina na veliko i malo te stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti, a uz njih su visoko zastupljene i prerađivačka industrija te graditeljstvo. U prošlosti tekstilna industrija imala je vrlo veliki značaj u razvoju samoga grada, a značajna je i danas (iako nedovoljno i u nepovoljnim uvjetima). Osim tekstilne industrije značajna je i prehrambena industrija „Vindija“, metalna industrija, graditeljstvo i sl. Industrija je u Varaždinu najvažniji nositelj gospodarstva (iako u stanju nestabilnosti). Grad ima 3 poduzetničke zone. U proteklom desetljeću zabilježen je porast zaposlenih. Strateškim ciljevima nastoji se razvijati gospodarstvo i potrebne kompetencije, razvoj turizma te postizanje više kvalitete života.¹³³

Vinkovci

Grad Vinkovci predstavlja najveće gospodarsko središte Vukovarsko-srijemske županije. Brži razvoj Vinkovaca ostvaruje se izgradnjom željezničkih pruga nakon 1878., kada Vinkovci postaju sve važnije prometno središte na raskrižju željezničkih putova. Poljodjelstvo i keramičarska industrija ističu se kao glavne djelatnosti na početku razvoja. Na području Vinkovaca bila je i uprava velikog šumskog

¹³² Grad Varaždin, Povijest i gradski grb, 2020., dostupno na <https://varazdin.hr/povijest-gradski-grb/> (pristupila 4.04.2020.)

¹³³ Razvojna agencija Sjever DAN d.o.o, Strategija razvoj Grada Varaždina do 2020., 2016., dostupno na https://varazdin.hr/upload/2016/03/nacrt_strategija_razvoja_grada_varazdin_do_2020_go_56e14ca2aea6c.pdf (pristupila 4.04.2020.)

gospodarstva. Drugi svjetski rat usporio je razvoj industrije. Zahvaljujući prirodnom bogatstvima razvila se napredna poljoprivreda. Područje je povijesno bilo značajno također po metalnoj industriji, tekstilnoj industriji te ostalim industrijskim pogonima – ciglane. Između dva zadnja popisa stanovništva grad bilježi pad.¹³⁴ U posljednjih dvadesetak godina smanjuje se važnost djelatnosti koje su se temeljile na komparativnim prednostima kao što su obradive površine, šume, nalazišta minerala, a povećava se udio trgovine, obrtništva i uslužnih djelatnosti. Poduzeća u djelatnosti trgovine, građevinarstva i prerađivačke industrije generiraju najveći dio zaposlenosti. Međutim, smanjuje se cjelokupni razvojni potencijal, uključujući demografski kapital.¹³⁵ Strateški dokumenti koji se ističu ključnim u razvojnem okviru za Vinkovce su: „Program ruralnog razvoja 2014.-2020.“, „Razvoj ljudskih potencijala“, „Europa 2020“, „Energetska strategija Republike Hrvatske do 2020.“ te „Strategija razvoja poduzetništva žena u RH 2014.-2020.“¹³⁶

Pula

Pula je najveći istarski grad, smješten na jugozapadu istarskog poluotoka. Oštećena od bombardiranja tijekom Drugog svjetskog rata razvijala se zahvaljujući dvjema gospodarskim djelatnostima: industriji s brodogradnjom i turizmu. Na području grada Pule, prema kriteriju broja zaposlenih, dominantnu ulogu bilježe poduzetnici djelatnosti prerađivačke industrije, zatim građevinarstvo, stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti, djelatnost pružanja smještaja, pripreme i usluživanja hrane te trgovina na veliko i malo. Turizam je ključ daljnjeg razvoja grada Pule kao i Istarske županije.¹³⁷ Strategija razvoja grada Pule navodi sljedeće ciljeve za poboljšanje svog urbanog razvoja, a to su: konkurentno gospodarstvo, razvoj ljudskih resursa, uravnotežen i održiv razvoj te prepoznatljivost istarskog identiteta. Time se podrazumijeva poticanje malog i srednjeg poduzetništva, razvoj i primjenu suvremene tehnologije, pojačano ulaganje u obrazovanje, očuvanje okoliša,

¹³⁴ Turistička zajednica grada Vinkovaca, Povijest, 2020., dostupno na <http://www.tz-vinkovci.hr/hr/ogradu/povijest/> (pristupila 18.06.2020.) i Vukovarsko-srijemska županija, Povijest, 2020., dostupno na <http://www.vusz.hr/info/povijest> (pristupila 4.04.2020.)

¹³⁵ Institut za turizam, Master plan razvoja turizma Grada Vinkovaca, 2015., dostupno na <http://hrturizam.hr/wp-content/uploads/2017/04/Master-plan-razvoja-turizma-grada-Vinkovaca.pdf> (pristupila 21.03.2020.)

¹³⁶ Agencija za razvoj i investicije grada Vinkovaca Via d.o.o., Strateški dokumenti, 2020., dostupno na <https://viavinkovci.hr/strateski-dokumenti/> (pristupila 19.06.2020.)

¹³⁷ Grad Pula, Opći podaci, 2020b., dostupno na <https://www.pula.hr/hr/> (pristupila 4.04.2020.)

stvaranje kvalitetne infrastrukture te poticanje tradicije i njeno održavanje.¹³⁸ U novijem razdoblju usmjerava se na razvoj zelenog, pametnog okruženja, očuvanje kulturne baštine, kvalitete života i sl.¹³⁹

Slavonski Brod

Slavonski Brod je središte Brodsko-posavske županije, smješten na sjevernoj obali rijeke Save. Smatra se kako je na području Slavonskog Broda pronađen trag najstarijeg naselja u Hrvatskoj. Služio je kao važna utvrda prilikom obrana u ratu. Zbog svojeg položaja razvijao se kao snažno prometno središte gdje se na početku počela razvijati trgovina i obrti. U 20. st. bilježi se brzi gospodarski i industrijski rast. Tradicija i iskustvo zabilježeno je u metaloprerađivačkoj (Đuro Đaković) i drvnoj industriji. U posljednjih desetaka godina raste i razvija se, iako je značajno bio oštećen u ratu. Luka Brod je i druga najvažnija riječna luka u državi. Najveći broj poduzetnika registriran je na području trgovine, no značajno pridonosi i prerađivačka industrija, građevinarstvo i stručne znanstvene i tehničke djelatnosti. Slavonski Brod kao svoje strateške ciljeve navodi: obrazovanje u funkciji razvoja gospodarstva grada Slavonskog Broda, razvijeno gospodarstvo temeljeno na znanju i tradiciji te infrastruktura i zaštita okoliša kao preduvjet gospodarskog razvoja i životnih potreba.¹⁴⁰

4.2. Komparacija gradova

U nastavku slijedi usporedba deset gradova koji imaju status većeg urbanog područja. Nastojat će se usporediti njihove sličnosti i razlike te prikazati značaj za razvoj županija kojima pripadaju.

¹³⁸ Sveučilište u Rijeci, Centar za održivi razvoj, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Opatija i Inženjerski biro d.d. Zagreb, [Strategija razvoja grada Pule, 2010., dostupno na http://old.pula.hr/fileadmin/sadrzaji/dokumenti/iva_ivancic/STRATEGIJA_RAZVOJA_GRADA_PULE_19_01_2011.pdf](http://old.pula.hr/fileadmin/sadrzaji/dokumenti/iva_ivancic/STRATEGIJA_RAZVOJA_GRADA_PULE_19_01_2011.pdf) (pristupila 30.05.2020.)

¹³⁹ Grad Pula, Strategija razvoja urbanog područja Pula, 2017., dostupno na https://www.pula.hr/site_media/media/filer_public/d2/a0/d2a02f95-7b02-4bcd-9df3-76401c4847bd/strategija_razvoja_urbanog_podrucja_pula.pdf (pristupila 27.03.2020.)

¹⁴⁰ Grad Slavonski Brod, Strategija gospodarskog razvoja grada Slavonskog Broda 2012.-2020., 2012., dostupno na https://www.slavonski-brod.hr/images/Strategija_gospodarskog_razvoja_grada_Slavonskog_Broda.pdf (pristupila 4.04.2020.)

Tablica 4: Komparacija većih gradova i regionalnih područja Hrvatske prema površini

Grad/ Hrvatska/NUTS 2 regija	Površina (km ²)	Županija	Površina (km ²)	% u županiji	NUTS 2
Sisak	422,8	Sisačko-moslavačka	4.468	9,46%	Kontinentalna
Šibenik	404,9	Šibensko-kninska	2.984	13,57%	Jadranska
Karlovac	402,0	Karlovačka	3.626	11,09%	Kontinentalna
Zadar	194,0	Zadarska	3.646	5,32%	Jadranska
Bjelovar	191,9	Bjelovarsko-bilogorska	2.640	7,27%	Kontinentalna
Dubrovnik	143,0	Dubrovačko-neretvanska	1.781	8,03%	Jadranska
Varaždin	59,5	Varaždinska	1.262	4,71%	Kontinentalna
Vinkovci	93,9	Vukovarsko-srijemska	2.454	3,83%	Kontinentalna
Pula - Pola	51,7	Istarska	2.813	1,84%	Jadranska
Slavonski Brod	50,3	Brodsko-posavska	2.030	2,48%	Kontinentalna
HRVATSKA	56.594	-	-	-	-
Kontinentalna Hrvatska	31.889	-	-	-	-
Jadranska Hrvatska	24.705	-	-	-	-

Izvor: obrada prema Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Županije, površina, stanovništvo, gradovi, općine i naselja, popis 2011., 2011b., dostupno na https://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/hm/H02_02/H02_02.html (pristupila 4.04.2020.), Škunca, Z., Koliko su hrvatski gradovi doista veliki?, dostupno na https://zavod.pgz.hr/pdf/9_Srdan_SKUNCA.pdf (pristupila 4.04.2020.)

Tablica 4. prikazuje površinu svakoga grada te udio koji pojedini grad zauzima u županiji kojoj pripada. Iz tablice je vidljivo kako od svih gradova koji se uspoređuju najveću površinu ima grad Sisak, zatim Šibenik pa Karlovac. Oni su dvostruko i više veći od ostalih gradova. Što se tiče površine koje zauzimaju u županiji na prvome mjestu je grad Šibenik koji zauzima najveći dio županije kojoj pripada (13,57%). Najmanji udio u županiji kojoj pripada zauzima grad Pula sa 1,84%. Isto tako tablica prikazuje i kojoj NUTS 2 regiji pripada svaki grad/županija pa je stoga vidljivo kako šest gradova koji su podvrgnuti analizi pripada Kontinentalnoj Hrvatskoj, a ostalih četiri Jadranskoj. Tablica prikazuje i površinu Hrvatske u cjelini te koliki udio zauzima Kontinentalna (56,35%), a koliki dio Jadranska Hrvatska (43,65%) u ukupnom teritoriju zemlje.

Tablica 5: Broj stanovnika prema popisu iz 2001. i 2011. godine većih gradova i regionalnih područja Hrvatske

Grad/Hrvatska/ NUTS 2 regija	2001.	2011.	Županija	2001.	2011.	% u županiji za 2011.
Zadar	72.718	75.062	Zadarska	162.045	170.017	44,15%
Slavonski Brod	64.612	59.141	Brodsko-posavska	176.765	158.575	37,30%
Pula - Pola	58.594	57.460	Istarska	206.344	208.055	27,62%
Karlovac	59.395	55.705	Karlovačka	141.787	128.899	43,22%
Sisak	52.236	47.768	Sisačko-moslavačka	185.387	172.439	27,70%
Varaždin	49.075	46.946	Varaždinska	184.769	175.951	26,68%
Šibenik	51.553	46.332	Šibensko-kninska	112.891	109.375	42,36%
Dubrovnik	43.770	42.615	Dubrovačko-neretvanska	122.870	122.568	34,77%
Bjelovar	41.869	40.276	Bjelovarsko-bilogorska	133.084	119.764	33,63%
Vinkovci	35.912	35.312	Vukovarsko-srijemska	204.768	179.521	19,67%
HRATSKA	4.437.460	4.284.889	-	-	-	-
Kontinentalna Hrvatska	3.010.452	2.872.954	-	-	-	-
Jadranska Hrvatska	1.427.008	1.411.935	-	-	-	-

Izvor: obrada prema Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Popis stanovništva 2001. i popis stanovništva 2011., 2020c., dostupno na <https://www.dzs.hr/> (pristupila 4.04.2020.)

Analizirajući broj stanovnika prema posljednjem popisu iz 2011. godine najviše stanovnika ima grad Zadar, što čini 44,15% stanovništva županije kojoj pripada te 1,75% stanovništva Hrvatske. Ostali gradovi koji bilježe više od 50 000 stanovnika su Slavonski Brod s udjelom od 37,30% u ukupnom stanovništvu županije, Pula sa 37,30% i Karlovac sa 43,22%. Kao grad s najmanjim brojem stanovnika u odnosu na promatrane gradove bilježi se grad Vinkovci sa 35.312 stanovnika. Gledajući županije, najveći broj stanovnika vidljiv je u Istarskoj županiji. Kontinentalna Hrvatska zauzima 67,05%, a Jadranska 32,95% ukupnog stanovništva u zemlji. Uspoređujući posljednja dva popisa stanovništva jedino grad Zadar bilježi porast stanovnika u 2011. godini u odnosu na 2001. Porast broja stanovnika vidljiv je i na županijskoj razini samo u dvije županije, a to su Zadarska i Istarska, dok ostale županije bilježe smanjenje stanovnika. Isto tako vidljivo je kako se ukupno stanovništvo u Hrvatskoj smanjilo za 152.571 stanovnika, što je uzrokovalo smanjenje i po regijama. Kontinentalna Hrvatska u odnosu na Jadransku bilježi veći broj smanjenja stanovnika od Jadranske.

Tablica 6: Gustoća naseljenosti u većim gradovima i regijama Hrvatske prema popisu iz 2011. godine

Grad	st./km ²	Županija	st./km ²
Slavonski Brod	1.175,77	Brodsko-posavska	78,12
Pula - Pola	1.111,41	Istarska	73,96
Varaždin	789,01	Varaždinska	139,42
Zadar	386,92	Zadarska	46,63
Vinkovci	376,06	Vukovarsko-srijemska	73,15
Dubrovnik	298,01	Dubrovačko-neretvanska	68,82
Bjelovar	209,88	Bjelovarsko-bilogorska	45,37
Karlovac	138,57	Karlovačka	35,55
Šibenik	114,43	Šibensko-kninska	36,65
Sisak	112,98	Sisačko-moslavačka	38,59
HRVATSKA	75,71	-	-
Kontinentalna Hrvatska	90,09	-	-
Jadranska Hrvatska	57,15	-	-

Izvor: obrada prema Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Popis stanovništva 2011., 2020c., dostupno na <https://www.dzs.hr/> (pristupila 4.04.2020.), Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Županije, površina, stanovništvo, gradovi, općine i naselja, popis 2011., 2011b., dostupno na https://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/H02_02/H02_02.html (pristupila 4.04.2020.), Škunca, Z., Koliko su hrvatski gradovi doista veliki?, dostupno na https://zavod.pgz.hr/pdf/9_Srdan_SKUNCA.pdf (pristupila 4.04.2020.)

Slavonski Brod istaknuo se kao grad s najvećom gustoćom naseljenosti. Bilježi 1.175,77 stanovnika na km². Odmah nakon njega značajna je Pula sa također više od tisuću stanovnika na km². Hrvatska prema popisu iz 2011. godine bilježi 71,71 stanovnika/km², Kontinentalna 90,9 stanovnika/km² te Jadranska 57,15 stanovnika/km². Najmanja gustoća naseljenosti je u gradu Sisak. Na županijskoj razini, najveću gustoću naseljenosti bilježi Varaždinska županija (139,42 stanovnika/km²), dok najmanju Karlovačka (35,55 stanovnika/km²). Na uzorku promatranih, veći gradovi imaju manju gustoću naseljenosti od manjih gradova. Primjerice Sisak, Šibenik i Karlovac su tri površinski najveća grada (tablica 4.), ali s najmanjom gustoćom stanovnika na km² što je vidljivo iz tablice 6. U odnosu na županijske vrijednosti veći gradovi imaju značajno veću gustoću naseljenosti čime se dokazuje kako su veći gradovi centri koji privlače stanovništvo. Za generiranje daljnjeg razvoja ovo dokazuje kako većina stanovništva preseljava u grad dok se okolna područja u županiji često suočavaju s gubitkom demografskih resursa.

Tablica 7: Doseljeni i odseljeni stanovnici po većim gradovima i županijama Hrvatske u 2018. godini

Grad	doseljeni	odseljeni	razlika	Županija	doseljeni	odseljeni	razlika
Pula - Pola	1.852	1.533	319	Istarska	7.142	5743	1.399
Varaždin	1.316	1.031	285	Varaždinska	3.580	3946	-366
Dubrovnik	1.390	1.136	254	Dubrovačko-neretvanska	3.382	3153	229
Zadar	1.562	1.531	31	Zadarska	4.239	4063	176
Šibenik	1.006	1.013	-7	Šibensko-kninska	2.549	2935	-386
Bjelovar	917	945	-28	Bjelovarsko-bilogorska	2.450	3438	-988
Karlovac	1.036	1.104	-68	Karlovačka	2.645	2961	-316
Sisak	875	1.200	-325	Sisačko-moslavačka	3.602	5527	-1.925
Vinkovci	702	1.043	-341	Vukovarsko-srijemska	3.055	6156	-3.101
Slavonski Brod	993	1.476	-483	Brodsko-posavska	2.549	4787	-2.238
HRVATSKA	97.732	111.218	-13.486	-	-	-	-
Kontinentalna Hrvatska	60.633	74.766	-14.133	-	-	-	-
Jadranska Hrvatska	37.099	36.452	647	-	-	-	-

Izvor: obrada prema Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Gradovi u statistici – Doseljeno i odseljeno stanovništvo, 2019a., dostupno na <https://www.dzs.hr/> (pristupila 4.04.2020.)

Prema pokazatelju koji se odnosi na doseljeno i odseljeno stanovništvo u grad/iz grada vidljivo je kako grad Pula ima najviše doseljenog stanovništva u odnosu na odseljeno među analiziranim gradovima. Također pozitivne brojke bilježe i grad Varaždin, Dubrovnik i Zadar. Ostali gradovi bilježe više odseljenog stanovništva u odnosu na broj doseljenih stanovnika u grad. Najviše odseljenih u 2018. godini bilo je u Slavonskom Brodu. Na razini županija, Istarska, Dubrovačko-neretvanska te Zadarska bilježe više doseljenih u odnosu na odseljeno. Sveukupno, u Hrvatskoj se u 2018. godini odselilo 13.486 stanovnika više nego što se doselilo. Kontinentalna Hrvatska također bilježi više odseljenih nego doseljenih, a s druge strane Jadranska Hrvatska bilježi pozitivne brojke (647 stanovnika više je doseljeno).

Tablica 8: Doseljeno stanovništvo iz drugog grada/općine iste županije Hrvatske u 2018. godini

Grad	Doseljeni iz drugoga grada/općine iste županije
Zadar	513
Pula - Pola	431
Vinkovci	411
Varaždin	398
Slavonski Brod	311
Bjelovar	294
Sisak	287
Dubrovnik	278
Karlovac	219
Šibenik	204

Izvor: obrada prema Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Gradovi u statistici – Doseljeno i odseljeno stanovništvo, 2019a., dostupno na <https://www.dzs.hr/> (pristupila 4.04.2020.)

Tablica 8. prikazuje doseljeno stanovništvo u pojedini grad iz drugog grada/općine iste županije kojoj pripada taj grad. Ovom tablicom dokazano je kako veći gradovi privlače stanovništvo iz okruženja u grad. Najviše stanovnika privukao je grad Zadar, dok je najmanje stanovnika doseljeno u grad Šibenik.

Tablica 9: Zaposleni i nezaposleni u većim gradovima i regijama Hrvatske u 2018. godini

Grad	zaposleni	nezaposleni	Županija	zaposleni	nezaposleni
Varaždin	27.968	817	Varaždinska	51.295	3.100
Zadar	23.577	2.039	Zadarska	36.970	4.825
Pula - Pola	22.936	1.206	Istarska	61.431	3.512
Karlovac	17.540	1.546	Karlovačka	27.979	4.438
Slavonski Brod	17.358	2.121	Brodsko-posavska	26.004	7.025
Dubrovnik	17.071	1.169	Dubrovačko-neretvanska	30.393	4.922
Vinkovci	14.603	1.382	Vukovarsko-srijemska	32.377	8.782
Šibenik	13.753	1.698	Šibensko-kninska	23.322	4.434
Bjelovar	13.349	1.606	Bjelovarsko-bilogorska	23.225	5.517
Sisak	11.605	2.973	Sisačko-moslavačka	29.967	10.528
HRVATSKA	1.132.211	153.542	-	-	-
Kontinentalna Hrvatska	505.902	100.308	-	-	-
Jadranska Hrvatska	626.309	53.234	-	-	-

Izvor: obrada prema Državni zavod za statistiku, Gradovi u statistici – Zaposlenost, 2019c., dostupno na <https://www.dzs.hr/> (pristupila 4.04.2020.), Hrvatski zavod za zapošljavanje, Statistika - registrirana nezaposlenost u 2018. godini, dostupno na <https://statistika.hzz.hr/Statistika.aspx?tipIzvjestaja=1> (pristupila 4.06.2020.)

Analizirajući zaposlenost prema prethodnoj tablici za 2018. godinu najviše zaposlenih bilo je u gradu Varaždinu i Zadru, a najmanje u Sisku. Analizirajući udio zaposlenih u pojedinom gradu u odnosu na županiju kojoj pripada, većina gradova zapošljava više od 50% zaposlenog stanovništva izuzev grada Pule, Vinkovaca i Siska koji bilježe manje od polovice ukupnog broja zaposlenih u županiji. Što se tiče nezaposlenosti najveći udio u odnosu na županiju kojoj pripada zauzima grad Zadar, s oko 42%, a najmanje grad Vinkovci, sa 16%. S druge strane, najviše nezaposlenih bilježi grad Sisak. Na razini županija Istarska bilježi najveći broj zaposlenih od 61.431 stanovnika što je značajna brojka te se od ostatka županija znatno razlikuje. U okviru nezaposlenosti Sisačko-moslavačka prednjači pred ostalima. Kontinentalna Hrvatska, iako je teritorijalno veća od Jadranske, bilježi manje zaposlenih te više nezaposlenih od Jadranske Hrvatske.

Tablica 10: Broj aktivnih pravnih osoba po županijama i NUTS 2 regijama Hrvatske u 2017. godini

Županija	aktivne pravne osobe
Istarska	11.625
Zadarska	5.113
Varaždinska	4.777
Dubrovačko-neretvanska	4.599
Vukovarsko-srijemska	3.082
Sisačko-moslavačka	2.982
Karlovačka	2.913
Šibensko-kninska	2.867
Brodsko-posavska	2.801
Bjelovarsko-bilogorska	2.768
HRVATSKA	150.401
Kontinentalna Hrvatska	97.077
Jadranska Hrvatska	53.324

Izvor: obrada prema Hrvatska gospodarska komora, Broj i struktura poslovnih subjekata po županijama, 2018., str. 5., dostupno na <https://www.hgk.hr/documents/aktualna-tema-poslovni-subjekti-po-zupanijama5a9e9a2f40e6c.pdf>

(pristupila 4.04.2020.)

Tablica 11: Broj obrta i slobodnih zanimanja po županijama i NUTS 2 regijama Hrvatske u 2017. godini

Županija	obrta i slobodna zanimanja
Istarska	6.392
Zadarska	4.163
Dubrovačko-neretvanska	3.582
Varaždinska	2.536
Šibensko-kninska	2.284
Vukovarsko-srijemska	2.128
Brodsko-posavska	1.895
Sisačko-moslavačka	1.826
Karlovačka	1.779
Bjelovarsko-bilogorska	1.235
HRVATSKA	77.371
Kontinentalna Hrvatska	41.287
Jadranska Hrvatska	36.084

Izvor: obrada prema Hrvatska gospodarska komora, Broj i struktura poslovnih subjekata po županijama, 2018., str. 6., dostupno na <https://www.hgk.hr/documents/aktualna-tema-poslovni-subjekti-po-zupanijama5a9e9a2f40e6c.pdf>

(pristupila 4.04.2020.)

Tablice 10. i 11. prikazuju broj aktivnih pravnih osoba te obrtnika i slobodnih zanimanja u 2017. godini prema županijama. Hrvatska broji ukupno 150.401 aktivnih pravnih osoba te 77.371 obrta i slobodnih zanimanja. Istarska županija se plasirala na prvo mjesto po broju aktivnih pravnih osoba sa 7,73% te obrta i slobodnih zanimanja sa 8,26% u ukupnom broju u Hrvatskoj. Zatim slijedi Zadarska te Varaždinska županija. Bjelovarsko-bilogorska županija je na posljednjem mjestu temeljem ovih segmenata analize. Uspoređujući NUTS 2 regije Kontinentalna Hrvatska prednjači pred Jadranskom.

Tablica 12: Aktivne pravne osobe prema područjima Nacionalne klasifikacije djelatnosti i promatranim županijama Hrvatske za 2018. godinu

	SEKTORI/ŽUPANIJE	DUB.-NER.	VARAŽ.	ISTAR.	ZADAR.	ŠIB.-KNIN.	KARL.	VUK.-SRIJEM.	BJEL.-BIL.	SIS.-MOS.	BROD.-POS.
	UKUPNO-AKTIVNI	4.595	4.482	11.470	5.452	2.874	2.782	2.815	2.571	2.789	2.483
A	Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	79	87	215	147	64	151	152	127	138	92
B	Rudarstvo i vađenje	6	9	16	22	10	3	-	4	8	4
C	Prerađivačka industrija	253	630	974	435	244	372	323	375	363	367
D	Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	9	50	23	18	23	16	23	30	19	13
E	Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša	40	26	45	47	33	34	27	25	44	19
F	Građevinarstvo	461	504	1.515	612	248	233	247	219	238	285
G	Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikala	707	846	2.095	799	454	477	510	468	456	419
H	Prijevoz i skladištenje	288	208	284	239	107	89	105	93	88	110
I	Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	662	239	1.084	717	369	217	195	208	192	151
J	Informacije i komunikacije	119	199	309	119	62	85	62	60	87	77
K	Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	8	46	35	12	5	13	16	8	7	17
L	Poslovanje nekretninama	205	4	982	207	118	25	23	19	29	16
M	Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	461	509	1.323	501	234	274	235	53	239	256
N	Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	332	102	707	449	222	48	58	54	53	47
O	Javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje	43	41	59	50	34	33	50	40	34	38
P	Obrazovanje	100	144	205	140	71	82	125	77	90	84
Q	Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	89	87	142	103	67	66	82	99	100	69
R	Umjetnost, zabava i rekreacija	244	187	577	338	218	179	16	120	161	129
S	Ostale uslužne djelatnosti	489	484	880	496	291	385	386	301	443	290

Izvor: obrada prema Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Priopćenje – Broj i struktura poslovnih subjekata po županijama (stanje 31. prosinca 2018.), priopćenje 11.1.2./, 2019d. dostupno na https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2018/11-01-02_02_2018.htm (pristupila 4.05.2020.)

Na temelju Nacionalne klasifikacije djelatnosti sve analizirane županije bilježe najveći broj aktivnih pravnih osoba u djelatnosti „trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikala“. „Djelatnost pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane“ na drugome je mjestu u županijama Dubrovačko-neretvanskoj, Šibensko-kninskoj te Zadarskoj, što je očekivano budući da su to županije u kojima je turizam izražen. Na drugom mjestu u Istarskoj županiji nalazi se „građevinarstvo“, što ukazuje na investicije na tom području. „Prerađivačka industrija“ je značajnija u Varaždinskoj, Bjelovarsko-bilogorskoj županiji te Brodsko-posavskoj, dok preostale manje razvijene županije na drugome mjestu iskazuju kategoriju „ostalih uslužnih djelatnosti“ (Karlovačka, Sisačko-moslavačka i VukovarSko-srijemska).

Tablica 13: Analiza financijskih rezultata poslovanja poduzetnika Republike Hrvatske u 2017. godini po većim gradovima

Gradovi	Broj poduzetnika	Broj zaposlenih	Ukupni prihod	Dobit razdoblja	Gubitak razdoblja	Neto dobit
Pula - Pola	2.689	14.662	9.213.925	430.023	2.056.737	-1.626.713
Zadar	2.512	14.204	7.638.658	583.497	224.590	358.907
Dubrovnik	2.127	11.566	6.777.630	750.593	207.718	542.875
Varaždin	1.902	19.993	13.616.614	497.162	300.333	196.829
Šibenik	1.148	7.376	4.082.767	278.839	388.664	-109.825
Karlovac	1.093	10.368	6.516.880	518.887	51.815	467.072
Slavonski Brod	1.087	11.309	5.372.376	236.090	140.029	96.061
Bjelovar	898	7.149	3.790.250	156.42	40.936	115.486
Sisak	743	5.318	2.300.473	95.730	68.401	27.329
Vinkovci	574	7.170	3.373.389	108.419	24.502	83.917

Izvor: obrada prema Financijska agencija, Analiza financijskih rezultata poslovanja poduzetnika Republike Hrvatske u 2017. godini po gradovima/općinama, 2018., dostupno na

<https://www.fina.hr/documents/52450/130232/Analiza+financijskih+rezultata+poslovanja+poduzetnika+po+gradovima+i+opcinama+u+2017.+godini.pdf/05a6b1ea-5037-8916-f580-bc1e26bba9bb?t=1573203218856> (pristupila 5.06.2020.)

Iz tablice 13. vidljivo je kako grad Pula ima najveći broj poduzetnika, najviše zaposlenih je u gradu Varaždinu, najveće prihode poslovanja poduzetnika ostvario je također grad Varaždin. Nadalje, najveća dobit razdoblja zabilježena je kod grada Dubrovnika, a gubitak kod grada Pule. Sumirajući priloženu tablicu vidljivo je kako gradovi Pula i Šibenik ostvaruju neto gubitak, dok ostali gradovi bilježe neto dobit u

promatranom razdoblju. Najveću neto dobit ostvaruje grad Dubrovnik na temelju rezultata poslovanja poduzetnika.

Tablica 14: Bruto domaći proizvod po promatranim županijama Hrvatske u 2017. godini

Županija	BDP u milijunima HRK	BDP po stanovniku HRK
Istarska	23.092	110.906
Varaždinska	12.746	75.514
Zadarska	12.424	73.601
Dubrovačko-neretvanska	11.398	93.810
Sisačko-moslavačka	9.414	61.593
Vukovarsko-srijemska	8.322	52.025
Karlovačka	7.660	64.668
Šibensko-kninska	7.353	72.466
Brodsko-posavska	7.187	49.885
Bjelovarsko-bilogorska	6.504	59.214
HRVATSKA	366.426	88.726
Kontinentalna Hrvatska	247.188	89.984
Jadranska Hrvatska	119.239	86.227

Izvor: obrada prema Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Bruto domaći proizvod za Republiku Hrvatsku po stanovniku, prema NKPJS 2012. - 2. razina i županije (statistika u nizu), priopćenje 12.1.3.1., 2020a., dostupno na <https://www.dzs.hr/> (pristupila 29.03.2020.)

Bruto domaći proizvod je indikator koji pokazuje vrijednost finalnih dobara i usluga proizvedenih, u ovome slučaju županiji tijekom godine. Analizirajući tablicu 14. vidljivo je kako najveći bruto domaći proizvod i bruto domaći proizvod po stanovniku ima Istarska županija. Bruto domaći proizvod Istarske županije u odnosu županiju koja je rangirana na drugo mjesto (Varaždinsku) veći je za gotovo dvostruko. Najniži bruto domaći proizvod zabilježila je Bjelovarsko-bilogorska, a najniži bruto domaći proizvod po stanovniku Brodsko-posavska županija. U 2017. godini bruto domaći proizvod je u Hrvatskoj iznosio 366.426 milijuna kuna, dok je bruto domaći proizvod po stanovniku iznosio 88.726 milijuna kuna. Kontinentalna Hrvatska također bilježi dvostruko veći bruto domaći proizvod u odnosu na Jadransku, no gledajući realniji pokazatelj, bruto domaći proizvod po stanovniku, brojke ne odstupaju značajno. Grad Zagreb uvelike utječe na rezultat bruto domaćeg proizvoda Kontinentalne Hrvatske.

Tablica 15: Indeks razvijenosti većih gradova Hrvatske za 2018. godinu

Grad	VRIJEDNOST INDEKSA	RAZVOJNA SKUPINA
Dubrovnik	115,64	8
Varaždin	111,02	8
Pula - Pola	109,80	8
Zadar	109,37	8
Šibenik	106,19	7
Karlovac	105,58	7
Vinkovci	103,97	6
Bjelovar	103,02	6
Sisak	102,91	6
Slavonski Brod	102,67	6

Izvor: obrada prema Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, Indeks razvijenosti, 2020a., dostupno na <https://razvoj.gov.hr/o-ministarstvu/regionalni-razvoj/indeks-razvijenosti/112> (pristupila 1.04.2020.)

Tablica 16: Indeks razvijenosti promatranih županija Hrvatske za 2018. godinu

Županija	RAZVOJNA SKUPINA
Dubrovačko-neretvanska	4
Istarska	4
Varaždinska	3
Zadarska	3
Šibensko-kninska	2
Karlovačka	2
Vukovarsko-srijemska	1
Bjelovarsko-bilogorska	1
Sisačko-moslavačka	1
Brodsko-posavska	1

Izvor: obrada prema Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, Indeks razvijenosti, 2020a., dostupno na <https://razvoj.gov.hr/o-ministarstvu/regionalni-razvoj/indeks-razvijenosti/112> (pristupila 1.04.2020.)

Tablice 15. i 16. prikazuju posljednje dostupne podatke za indeks razvijenosti, na primjeru promatranih gradova i županija. Indeks razvijenosti je kompozitni pokazatelj koji prikazuje stupanj razvijenosti nekog područja, a Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova EU provodi postupak ocjenjivanja i razvrstavanja, kao što je ranije u radu istaknuto. Budući da je cilj Ministarstva regionalnog razvoja da se sva područja u Hrvatskoj ravnomjerno razvijaju, na temelju indeksa razvijenosti klasificiraju se pojedina područja i na temelju toga se dodjeljuju potrebna sredstva za razvoj. Budući da je vrijednost 100 prosječni prag razvijenosti, gledajući prvu tablicu (tablica 15.) svi promatrani veći gradovi spadaju u iznadprosječno rangirane jedinice. Četiri grada s najvećim indeksom su Dubrovnik, Varaždin, Pula i Zadar koji pripadaju najvišem rangu na ljestvici. Analizirajući županije, Dubrovačko-neretvanska i Istarska pripadaju skupini najbolje razvijenih jedinica, dok Varaždinska i Zadarska također pripadaju u skupinu iznadprosječno rangiranih. Ostale županije nalaze se u ispodprosječno

rangiranim skupinama koje se svrstavaju kao potpomognuta područja. Može se vidjeti da promatrani veći gradovi u manje razvijenim županijama bilježe višu razinu razvijenosti.

Tablica 17: Broj dolaska i noćenja za veće gradove i regije Hrvatske u 2018. godini

Grad	dolasci	noćenja	Županija	dolasci	noćenja
Dubrovnik	1.265.237,00	4.058.636,00	Dubrovačko-neretvanska	2.013.577,00	8.047.090,00
Pula - Pola	413.686,00	1.998.479,00	Istarska	4.255.408,00	25.579.364,00
Zadar	557.659,00	1.862.847,00	Zadarska	1.664.144,00	9.587.838,00
Šibenik	340.311,00	1.597.831,00	Šibensko-kninska	965.089,00	5.511.680,00
Varaždin	33.685,00	70.287,00	Varaždinska	52.364,00	134.355,00
Karlovac	41.659,00	58.789,00	Karlovačka	353.028,00	607.712,00
Vinkovci	24.317,00	45.184,00	Vukovarsko-srijemska	78.735,00	128.545,00
Slavonski Brod	22.205,00	35.137,00	Brodsko-posavska	26.863,00	45.303,00
Sisak	9.817,00	20.676,00	Sisačko-moslavačka	37.432,00	96.137,00
Bjelovar	5.860,00	14.037,00	Bjelovarsko-bilogorska	20.068,00	69.874,00
HRVATSKA	18.512.736,00	88.853.942,00	-	-	-
Kontinentalna Hrvatska	2.222.683,00	4.171.912,00	-	-	-
Jadranska Hrvatska	16.290.053,00	84.682.030,00	-	-	-

Izvor: obrada prema Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Gradovi u statistici – Turizam, 2019b., dostupno na <https://www.dzs.hr/> (pristupila 4.04.2020.)

Budući da je Hrvatska turistička zemlja i da je turizam vrlo važan segment njezinog razvitka, tablica 17. prikazuje broj dolazaka i noćenja u 2018. godini. Grad Dubrovnik pokazao se kao najveći turistički grad s najvećim brojem dolazaka i najvećim brojem noćenja. Zatim slijedi grad Pula koji je drugi grad po redu s najvećim brojem noćenja. Što se tiče udjela u županijskim vrijednostima, najveći udio u ukupnom broju noćenja zabilježen je u gradu Slavonski Brod s 83% dolazaka od ukupnih dolazaka u Brodsko-posavskoj županiji. Zatim slijede grad Dubrovnik i Varaždin oko 65% udjela. Ostali gradovi se kreću u rangu od 26% - 35%, a najmanji udio noćenja na urbanom području u odnosu na ukupne vrijednosti na županijskoj razini zabilježen je u gradu Karlovcu. Što se tiče županija, tu prednjači Istarska županija s preko 4 milijuna dolazaka te 25 milijuna noćenja. Gledajući Kontinentalnu i Jadransku Hrvatsku vidljiva je velika (očekivana) razlika u broju dolazaka i noćenjima, čime je i potvrđena tvrdnja kako je Hrvatska pretežno turistička zemlja.

4.3. Zaključna razmatranja

Nakon provedene analize svih većih gradova može se zaključiti kako su gradovi vrlo različiti prema njihovim razvojnim obilježjima, zbog čega je teško provesti usporedbu. S druge strane navedeno predstavlja i prednost zbog heterogenih urbanih potencijala. Međutim, kao sličnost svih promatranih gradova može se navesti kako su razvijeni na značajnim prometnim pravcima koji su doprinijeli daljnjem rastu i razvoju. U razvoju samoga grada vrlo važnu ulogu ima teritorijalni položaj. Gradovi se razlikuju prema veličini, kao i županije i regije. Površinom najveći grad je Sisak koji je 8 puta veći od najmanjeg promatranog grada Slavenskog Broda. Gledajući županiju kojoj pripada grad Sisak, ona je teritorijalno najveća među promatranim županijama, čak 3 puta veća od najmanje Varaždinske. Također, površinski gledano, razlike postoje između Kontinentalne i Jadranske Hrvatske. Prema posljednjem popisu stanovništva grad Zadar, u odnosu na promatrane gradove, bilježi najveći broj stanovnika, dok je na županijskoj razini to Istarska županija. Kontinentalna Hrvatska budući da je i površinski veća razumno je da ima veći broj stanovnika u odnosu na Jadransku. Također, važno je napomenuti kako između dva popisa stanovnika samo dvije županije bilježe porast stanovnika, a to su Zadarska i Istarska županija. Ostale županije kao i Hrvatska bilježe smanjenje. Najveći broj stanovnika na km² bilježi se u gradu Slavonki Brod, a na razini županije Varaždinska županija ima najgušću naseljenost. Kontinentalna Hrvatska bilježi isto tako veći broj stanovnika na km² u odnosu na Jadransku. Pula kao i Istarska županija bilježe najveći broj doseljenog stanovništva u odnosu na odseljeno. Što se tiče regija na NUTS 2 razini, Jadranska Hrvatska bilježi više doseljenih stanovnika u odnosu na odseljeno, dok Kontinentalna bilježi više odseljenog u odnosu na doseljeno stanovništvo. Analizirajući doseljeno stanovništvo u grad iz drugog grada/općine iste županije, vidljivo je kako je najviše stanovnika iz svoje županije privukao grad Zadar, a najmanje grad Šibenik. Ova tablica dokazuje kako veći gradovi privlače stanovništvo u grad. Prema pokazateljima o tržištu rada, Varaždin i Istarska županija bilježe najveći broj zaposlenih, u odnosu na ostale promatrane gradove/županije. Kontinentalna Hrvatska ima više nezaposlenih osoba, a manje zaposlenih od Jadranske, uglavnom zbog toga što sezonalnost uvelike utječe na zaposlenost i nezaposlenost u Jadranskoj regiji. Analizirajući broj aktivnih pravnih osoba i obrtnika vidljivo je kako Istarska županija prednjači pred ostalim županijama, ali i da Kontinentalna Hrvatska prednjači pred

Jadranskom. Financijski rezultat poslovanja poduzetnika pokazuje kako je grad Dubrovnik ostvario najveću neto dobit u 2018. godini, dok su neto gubitak ostvarili grad Šibenik i Pula od svih analiziranih gradova. Pula ima najveći broj poduzetnika u odnosu na promatrane gradove, dok je Varaždin ostvario najveće prihode poslovanja poduzetnika. Analizirajući bruto domaći proizvod i bruto domaći proizvod po stanovniku, utvrđeno je da je Istarska županija iznad prosjeka bruto domaćeg proizvoda po stanovniku na razini Hrvatske. Kontinentalna Hrvatska je i prema navedenom pokazatelju bolja od Jadranske. Glavni nedostatak aktualne podjele na NUTS 2 regije jest veliki utjecaj Grada Zagreba na bruto domaćeg proizvoda po stanovniku Kontinentalne Hrvatske.¹⁴¹ Na temelju indeksa razvijenosti, svi gradovi spadaju u iznadprosječno rangirane jedinice, što za županije nije vidljivo. Šest županija spada u ispodprosječno razvijene, a to su županije koje se nalaze u Kontinentalnoj regiji. Iz ovoga se zaključuje kako je značajan utjecaj Grada Zagreba na području Kontinentalne Hrvatske, kao i da turizam ima značajan utjecaj u razvoju i gradova i županija te države u cjelini, a navedeno je potvrđeno analizom pokazatelja. Ostali Kontinentalni gradovi i županije trebali bi se orijentirati na druge grane gospodarstva kako bi poboljšali svoj gospodarski razvitak, primjerice poljoprivredu, šumarstvo, prerađivačku industriju i sl., slijedeći primjer grada Varaždina koji se okrenuo na industrijsku proizvodnju. Po broju noćenja Dubrovnik je na prvome mjestu među gradovima, dok među županijama se plasirala Istarska županija. Na temelju toga razumno je reći kako Jadranska Hrvatska prednjači nad Kontinentalnom po broju dolazaka gostiju i po broju noćenja.

Iz ove analize zaključno se može reći kako su više razvijeni oni gradovi koji pripadaju Jadranskoj regiji budući da je ključ uspješnog razvoja u Hrvatskoj turizam. Razvoj gradova uvelike doprinosi razvoju županija kojima pripada, stoga je vidljivo kako su bolje razvijene one županije gdje je stupanj razvijenosti grada koji im pripada veći. Primjerice gledajući tablice koje prikazuju indeks razvijenosti gradova i županija vidljivo je kako su gradovi Dubrovnik, Varaždin i Pula gradovi s najvećom vrijednosti indeksa. S druge strane najrazvijenije županije su Dubrovačko-neretvanska, Istarska i Varaždinska. Međutim, može se primijetiti da i na području slabije razvijenih županija veći gradovi imaju značajnu razvojnu ulogu. Gradovi pružaju više usluga na

¹⁴¹ Hrvatska gospodarska komora, Pokrenuta izmjena hrvatskih statističkih regija, 2019., dostupno na <https://www.hgk.hr/pokrenuta-izmjena-hrvatskih-statistickih-regija> (pristupila 17.04.2020.)

jednom mjestu te na taj način privlače stanovništvo u grad. Zapošljavanje, stanovanje, razne aktivnosti poput kazališta, sporta, zabave, ali i ostalih usluga poput banaka, „shopping“ centara, socijalne skrbi, obrazovanja više su koncentrirane u većim gradovima te na taj način privlače okolno stanovništvo. Okolna područja su u pojedinim dijelovima postala zanemarena te nedovoljno iskorištena. „Nedostatak stalnih prihoda (na selu je tek 5,1 % ukupnog broja zaposlenih), visoka prosječna dob, niska stopa obrazovanosti, zapuštenost graditeljskog nasljeđa, nezadovoljavajuća opremljenost osnovnim uslugama i infrastrukturom te nesređena imovinska situacija (zemljišni, građevni i ostali posjedi) imaju za posljedicu zapuštanje ruralnih naselja i gubitak mlađeg i radno sposobnog stanovništva.“¹⁴² Ova tvrdnja može se potkrijepiti tablicom 8. iz koje je vidljivo kako stanovništvo iz okolnih područja migrira u grad. Također, analizirajući već provedeno anketno istraživanje „Percepcija kvalitete življenja i namjere o odlasku iz ruralnih sredina“ u kojem su sudjelovali stanovnici sela od 25-45 godina dolazi se do zaključka kako svaki 5. stanovnik sela želi napustiti ruralno područje. Uglavnom su razlozi nezaposlenost i nada da će im grad pružiti bolje mogućnosti za egzistenciju.¹⁴³ Općenito, u Hrvatskoj industrija nije dobro iskorištena. Gradovi i županije Jadranske regije usmjeravaju i svoja okolna područja na turizam razvijajući selektivni oblik turizma, dok bi gradovi Kontinentalne regije trebali analizirati svoja okolna područja i razvijati oblik gospodarstva koji im to područje, odnosno razvojni potencijali nude. Isto tako, gradovi i županije te država nude razne bespovratne poticaje za razvoj ruralnih područja, poduzetništva i sl. za poboljšanje gospodarstva, a uz to treba razmotriti i mogućnosti koje otvaraju instrumenti kohezijske politike EU.

Analizirajući strategije razvoja pojedinih gradova vidljivo je kako svi gradovi teže sličnim ciljevima daljnjeg razvoja, kao što su jačanje održivog razvoja, konkurentnog gospodarstva, odgovarajuće alokacije resursa te visoke kvalitete života za svoje građanstvo. Svaki grad nastoji iskoristiti najbolje svoje resurse za postizanje navedenih ciljeva. Kako je krajnji cilj svakog konkurentnog gospodarstva „gospodarstvo znanja“ bez kojeg je nemoguće graditi održiv gospodarski razvoj, sve

¹⁴² Pavić-Rogošić, L., Ruralni razvoj u Hrvatskoj, 2011., str. 2., dostupno na http://socijalno-partnerstvo.hr/wp-content/uploads/2013/04/JCC_izvje%C5%A1taj_ruralni-razvoj1.pdf (pristupila 7.06.2020.)

¹⁴³ Đ. Žutinić et. al., „Percepcija kvalitete življenja i namjere o odlasku iz ruralnih sredina“, *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, vol. 19., no. 1-2., 2010., str. 144., dostupno na https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=79800 (pristupila 16.06.2020.)

identificirane prednosti treba temeljiti na obrazovanju, znanju, inovacijama, novim tehnologijama te inovativnim rješenjima.

Pula, Zadar, Dubrovnik i Šibenik gradovi su koji su smješteni na moru. Turizam je na tom području najveći izvor prihoda. U svojem daljnjem razvoju ovi gradovi nastoje poticati održivi turizam te razvijati selektivni oblik turizma uz uvođenje raznih noviteta i atrakcija koje će privući turiste i u ostalim godišnjim dobima, ne samo ljeti. Naglasak se stavlja i na poticaj razvoja marikulture kako bi se iskoristio potencijal koji se nudi tim područjima. Grad Dubrovnik osim što je najprepoznatljivija turistička destinacija nudi mogućnost razvoja poljoprivrede zbog svog zemljopisnog položaja, mikroklima i povoljnih tla za razvoj najosjetljivijih agruma, dok su Pula, Zadar i Šibenik također pogodni za razvoj maslinarstva i vinogradarstva koji su vrlo cijenjeni.

Veći gradovi Sisak, Karlovac, Slavonski Brod, Vinkovci, Varaždin i Bjelovar nalaze se u Kontinentalnoj Hrvatskoj. Ta se područja za daljnji razvoj i napredak moraju usmjeriti prema različitim djelatnostima poput industrije, stočarstva, šumarstva ili poljoprivrede, budući da su to područja koja imaju kapaciteta za takav razvoj, iako se i na tim područjima razvija turizam (očekivano manje nego na području Jadranske Hrvatske). Takva mjesta karakterizira problem napuštanja ruralnih područja te se to nastoji spriječiti raznim mjerama i poticajima. Grad Sisak ima čak i razvijenu Strategiju razvoja seoskog područja grada Siska, dok grad Vinkovci nema još razvijenu zasebnu strategiju razvoja grada, već se razvoj temelji na županijskoj koja također potiče ruralni razvoj svog područja. Slavonski Brod kao primarni cilj za daljnji razvoj navodi unaprjeđenje visokog školstva. Karlovac i Bjelovar nastoje jačati opremljene i uređene poslovne zone koje privlače investitore kao i poticati proizvodnju „eko“ proizvoda. Grad Varaždin ima vrlo nisku stopu nezaposlenosti, no i dalje se mora truditi da takvo stanje i održi. To je grad u kojem nema više prostora za naseljavanje već je stanovništvo primorano graditi svoje domove izvan područja grada. Zbog loše gospodarske situacije u cijeloj zemlji stanovnici traže svoje zaposlenje u drugim gradovima ili u inozemstvu. Mjere za daljnji razvoj grada trebale bi biti usmjerene na privlačenje investicija, jačanje kreativnog poduzetništva te umrežavanje poduzetnika.

Strategije se izrađuju na lokalnoj/regionalnoj razini kako bi se što detaljnije provele analize, utvrdile razvojne prednosti i slabosti, prilike i prijetnje te postavili relevantni

ciljevi. Strategije razvoja pojedinog grada moraju biti u skladu sa županijskim razvojnim strategijama županija kojima pripadaju kako bi se postavljeni ciljevi provodili cjelovito. Županijska razvojna strategija se usklađuje s ciljevima i prioritetima Jadranske/Kontinentalne šire regije odnosno sa Strategijom regionalnog razvoja Republike Hrvatske.¹⁴⁴

Gradovi i regije nositelji su snažnih gospodarskih promjena, izravno utječu na jačanje investicijske aktivnosti, rast izvoznih resursa, povećanje zaposlenosti te razvoj nacionalnih ekonomija.¹⁴⁵ Unatoč razlikama između pojedinih analiziranih gradova oni predstavljaju značajan generator razvoja na području svoje županije. Potrebno je kontinuirano razvijati i unaprjeđivati gradske potencijale, poticanjem održivog razvoja gradova, ali ujedno i spriječiti napuštanja ruralnih područja te jačati gravitacijski utjecaj manjih i ostalih srednjih/većih gradova, primjenom cjelovitog, integriranog pristupa razvoju.

¹⁴⁴ Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, 2015b., op. cit.

¹⁴⁵ Ministarstvo turizma, 1. Zagreb Business Summit: Gradovi i regije - generatori razvoja, 2014., dostupno na <https://mint.gov.hr/vijesti/1-zagreb-business-summit-gradovi-i-regije-generatori-razvoja/8370> (pristupila 14.06.2020.)

5. RAZVOJ URBANOG PODRUČJA GRADA PULE

Budući da su do sada već objašnjeni pojam urbanog područja i obilježja urbanog razvoja, u nastavku će biti prikazan proces urbanizacije grada Pule usredotočivši se na njegovo urbano područje. Ukratko će biti prikazana povijest nastanka samoga grada kao i njegova osnovna obilježja. Budući da je 7. ožujka 2016. godine formirano urbano područje grada Pule, analiza će biti usmjerena upravo na to područje, odnosno ne samo na grad Pulu već i okolna naselja koja ono obuhvaća.

5.1. Povijest grada

Grad Pula ima više od 3000 godina. Sam grad nastao je na brežuljku Kaštel gdje je nastalo prvo gradinsko naselje, utvrda Histra. Prava gradska povijest započinje Rimljanima, a službeno ime grada bilo je Colonia Pietas Iulia Pola. U doba seobe naroda, u pulsku širu okolicu od 7. stoljeća počeli su se naseljavati Slaveni i Hrvati. Budući da je Pula smještena na moru, jedan dio razdoblja bila je pod kontrolom Mletačke Republike. Mlečani u Puli nisu pokazivali zanimanje za gospodarski razvoj grada već je njima najvažnija bila luka kao tranzitna točka.¹⁴⁶

Česte epidemije kuge od 14. stoljeća, endemična malarija i druge bolesti drastično su smanjile broj stanovnika grada Pule te je tako na kraju 17. stoljeća u Puli živjelo samo oko 600 ljudi.¹⁴⁷

Propašću Venecije, Istra i Pula došle su pod austrijsku krunu te je Istra bila pod vlašću Austro-Ugarske monarhije. Kada je 1856. godine otvoren Arsenal, glavna baza austrijske ratne mornarice, započeo je suvremeni razvoj grada i cijele južne Istre. Pula je 1876. godine povezana željezničkom prugom, linijom Beč-Trst-Pula, a tada su obližnji Brijuni, danas nacionalni park, osjetili početke razvoja turizma.¹⁴⁸

Dvadeseto stoljeće u Puli bilo je stoljeće višestrukih promjena vlasti, s odlascima i dolascima stanovništva, pojedinih društvenih i narodnosnih skupina, posebno nakon Prvog i Drugog svjetskog rata. Pula je tijekom Drugog svjetskog rata bila oštećena u

¹⁴⁶ Grad Pula, Opći podaci - Povijest Grada Pule, 2020c., dostupno na <https://www.pula.hr/hr/opci-podaci/povijest-pule/> (pristupila 27.3.2020.)

¹⁴⁷ Loc. cit.

¹⁴⁸ Loc. cit.

bombardiranju, no u drugoj polovici 20. stoljeća ponovno započinje brži razvoj. Najznačajnije djelatnosti bile su brodogradnja i turizam.¹⁴⁹

5.2. Osnovna obilježja urbanog područja

Pula se nalazi na 44° 52' paraleli sjeverne geografske širine, 13° 51' meridijanu istočne geografske dužine, na prosječnoj nadmorskoj visini od oko 30 m. Smještena je na sjevernom dijelu istočne obale Jadrana, na jugu istarskog poluotoka, a zanimljivo je da se grad razvio na sedam brežuljaka, na unutrašnjem dijelu prostranoga zaljeva i prirodno dobro zaštićene luke.¹⁵⁰

Današnja površina grada Pule iznosi 5.165 ha, od čega 4.150 ha na kopnu i 1.015 ha na moru te je omeđena sa sjevera otocima Sv. Jerolim i Kozadom, gradskim naseljima Štinjan, Veli Vrh i Šijanskom šumom; sa istoka područjima Monteserpo, Valmade, Busoler i Valdebek; s juga Starom Plinarom, marinom Veruda i otokom Veruda; te sa zapada Verudelom, Lungomareom i Musilom.¹⁵¹

Strateške prednosti grada Pule koje su kroz povijest zaslužne za kontinuitet egzistencije naselja su brežuljkasti teren i agrarni potencijali okruženja. Zbog svog geografskog položaja, zbog vojno-strateškog, gospodarskog i prometnog smisla, grad je ostvario značajan rast i razvoj.

„U teritorijalni obuhvat urbanog područja Pule ulazi sedam jedinica lokalne samouprave: Grad Pula-Pola, Grad Vodnjan-Dignano, Općina Barban, Općina Ližnjan-Lisignano, Općina Marčana, Općina Medulin i Općina Svetvinčenat.“¹⁵²

„Formiranje urbanog područja Pule je započelo ishodenjem suglasnosti od jedinica lokalne samouprave za uključivanjem u sastav urbanog područja. Suglasnost je dobivena od sedam jedinica lokalne samouprave, temeljem čega je 7. ožujka 2016. Gradsko vijeće Grada Pule donijelo Odluku o sastavu urbanog područja, s kojom se usuglasilo i Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU. Temeljni kriterij određivanja obuhvata urbanog područja bio je postotak dnevnih migracija prema

¹⁴⁹ Loc. cit.

¹⁵⁰ Grad Pula, Opći podaci - Zemljopisne značajke Pule, 2020d., dostupno na <https://www.pula.hr/hr/opci-podaci/opci-podaci/zemljopisne-znacajke-pule/> (pristupila 7.03.2020.)

¹⁵¹ Loc. cit.

¹⁵² Grad Pula, 2017., op. cit., str. 1.

središtu urbanog područja, Gradu Puli.“¹⁵³ Iz priložene tablice u nastavku vidljivo je kako više od polovice zaposlenih s područja analiziranih naselja dnevno migrira u sam Grad. Budući da će se analiza odnositi na cijelo urbano područje grada Pule vrijedi spomenuti navedeni teritorijalni obuhvat.

Tablica 18: Udio ukupnog broja dnevnih migranata u ukupnom broju zaposlenih 2011. godine (%)

Naziv urbanog područja	Jedinice lokalne samouprave			Dnevne migracije	
	Ukupan broj JLS-ova (ukupno – središte i JLS-ovi koji ulaze u urbano područje)	Naziv središta urbanog područja	Naziv JLS-ova koje ulaze u urbano područje	Ukupan broj dnevnih migranata u središte	Udio dnevnih migranata u ukupnom broju zaposlenih (%)
Veće urbano područje					
Pula	7	Grad Pula-Pola	Grad Pula-Pola		
			Grad Vodnjan-Dignano	1185	53,40
			Općina Barban	546	49,37
			Općina Ližnjan-Lisignano	991	61,17
			Općina Marčana	1045	64,79
			Općina Medulin	1463	59,23
			Općina Svetvinčenat	390	46,76

Izvor: Grad Pula, Strategija razvoja urbanog područja Pula, 2017., str. 4., dostupno na https://www.pula.hr/site_media/media/filer_public/d2/a0/d2a02f95-7b02-4bcd-9df3-76401c4847bd/strategija_razvoja_urbanog_podrucja_pula.pdf (pristupila 27.03.2020.)

¹⁵³ Ibidem, str. 3./4.

Tablica 19: Površina urbanog područja Pule po jedinicama lokalne samouprave (u km²)

Jedinica lokalne (područne) samouprave	Površina (km ²)
Pula	53,55
Barban	90,10
Ližnjan	67,99
Marčana	131,20
Medulin	34,15
Svetvinčenat	79,43
Vodnjan	100,61
UKUPNO URBANO PODRUČJE	557,03
ISTARSKA ŽUPANIJA	2.813

Izvor: Grad Pula, Strategija razvoja urbanog područja Pula, 2017., str. 4., dostupno na https://www.pula.hr/site_media/media/filer_public/d2/a0/d2a02f95-7b02-4bcd-9df3-76401c4847bd/strategija_razvoja_urbanog_podrucja_pula.pdf (pristupila 27.03.2020.)

Urbano područje objedinjuje dvije (od ukupno četiri) prostorne-funkcionalne cjeline Istarske županije, a to su Središnji vapnenački ravnjak i Istarsko primorje. Urbano područje obilježava mediteranska klima blagih zima i toplih ljeta s prosječnom insolacijom 2.316 sati godišnje ili 6,3 sata dnevno, uz prosječnu godišnju temperaturu zraka od 13,2° C (od prosječnih 6,1° C u veljači do 26,4° C u srpnju i kolovozu), kao i s temperaturnom oscilacijom mora od 7 do 26° C.¹⁵⁴

Prometna povezanost urbanog područja s ostatkom županije, prvenstveno cestovnim prometnim pravcima, relativno je dobra zahvaljujući autocesti „Istarski Y“. Međutim, za potrebe budućeg razvoja potrebno je jačati kvalitetu cestovne infrastrukture. Najznačajnija infrastrukturna unapređenja (asfaltiranje, proširenje, popravci) potrebna su također na lokalnim i nerazvrstanim cestama. Pri prometnom povezivanju značajne su brodske linije i trajekti. U južnom dijelu urbanog područja (područje Medulina i Pule) smješteno je oko 40% svih istarskih luka. Luka Pula je i najveća morska luka u Istarskoj županiji te jedna od dviju najvećih teretnih luka u Istri. Pula nije dovoljno razvila potencijal trgovačke luke koji proizlazi iz blizine drugih lučkih središta (kao što su Rijeka, Kopar, Trst). Željeznički promet karakterizira značajna nepovezanost istarske pruge s ostatkom mreže u Hrvatskoj, pa stoga ne pridonosi

¹⁵⁴ Ibidem, str. 5.

značajnijem povezivanju urbanog područja s ostatkom države. U prošlosti je uloga pruge bila od veće važnosti. Razvojni potencijal urbanog područja očituje se i u mogućnostima snažnijeg povezivanja posredstvom zračnog prometa, zahvaljujući izgrađenoj infrastrukturi zračnog prometa (kao što su Zračna luka Pula, aerodrom Campanož). Javni prijevoz potrebno je razvijati, postoji značajan nedostatak parkirnih mjesta, pametnih sustava za nadzor prometa, parkiranja i sl., što uvelike otežava prometovanje urbanim područjem posebice tijekom turističke sezone.¹⁵⁵

Analizirajući urbano okruženje područja grada Pule na temelju „Strategije razvoja urbanog područja Pule“ proizlazi zaključak kako urbano područje Pula karakterizira osjetljivost okoliša (zbog nepogoda kao što su suša, tuča, nevrijeme, poplave). Kakvoća zraka i tla ne upućuje na prekoračene granične vrijednosti. Na urbanom području Pula nema površinskih vodotoka. Nastoji se kontinuirano povećavati površine održavanih zelenih površina. Na urbanom području uspostavljeno je organizirano zbrinjavanje otpada i većina stanovništva obuhvaćena je organiziranim skupljanjem otpada, no postoji problem ilegalnih odlagališta. Primjenjuje se recikliranje otpadom, koje se treba i dalje razvijati.

Kvalitetu te kontinuitet javne vodoopskrbe smanjuju dotrajali vodoopskrbni sustavi, neodgovarajući pritisak vode u razdobljima najvećeg opterećenja (npr. ljeti) i nedostatak vodosprema. Ispravnost vode se kontrolira te svi analizirani pokazatelji potvrđuju zdravstvenu ispravnost.

Kanalizacijska infrastruktura nejednako je razvijena na urbanom području, a značajan problem predstavlja nedovoljna i neujednačena izgrađenost mreže za odvodnju sanitarnih otpadnih voda te nepostojanje cjelovitih sustava oborinske odvodnje. Također, stupanj pročišćenja vode ne zadovoljava i treba ga unaprijediti.

Plinska distributivna mreža slabo je razvijena u urbanom području te su plinifikacijskom mrežom pokriveni samo Grad Pula i dio Općine Medulin. Distribucija električne energije zadovoljava potrebe, kao i pristup internetu, međutim potrebno je i na toj razini ulagati s obzirom da su linije i glavne stanice zastarjele.

¹⁵⁵ Ibidem.

5.3. Društvo

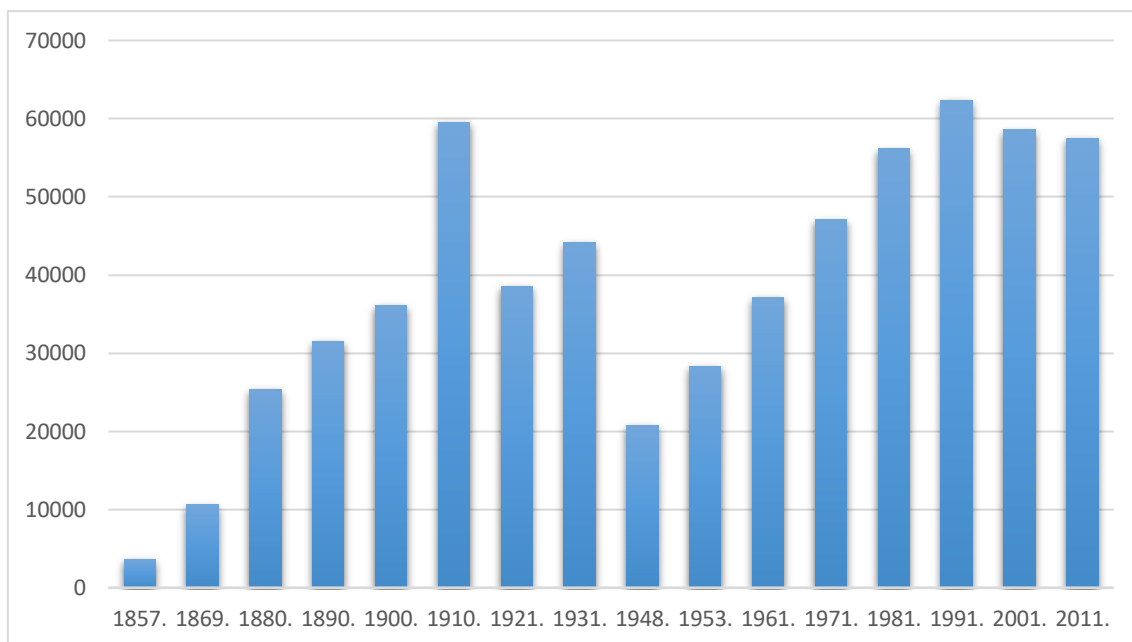
Prirodna i socio-ekonomska obilježja stanovništva predstavljaju vrlo značajan resurs ili s druge strane ograničavajući faktor ukupnog razvoja nekog područja.

U dugoj povijesti grada Pule zabilježene su velike demografske promjene izazvane brojnim i često dramatičnim političkim i ekonomskim zbivanjima. Od sredine 19. stoljeća, kada je Pula postala glavna ratna luka Austrougarske monarhije, a time i značajno administrativno, industrijsko, gospodarsko središte, sve do Prvog svjetskog rata broj stanovnika se povećavao.¹⁵⁶

Analizirajući priloženi grafikon (grafikon 6.) vidljivo je kako je na početku promatranog razdoblja 1857. godine grad Pula imao vrlo malo stanovnika, približno oko 3 700. S vremenom, prateći sljedeće popise stanovništva broj stanovnika je rastao sve do 1910. godine. Tada je broj stanovnika dosegnuo brojku od oko 59 498 stanovnika. U iduća dva desetljeća vidljivo je znatno smanjenje stanovnika, a vrhunac toga bio je 1948. godine zbog posljedica Drugog svjetskog rata. Tada je broj stanovnika pao na svega 20 812. Demografski trend rezultirao je emigracijskim valom talijanskog stanovništva nezadovoljno novonastalim društveno-političkim promjenama. Tada je Pula bila priključena Hrvatskoj u federativnoj Jugoslaviji. U narednim godinama slijedi oporavak kretanja stanovništva. Godine 1991. Pula doseže svoj demografski maksimum te bilježi 62 378 stanovnika. Prema najnovije provedenom popisu stanovništva iz 2011. godine Grad Pula i dalje bilježi pad broja stanovnika što je posljedica dugogodišnjeg pada nataliteta.

¹⁵⁶ Grad Pula, Generalni urbanistički plan Grada Pule, 2008., dostupno na <http://www.regionalexpress.hr/dokumenti/gup2008.pdf> (pristupila 28.03.2020.)

Grafikon 6: Kretanje stanovništva grada Pule (prema popisima)
od 1857. do 2011. godine

Izvor: obrada prema Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. – 2001., 2020b., dostupno na <https://www.dzs.hr/> (pristupila 4.04.2020.), Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Popis stanovništva 2011., 2020c., dostupno na <https://www.dzs.hr/> (pristupila 4.04.2020.)

Urbano područje Pula obuhvaća 40% ukupnog broja stanovnika Istarske županije, najviše stanovnika ima Grad Pula (70% ukupnog broja stanovnika urbanog područja), a najmanje je stanovnika na području općina Barban i Svetvinčenat, koje obuhvaćaju oko 6% ukupnog broja stanovnika urbanog područja. U razdoblju 2001.–2011. na urbanom području Pula zabilježen je rast broja stanovnika od 1,32%, što odgovara trendu rasta broja stanovnika u istom razdoblju na području Istarske županije (0,83%) (tablica 20.).

Tablica 20: Broj stanovnika po naseljima prema popisu iz 2001. i 2011. godine

NASELJA	2001.	2011.
Pula	58.594	57.460
Barban	2.802	2.721
Ližnjan	2.945	3.965
Marčana	3.903	4.253
Medulin	6.004	6.481
Svetvinčenat	2.218	2.202
Vodnjan	5.651	6.119
UKUPNO	82.117	83.201
ISTARSKA ŽUPANIJA	206.344	208.055
REPUBLIKA HRVATSKA	4.437.460	4.284.889

Izvor: Grad Pula, Strategija razvoja urbanog područja Pula, 2017., str. 6., dostupno na https://www.pula.hr/site_media/media/filer_public/d2/a0/d2a02f95-7b02-4bcd-9df3-76401c4847bd/strategija_razvoja_urbanog_podrucja_pula.pdf (pristupila 27.03.2020.)

„Prosječna gustoća naseljenosti urbanog područja Pula iznosi 149,3 st./km² pri čemu gustoća naseljenosti značajno varira, i to od 1073 st/km² u Gradu Puli do 27,7 st./km² u Općini Svetvinčenat. Gustoća naseljenosti u urbanom području Pula znatno je veća nego u Istarskoj županiji (73,9 stanovnika na km²) i Republici Hrvatskoj (75,7 stanovnika na km²).“¹⁵⁷

Pokazatelji o prirodnom prirastu na analiziranom urbanom području prikazuju da je u proteklom analiziranom godinama veći broj umrlih nego rođenih, stoga je zabilježen negativni prirodni prirast, kako u urbanom području grada Pule, tako i u Istarskoj županiji te cijeloj Hrvatskoj.

¹⁵⁷ Grad Pula, 2017., op. cit., str. 7.

Tablica 21: Prirodni prirast urbanog područja grada Pule

naselja	2018			2017			2016			2015		
	živorod.	umrli	prir. prirast	živorod.	umrli	prir. prirast	živorod.	umrli	prir. prirast	živorod.	umrli	prir. prirast
Pula	431	736	-305	417	736	-319	423	684	-261	437	668	-231
Barban	22	38	-16	21	50	-29	24	52	-28	26	37	-11
Ližnjan	30	42	-12	40	51	-11	37	43	-6	37	38	-1
Marčana	31	51	-20	25	59	-34	31	46	-15	26	66	-40
Medulin	43	69	-26	43	68	-25	52	79	-27	51	63	-12
Svetvinčenat	13	31	-18	25	44	-19	18	29	-11	27	43	-16
Vodnjan	61	57	4	56	71	-15	52	59	-7	44	71	-27
UKUPNO	631	1.024	-393	627	1.079	-452	637	992	-355	648	986	-338
Istarska županija	1.670	2.372	-702	1.690	2.475	-785	1.669	2.354	-685	1.701	2.414	-713
Republika Hrvatska	36.945	52.706	-15.761	36.705	53.447	-16.742	37.537	51.542	-14.005	37.503	54.205	-16.702

Izvor: obrada prema Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Stanovništvo – Vitalna statistika, 2020d., dostupno na <https://www.dzs.hr/> (pristupila 4.04.2020.)

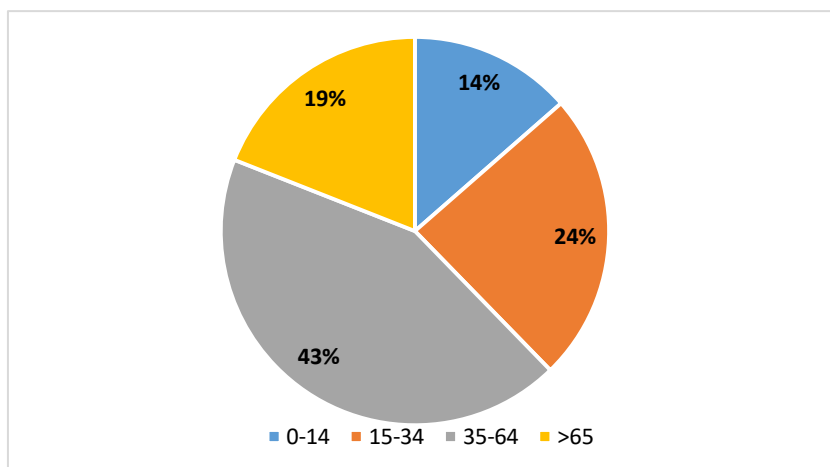
U spolnoj strukturi stanovništva urbanog područja dominiraju žene (52%), muškarci imaju udio od 48%. U etničkoj strukturi dominiraju Hrvati (70%), a utjecajem na društveni i kulturni život se, među etničkim manjinama, osobito ističu Talijani (4,43% ukupnog stanovništva).¹⁵⁸

„Na urbanom području izražen je proces demografskog starenja stanovništva, kao i na području Istarske županije i Republike Hrvatske. Stanovništvo starije od 35 godina čini više od 60% ukupnog stanovništva urbanog područja.“¹⁵⁹

¹⁵⁸ Ibidem, str. 6./7.

¹⁵⁹ Ibidem, str. 7.

Grafikon 7: Dobna struktura stanovništva urbanog područja grada Pule prema popisu iz 2011. godine

Izvor: obrada prema Grad Pula, Strategija razvoja urbanog područja Pula, 2017., str. 7., dostupno na https://www.pula.hr/site_media/media/filer_public/d2/a0/d2a02f95-7b02-4bcd-9df3-76401c4847bd/strategija_razvoja_urbanog_podrucja_pula.pdf (pristupila 27.03.2020.)

Najviše ustanova socijalne skrbi smješteno je u gradu Pula. Zdravstvenu djelatnost na urbanom području Pula obavljaju županijske te privatne zdravstvene ustanove, a njihova je koncentracija najveća u središtu urbanog područja, Gradu Puli (Istarski domovi zdravlja, Zavod za javno zdravstvo Istarske županije, Opća bolnica Pula i sl.). Trenutno se bilježi dovršenje gradnje nove bolnice u Puli. Stanje kriminaliteta tijekom analiziranih godina (2010.-2015.) se poboljšava.¹⁶⁰

Na urbanom području Pula pružaju se usluge obrazovanja na svim obrazovnim razinama, a srednje škole i ustanove visokoškolskog obrazovanja nalaze se samo u Gradu Puli.

5.4. Gospodarstvo

Urbano područje Pula nalazi se u/doprinosi povoljnom gospodarskom okruženju, što određuje i budući razvojni put.

¹⁶⁰ Ibidem, str. 7./8.

Tablica 22: Bruto domaći proizvod i bruto domaći proizvod po stanovniku
Istarske županije u HRK

	2017		2016		2015		2014	
	BDP (mil.)	BDP po stan.	BDP (mil.)	BDP po stan.	BDP (mil.)	BDP po stan.	BDP (mil.)	BDP po stan.
ISTARSKA ŽUPANIJA	23.092	110.906	22.185	106.646	20.903	100.447	20.329	97.701
REPUBLIKA HRVATSKA	366.426	88.726	351.169	84.164	339.696	80.726	331.343	78.220

Izvor: obrada prema Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Bruto domaći proizvod za Republiku Hrvatsku po stanovniku, prema NKPJS 2012. - 2. razina i županije (statistika u nizu), priopćenje 12.1.3.1., 2020a., dostupno na <https://www.dzs.hr/> (pristupila 29.03.2020.)

Urbano područje Pula pripada Istarskoj županiji čiji je bruto domaći proizvod u 2017. godini iznosio 23 092 milijuna kuna. U istoj godini, bruto domaći proizvod po stanovniku bio je 110 905 kuna. Bruto domaći proizvod Istarske županije u promatranom razdoblju raste. Prema indeksu razvijenosti, većina gradova i općina urbanog područja Pula klasificirana je u skupinu najviših vrijednosti indeksa razvijenosti, čime se ubrajaju u najrazvijenije jedinice lokalne samouprave u Istarskoj županiji i Republici Hrvatskoj.¹⁶¹

Slika 2: Ukupni prihodi po djelatnostima u 2018. godini u Puli

Izvor: Opencity, Grad Pula - poduzetništvo, 2020., dostupno na https://www.opencity.hr/business/index.php?unit_id=28 (pristupila 17.06.2020.)

¹⁶¹ Ibidem, str. 15.

Slika 2. prikazuje ukupne prihode po djelatnostima u 2018. godini u Puli. Vidljivo je kako najveći izvor prihoda proizlazi iz djelatnosti trgovina na veliko i malo, popravak motornih vozila te iz prerađivačke industrije. Od promatranih, najniže vrijednosti imaju umjetnost, zabava i rekreacija.

Na urbanom području Pula nalazi se 6 od ukupno 34 poduzetničke zone u županiji. U gospodarskim djelatnostima, posebno onima koje su tradicionalno nositelji gospodarskog razvoja, postoji potreba jačanja inovacijskih potencijala te razvoja novih proizvodnih procesa i usluga, kako bi se doprinijelo jačanju gospodarske konkurentnosti cjelokupnog područja. Grad Pula smatra se sjedištem poduzetničke aktivnosti jer je prostorno uređenje prilagođenije razvoju poduzetništva nego u drugim jedinicama lokalne samouprave urbanog područja Pula. Kao potpora poduzetništvu ističu se dosad već osnovana četiri poduzetnička klastera te Poduzetnički inkubator.¹⁶²

Budući da je Pula orijentirana prema turizmu, dominantne su uslužne i ugostiteljske djelatnosti, a slabije su zastupljeni proizvodni obrti. Uspješan razvoj turizma određen je bogatstvom prirodne, materijalne i nematerijalne kulturne baštine. Od prirodnih atrakcija ističu se u turističkom smislu ljepote i raznolikost morske obale te čistoća mora i atraktivnost morskih plaža, dok su najvažnije turističke atrakcije područja koja su prepoznata prema povijesnim znamenitostima, arheološka nalazišta, muzeji i slično. Iz prikazane tablice u nastavku vidljivo je kako broj dolazaka gostiju i noćenja na urbanom području Pula raste. Najviše dolazaka je zabilježeno u gradu Puli 2018., no najviše noćenja zabilježeno je u Medulinu. Što se tiče urbanog područja u 2018. godini ostvareno je 22,70% ukupnih turističkih dolazaka i 22,28% turističkih noćenja u Istarskoj županiji, što je i najviša vrijednost u promatranom razdoblju. Sezonalnost je jedna od ključnih karakteristika turizma na urbanom području Pula. Općine u sastavu urbanog područja Pula imaju potencijal razvoja selektivnih oblika turizma, prije svega ekoturizma i seoskog turizma.

¹⁶² Ibidem, str. 21./22.

Tablica 23: Turistički promet na urbanom području Pula, u Istarskoj županiji i Republici Hrvatskoj od 2015. do 2018. godine

naselja	2018		2017		2016		2015	
	dolasci	noćenja	dolasci	noćenja	dolasci	noćenja	dolasci	noćenja
Pula	413.686	1.998.479	381.534	1.878.244	330.950	1.606.582	282.732	1.441.850
Barban	11.967	100.853	10.703	94.030	9.650	82.218	7.024	69.950
Ližnjan	31.461	248.215	27.587	224.174	22.773	187.054	19.211	157.870
Marčana	46.255	322.397	35.225	276.377	30.060	236.371	20.505	150.876
Medulin	405.563	2.596.731	387.594	2.555.714	365.547	2.410.444	323.285	2.138.789
Svetvinčenat	14.756	133.034	13.047	122.092	11.685	106.553	8.124	77.184
Vodnjan	42.614	300.588	38.486	277.868	33.388	235.942	26.791	188.381
UKUPNO	966.302	5.700.297	894.176	5.428.499	804.053	4.865.164	687.672	4.224.900
Istarska županija	4.255.408	25.579.364	4.026.908	24.834.011	3.678.246	22.472.400	3.369.905	20.966.561
Republika Hrvatska	18.512.736	88.853.942	17.207.696	85.292.668	15.391.690	77.185.874	14.343.323	71.605.315

Izvor: obrada prema Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Gradovi u statistici – Turizam, 2019b., dostupno na <https://www.dzs.hr/> (pristupila 4.04.2020.)

5.5. Zaključna razmatranja

Temeljem detaljnije analize urbanog područja grada Pule vidljivo je kako rasprostranjenost, kvaliteta i obuhvat usluga društvenih djelatnosti variraju između općina i gradova, što je jedan od razloga nejednake prostorne distribucije stanovništva. Većina je naseljena u Gradu budući da pruža sve usluge na jednom mjestu. S obzirom na visoku zastupljenost starijeg stanovništva uzrokovanu padom nataliteta i dugoročno nezaposlenih osoba u ukupnom broju nezaposlenih, ove slabosti treba sustavnim mjerama eliminirati kako bi se spriječilo povećanje nezaposlenosti, socijalne isključenosti i siromaštva. Problem se javlja i kod nejednake pokrivenosti urbanog područja ustanovama i uslugama socijalne skrbi kao i kod obrazovanja gdje je potrebno razvijati nove studijske programe kako bi se unaprijedile društvene djelatnosti.

Gospodarska snaga gradova i općina u sastavu urbanog područja Pula očituje se visokim indeksom razvijenosti i vrijednostima osnovnih ekonomskih pokazatelja. Ključni izvori gospodarskog rasta su poduzetništvo i turizam. Postoje potencijali dodatnog jačanja gospodarske konkurentnosti kroz razvoj inovativnih proizvodnih procesa, usluga i primjenu novih tehnologija. Potrebno je razvijati poticajne mjere zapošljavanja, kao i jačanje podrške razvoju poduzetništva budući da se ono slabo oporavlja od utjecaja gospodarske krize. Također, potrebno je istaknuti promjene u gospodarskoj strukturi grada Pule te potrebu orijentiranja na različite grane, osim na turizam, kako bi se pozicija razvijenog područja zadržala. Kod turizma potrebno je kontinuirano podizati kvalitetu turističke infrastrukture te prilike za produljenje turističke sezone. Međutim, tu se javlja problem manjka radne snage te nedostatak kvalitetne infrastrukture. Turizam je najkonkurentnija grana gospodarstva u Republici Hrvatskoj stoga je razvijena i Strategija razvoja turizma grada Pule 2016.-2020. budući da turizam ima veliki potencijal daljnjeg napretka i razvoja u svim svojim segmentima. Jedan od ključnih segmenata tog napretka je jačanje kvalitete zaposlenih kadrova u turističkom sektoru, uz organizaciju raznih festivala, događanja, očuvanje kulturne baštine, prirodnih ljepota koje privlače turiste. Isto tako bitna stavka odnosi se na kvalitetan marketing.¹⁶³ Također, razvijena je i Strategija razvoja kulture grada Pule 2014. - 2020., čija je svrha kontinuirano unapređivanje kulturnog standarda građana kojom se pridonosi ukupnoj kvaliteti života stanovništva u gradu.¹⁶⁴

Gledajući urbano okruženje, kod sustava odvodnje otpadnih voda prisutne su značajne slabosti jer urbano područje nije pokriveno cjelovitim kanalizacijskim sustavom s uređajem za obradu i pročišćavanje otpadnih voda. Jačanje ulaganja u kvalitetu svih oblika infrastrukture osobito je važno s obzirom na projekcije rasta turističkog prometa i povećanog pritiska na infrastrukturu u ljetnim mjesecima. Također, potrebno je dodatno osnaživati cestovnu prometnu povezanost između općina unutar urbanog područja Pula, kao i povezanost općina i gradskih središta.

¹⁶³ Grad Pula, Strategija razvoja turizma Grada Pule 2016.-2020., 2015., dostupno na http://old.pula.hr/fileadmin/sadrzaji/dokumenti/2013-2017._GV/20.gv-tematska_22.12.2015/01.Strategija_razvoja_turizma_grada_Pule.pdf (pristupila 17.04.2020.)

¹⁶⁴ Grad Pula, Kulturna strategija grada Pule 2014.-2020., 2013., dostupno na https://www.pula.hr/site_media/media/typo3/uploads/media/Kulturna_strategija.pdf (pristupila 17.04.2020.)

„Strategija razvoja urbanog područja Pula“ (koja je na snazi do 2020. godine) postavlja smjernice kojima se nastoji poboljšati razvitak urbanog područja kroz razne prioritete i mjere. Ti ciljevi su sljedeći¹⁶⁵:

- razvijati zeleno i pametno urbano područje
- koristiti kulturnu baštinu za osnaživanje razvoja urbanog područja
- osnaživati uključivost urbanog područja.

Svrha prvoga cilja je razviti urbano područje kao područje dobrih prometnih, komunikacijskih veza, uspješne i inovativne ekonomije i u kojem je briga za okoliš jedan od ključnih razvojnih elemenata. To se želi postići na način da se potiče provedbu aktivnosti usmjerenih na jačanje malog gospodarstva, poticanje aktivnosti vezno uz očuvanje okoliša, podupiranje daljnjeg ulaganja u obrazovanje s naglaskom na inovativne obrazovne programe.

Svrha drugog cilja je snažnije gospodarski valorizirati bogatu kulturno-povijesnu baštinu i tradiciju urbanog područja te tako osnažiti njegov razvoj. Cilj se nastoji ostvariti razvitkom dvaju razvojnih prioriteta, usmjeravanjem na snažnije turističko i gospodarsko korištenje potencijala kulturne i povijesne baštine, jačanju turističke ponude temeljene na kulturnoj baštini te očuvanjem tradicijskih vrijednosti i identiteta urbanog područja, u svrhu unapređenja gospodarstva.

Trećim ciljem želi se uspostaviti dobro upravljanje pri čemu će se vidjeti kvalitetan javni i civilni sektor, kvalitetne usluge u zajednici, usluge koje odgovaraju na potrebe stanovništva i koje su svima dostupne. Za ostvarivanje navedenog predlažu se mjere kojima će se unaprijediti poslovanja javne uprave i procesi planiranja razvoja, jačanje participativnih procesa. Na taj način ojačala bi se također kvaliteta socijalnih usluga, poticalo socijalno uključivanje, sport, rekreacija i sl.

Za realizaciju navedenih ciljeva izrađen je financijski okvir prema kojem su izvori sredstava: državni proračun, županijski proračun, lokalni proračun, pomoć EU, javnih poduzeća te ostalih izvora. Najveću financijsku vrijednost ima strateški cilj broj 1 za koji se planira potrošiti 75% ukupnih sredstava potrebnih za realizaciju Strategije.

Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU odabralo je Pulu kao jedno od područja za provedbu mehanizma ITU, a konkretne aktivnosti ovise upravo o

¹⁶⁵ Grad Pula, 2017., op. cit., str. 44./45.

Strategiji razvoja urbanog područja s osnovnim ciljem osiguranja gospodarskog razvoja. Od 345,35 milijuna eura koje je osigurano Hrvatskoj za provedbu ITU mehanizma, više od 23 milijuna eura stoji na raspolaganju urbanom području Pula.¹⁶⁶

U radu, među već spomenutim instrumentima EU za poticanje urbanog razvoja, aktivnosti ITU mehanizma financiraju se iz Europskog fonda za regionalni razvoj, Kohezijskog fonda te Europskog socijalnog fonda, a u okviru Operativnog programa "Konkurentnost i kohezija" 2014.-2020. te Operativnog programa "Učinkoviti ljudski potencijali" 2014.-2020. U okviru ITU mehanizma u gradu Puli je do sada započela provedba nekoliko aktivnosti. Nazivi programa su: „Pulski fortifikacijski sustav kao novi kulturno turistički proizvod“, „Aktivno uključivanje i poboljšanje zapošljivosti te razvoj inovativnih socijalnih usluga za ranjive skupine“, „Obnova brownfield područja u urbanom području Pula“, „Coworking Pula“ te „Investicije u razvoj poslovne infrastrukture i poduzetničkih inkubatora u urbanom području Pule“.

¹⁶⁶ Grad Pula, ITU mehanizam, 2020a., dostupno na <https://www.pula.hr/hr/rad-gradske-uprave/itu-mehanizam/> (pristupila 6.04.2020.)

6. ZAKLJUČAK

U posljednjih nekoliko godina procesi urbanizacije pokazuju različite učinke. Stanovništvo sve više napušta seoska naselja i odlazi živjeti u gradove koji im pružaju bolje prilike za daljnji život. U budućnosti se procjenjuje kako će proces urbanizacije i dalje sve više rasti. Zbog toga je potrebno provesti razne analize kako bi se gradovi mogli nositi s procesom urbanizacije te ostvarivati održivi rast i spriječiti nepovoljne učinke ubranog urbanog rasta.

Kako je u novije vrijeme urbani razvoj postao sve značajniji i u provedbi različitih razvojnih politika, jedinice lokalne samouprave dobile su veću ovlast budući da one imaju najbolji uvid na koji način poticati daljnji razvoj svoga područja. Suradnjom s različitim razinama upravljanja nastoji se poticati ravnomjerni razvoj svih ostalih područja (županija, regija) te države u cjelini. Na taj način gradovi imaju priliku samostalnije upravljati vlastitim područjem na temelju specifičnosti koje im ono pruža te koristiti relevantne instrumente za poticanje razvoja. Svoje ciljeve, prioritete i razvojne aktivnosti trebaju strateški sagledavati te u skladu s time definirati strategiju urbanog razvoja. Strategije razvoja pojedinog grada moraju biti u skladu sa županijskim razvojnim strategijama županija kojima pripadaju kako bi se postavljeni ciljevi provodili u skladu s razvojem cijele regije, odnosno s cjelokupnom Strategijom regionalnog razvoja Republike Hrvatske.

U ovome radu komparirano je deset hrvatskih gradova koji se na temelju zakonske klasifikacije smatraju većim urbanim područjima. Četiri grada pripadaju Jadranskoj Hrvatskoj, dok preostalih šest Kontinentalnoj Hrvatskoj. Gradovi koji pripadaju Jadranskoj Hrvatskoj razvijeniji su u odnosu na ostale gradove s obzirom na turističku orijentiranost zemlje. Osim turizma koji je ključna stavka razvoja tih gradova i županija, potrebno je žurno početi s ulaganjima i u ostale grane gospodarstva, a razvoj turizma prilagođavati održivom načinu. S druge strane u Kontinentalnoj Hrvatskoj sljedeći primjer grada Varaždina trebalo bi više sredstva ulagati u razvoj industrije budući da je ona slabo razvijena u Hrvatskoj, poticanje poduzetničkih ideja i aktivnosti te u poljoprivredu kako bi se zadržalo stanovništvo u okolnim naseljima i potaknulo iskorištavanje ruralnih područja koja su zasad nedovoljno neiskorištena, a obiluju potencijalima. U radu je potvrđeno da veći gradovi imaju značajnu ulogu u poticanju šireg razvoja u Republici Hrvatskoj.

Isto tako u radu je detaljnije analizirano urbano područje Pula, pri čemu je potvrđena uloga središnjeg grada, ali i potreba integriranja razvojnih projekata na širem području. Pula je grad koji ima velike mogućnosti daljnjeg razvoja, uz razvoj grada kao turističkog središta. Razvojne resurse kojima raspolaže potrebno je dodatno iskoristiti za stvaranje jedinstvenih proizvoda. Kako bi se koristi od turizma maksimizirale, gradu je potreban kvalitetan plan turističkog razvoja. Originalnost i specifični identitet destinacije najjača je snaga privlačenja posjetitelja. Grad mora izgraditi vlastiti identitet, svakodnevno kreirati inovativne turističke proizvode kojima se nastoje privući turisti tijekom cijele godine, razvijati različite atrakcije i povezivati gospodarske grane te cjelokupno urbano područje. Potrebno je jasno odrediti viziju razvoja prema različitim sektorima gospodarstva, utvrditi gdje se mogu detaljnije iskoristiti potencijali i otvoriti nova radna mjesta, pružiti različite društveno korisne usluge.

Uloga većih urbanih područja je vrlo značajna jer omogućuje razvoj okolnih područja koja su povezana s gradom. Upravljanje razvojem na širim urbanim prostorima potrebno je integrirati, čime se omogućuje zajedničko ulaganje u bolju prometnu infrastrukturu, pružanje različitih usluga i bolje povezivanje okolnih područja i grada. To s druge strane sprječava negativne efekte razvoja u samom središnjem gradu. Integriranim pristupom razvoju mogu se postići i veći sinergijski efekti, kao i ravnomjerniji razvoj urbanih i regionalnih cjelina. Pri tome snažnije urbane cjeline trebaju iskoristiti svoje prednosti i biti pokretači promjena, ali u skladu s konceptom održivosti i postizanja veće kvalitete života.

LITERATURA

I. Knjige:

1. Lukić, A., *Mozaik izvan grada – tipologija ruralnih i urbaniziranih naselja Hrvatske*, Samobor, Meridijani, 2012.
2. Šimunović, I., *Urbana ekonomika – petnaest tema o gradu*, Zagreb, Školska knjiga, 2007.
3. Vresk, M., *Grad i urbanizacija – osnove urbane geografije, peto dopunjeno izdanje*, Zagreb, Školska knjiga, 2002.

II. Članci u časopisima - online:

1. Bjelajac S. i D. Vrdoljak, „Urbanizacija kao svjetski proces i njezine posljedice“, *Zbornik radova Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu*, no. 2-3, 2009., str. 3-19., dostupno na <https://hrcak.srce.hr/136157> (pristupila 31.05.2020.)
2. Perkov, D. i F. Ćurko, „Utjecaj pokazatelja ekonomskog razvoja na proračune gradova Zagrebačke županije“, *Zbornik sveučilišta Libertas*, vol. 1-2., no. 1-2., 2017., str. 109-124., dostupno na <https://hrcak.srce.hr/file/281375> (pristupila 25.03.2020.)
3. Širola, D., i N. Zrilić., „Konkurentnost gradova u Hrvatskoj – stvarnost ili utopija?“, *Zbornik Veleučilišta u Rijeci*, vol. 39, no. 3, 2005., str. 53-73., dostupno na https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=152070 (pristupila 31.05.2020.)
4. Vresk, M., „Oblici urbanizacije i prostorna pokretljivost stanovništva središnje Hrvatske“, *Hrvatski geografski glasnik*, vol. 47., no. 1., 1985., str. 47-70. dostupno na <https://hrcak.srce.hr/37485> (pristupila 19.03.2020.)
5. Vresk, M., „Urbanizacija Hrvatske 1981-1991. osnovni indikatori stupnja, dinamike i karakteristika urbanizacije“, *Hrvatski geografski glasnik*, vol. 54, no. 1., 1992., str. 99-116., dostupno na https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=95626 (pristupila 25.05.2020.)

6. Žutinić, Đ. et. al., „Percepcija kvalitete življenja i namjere o odlasku iz ruralnih sredina“, *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, vol. 19., no. 1-2., 2010., str. 137-159., dostupno na https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=79800 (pristupila 16.06.2020.)

III. Internet stranice:

1. Agencija za razvoj i investicije grada Vinkovaca Via d.o.o., Strateški dokumenti, 2020., dostupno na <https://viavinkovci.hr/strateski-dokumenti/> (pristupila 19.06.2020.)
2. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Model diferencijacije urbanih, ruralnih i prijelaznih naselja u Republici Hrvatskoj. Metodološke upute 67, 2011a., dostupno na https://www.dzs.hr/Eng/Publication/metodologije/metod_67.pdf (pristupila 21.05.2020.)
3. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Županije, površina, stanovništvo, gradovi, općine i naselja, popis 2011., 2011b., dostupno na https://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/H02_02/H02_02.html (pristupila 4.04.2020.)
4. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2018., 2018., dostupno na <https://www.dzs.hr/> (pristupila 4.04.2020.)
5. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Gradovi u statistici – Doseљeno i odseljeno stanovništvo, 2019a., dostupno na <https://www.dzs.hr/> (pristupila 4.04.2020.)
6. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Gradovi u statistici – Turizam, 2019b., dostupno na <https://www.dzs.hr/> (pristupila 4.04.2020.)
7. Državni zavod za statistiku, Gradovi u statistici – Zaposlenost, 2019c., dostupno na <https://www.dzs.hr/> (pristupila 4.04.2020.)
8. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Priopćenje – Broj i struktura poslovnih subjekata po županijama (stanje 31. prosinca 2018.), priopćenje 11.1.2/2., 2019d., dostupno na https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2018/11-01-02_02_2018.htm (pristupila 4.05.2020.)

9. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Bruto domaći proizvod za Republiku Hrvatsku po stanovniku, prema NKPJS 2012. - 2. razina i županije (statistika u nizu), priopćenje 12.1.3.1., 2020a., dostupno na <https://www.dzs.hr/> (pristupila 29.03.2020.)
10. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. – 2001., 2020b., dostupno na <https://www.dzs.hr/> (pristupila 4.04.2020.)
11. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Popis stanovništva 2001. i popis stanovništva 2011., 2020c., dostupno na <https://www.dzs.hr/> (pristupila 4.04.2020.)
12. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Stanovništvo – Vitalna statistika, 2020d., dostupno na <https://www.dzs.hr/> (pristupila 4.04.2020.)
13. Glavaš, J., Temelji urbane ekonomije, 2013., dostupno na <http://www.efos.unios.hr/urbana-ekonomija/wp-content/uploads/sites/238/2013/04/2-Urbana-ekonomija-Rast-grad.pdf> (pristupila 19.03.2020.)
14. Ekonomski institut, Zagreb, Strategije razvoja urbanih područja i LAG-ova, Regio-novosti, no. 9, ožujak 2017., str. 2-3., dostupno na https://www.eizg.hr/userdocsimages/publikacije/serijske-publikacije/regio-novosti/regio_9_ozujak-2017.pdf (pristupila 15.03.2020.)
15. Eurokonzalting, ITU mehanizam urbanog područja Pula, 2020., dostupno na <https://www.eurokonzalting.com/index.php/njuzportal/item/948-itu-mehanizam-urbanog-podrucja-pula> (pristupila 6.04.2020.)
16. Europska komisija, Europski socijalni fond, 2020a., dostupno na https://ec.europa.eu/regional_policy/hr/funding/social-fund/ (pristupila 30.05.2020.)
17. Europska komisija, Fond solidarnosti EU-a, 2020b., dostupno na https://ec.europa.eu/regional_policy/hr/funding/solidarity-fund/ (pristupila 30.05.2020.)
18. Europska komisija, Urbani razvoj, 2020c., dostupno na https://ec.europa.eu/regional_policy/hr/policy/themes/urban-development/ (pristupila 30.05.2020.)

19. Europski strukturni i investicijski fondovi, ESI fondovi 2014.-2020., 2020a., dostupno na <https://strukturnifondovi.hr/eu-fondovi/esi-fondovi-2014-2020/> (pristupila 6.04.2020.)
20. Europski strukturni i investicijski fondovi, EU fondovi, 2020b., dostupno na <https://strukturnifondovi.hr/eu-fondovi/> (pristupila 29.03.2020.)
21. Europski strukturni i investicijski fondovi, Integrirana teritorijalna ulaganja, 2020c., dostupno na <https://strukturnifondovi.hr/integrirana-teritorijalna-ulaganja/> (pristupila 29.3.2020.)
22. Eurostat, Statistics on European cities, 2019., dostupno na https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Statistics_on_European_cities (pristupila 20.03.2020.)
23. Eurostat, Glossary: City, 2020., dostupno na <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:City&oldid=232913> (pristupila 22.05.2020.)
24. Financijska agencija, Analiza financijskih rezultata poslovanja poduzetnika Republike Hrvatske u 2017. godini po gradovima/općinama, 2018., dostupno na <https://www.fina.hr/documents/52450/130232/Analiza+financijskih+rezultata+poslovanja+poduzetnika+po+gradovima+i+opcinama+u+2017.+godini.pdf/05a6b1ea-5037-8916-f580-bc1e26bba9bb?t=1573203218856> (pristupila 5.06.2020.)
25. Grad Bjelovar, Strategija razvoja grada Bjelovara 2016.-2020., 2017., dostupno na <https://www.bjelovar.hr/wp-content/uploads/2017/10/strategija-razvoja-grada-bjelovara-2016-2020.pdf> (pristupila 4.04.2020.)
26. Grad Pula, Generalni urbanistički plan Grada Pule, 2008., dostupno na <http://www.regionalexpress.hr/dokumenti/gup2008.pdf> (pristupila 28.03.2020.)
27. Grad Pula, Kulturna strategija grada Pule 2014.-2020., 2013., dostupno na https://www.pula.hr/site_media/media/typo3/uploads/media/Kulturna_strategija.pdf (pristupila 17.04.2020.)
28. Grad Pula, Strategija razvoja turizma Grada Pule 2016.-2020., 2015., dostupno na http://old.pula.hr/fileadmin/sadrzaji/dokumenti/2013-2017_GV/20.gv-tematska_22.12.2015/01_Strategija_razvoja_turizma_grada_Pule.pdf (pristupila 17.04.2020.)

29. Grad Pula, Strategija razvoja urbanog područja Pula, 2017., dostupno na https://www.pula.hr/site_media/media/filer_public/d2/a0/d2a02f95-7b02-4bcd-9df3-76401c4847bd/strategija_razvoja_urbanog_podrucja_pula.pdf (pristupila 27.03.2020.)
30. Grad Pula, ITU mehanizam, 2020a., dostupno na <https://www.pula.hr/hr/rad-gradske-uprave/itu-mehanizam/> (pristupila 6.04.2020.)
31. Grad Pula, Opći podaci, 2020b., dostupno na <https://www.pula.hr/hr/> (pristupila 4.04.2020.)
32. Grad Pula, Opći podaci - Povijest Grada Pule, 2020c., dostupno na <https://www.pula.hr/hr/opci-podaci/povijest-pule/> (pristupila 27.3.2020.)
33. Grad Pula, Opći podaci - Zemljopisne značajke Pule, 2020d., dostupno na <https://www.pula.hr/hr/opci-podaci/opci-podaci/zemljopisne-znacajke-pule/> (pristupila 7.03.2020.)
34. Grad Sisak, Strategija razvoja Grada Siska 2015.-2020., 2015., dostupno na https://sisak.hr/wp-content/uploads/StrategijaRazvojaGSK_2015-2020.pdf (pristupila 4.04.2020.)
35. Grad Slavonski Brod, Strategija gospodarskog razvoja grada Slavonskog Broda 2012.-2020., 2012., dostupno na https://www.slavonski-brod.hr/images/Strategija_gospodarskog_razvoja_grada_Slavonskog_Broda.pdf (pristupila 4.04.2020.)
36. Grad Šibenik, Strategija razvoja Grada Šibenika, 2015., dostupno na <https://www.sibenik.hr/projekti/strategija-razvoja-grada-sibenika> (pristupila 4.04.2020.)
37. Grad Varaždin, Povijest i gradski grb, 2020., dostupno na <https://varazdin.hr/povijest-gradski-grb/> (pristupila 4.04.2020.)
38. Graovac Matassi, V., Pregled razvoja procesa urbanizacije u svijetu, 2004., dostupno na <https://www.geografija.hr teme/pregled-razvoja-procesa-urbanizacije-u-svijetu/> (pristupila 15.03.2020.)
39. Hrvatska gospodarska komora, Broj i struktura poslovnih subjekata po županijama, 2018., dostupno na <https://www.hgk.hr/documents/aktualna-tema-poslovni-subjekti-po-zupanijama5a9e9a2f40e6c.pdf> (pristupila 4.04.2020.)

40. Hrvatska gospodarska komora, Pokrenuta izmjena hrvatskih statističkih regija, 2019., dostupno na <https://www.hgk.hr/pokrenuta-izmjena-hrvatskih-statistickih-regija> (pristupila 17.04.2020.)
41. Hrvatski zavod za zapošljavanje, Statistika - registrirana nezaposlenost u 2018. godini, dostupno na <https://statistika.hzz.hr/Statistika.aspx?tipIzvjestaja=1> (pristupila 4.06.2020.)
42. Institut za turizam, Regionalni razvoj, razvoj sustava naselja, urbani i ruralni razvoj i transformacija prostora, 2014., dostupno na https://mgipu.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Prostorno/StrategijaPR//Regionalni_razvoj.pdf (pristupila 21.03.2020.)
43. Institut za turizam, Master plan razvoja turizma Grada Vinkovaca, 2015., dostupno na <http://hrturizam.hr/wp-content/uploads/2017/04/Master-plan-razvoja-turizma-grada-Vinkovaca.pdf> (pristupila 21.03.2020.)
44. Istarska županija, Statistika, 2020., dostupno na <https://www.istra-istria.hr/index.php?id=1409> (pristupila 17.06.2020.)
45. Škunca, Z., Koliko su hrvatski gradovi doista veliki?, dostupno na https://zavod.pgz.hr/pdf/9_Srdan_SKUNCA.pdf (pristupila 4.04.2020.)
46. Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, Smjernice za izradu strategije razvoja urbanih područja, praćenje njihove provedbe i vrednovanje, 2015a., dostupno na <https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/Smjernice%20za%20izradu%20strategije%20razvoja%20urbanih%20podru%C4%8Dja,%20pra%C4%87enje%20njihove%20provedbe%20i%20vrednovanje.pdf> (pristupila 3.06.2020.)
47. Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, Smjernice za izradu županijskih razvojnih strategija, praćenje i vrednovanje njihove provedbe, 2015b., dostupno na <https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages//O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/Smjernice%20za%20izradu%20%C5%BEupanijskih%20razvojnih%20strategija,%20pra%C4%87enje%20i%20vrednovanje%20njihove%20provedbe.pdf> (pristupila 3.06.2020.)
48. Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, Indeks razvijenosti, 2020a., dostupno na <https://razvoj.gov.hr/o-ministarstvu/regionalni-razvoj/indeks-razvijenosti/112> (pristupila 1.04.2020.)

49. Ministarstvo regionalno razvoja i fondova Europske unije, Održivi urbani razvoj, 2020b., dostupno na <https://razvoj.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug-1939/regionalni-razvoj/odrzivi-urbani-razvoj/3163> (pristupila 23.03.2020.)
50. Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, Regionalni razvoj, 2020c., dostupno na <https://razvoj.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug-1939/regionalni-razvoj/110> (pristupila 23.03.2020.)
51. Ministarstvo turizma, 1. Zagreb Business Summit: Gradovi i regije - generatori razvoja, 2014., dostupno na <https://mint.gov.hr/vijesti/1-zagreb-business-summit-gradovi-i-regije-generatori-razvoja/8370> (pristupila 14.06.2020.)
52. Narodne novine, Nacionalna klasifikacija prostornih jedinica za statistiku 2012. (NKPJS 2012.), br. 96/2012., dostupno na https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2012_08_96_2161.html (pristupila 2.04.2020.)
53. Narodne novine, Nacionalna klasifikacija statističkih regija 2021. (HR_NUTS 2021.), br. 125/2019., dostupno na https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_12_125_2507.html (pristupila 2.04.2020.)
54. Opencity, Grad Pula - poduzetništvo, 2020., dostupno na https://www.opencity.hr/business/index.php?unit_id=28 (pristupila 17.06.2020.)
55. Our World in Data, Urbanization, 2019., dostupno na <https://ourworldindata.org/urbanization> (pristupila 18.03.2020.)
56. Pavić-Rogošić, L., Ruralni razvoj u Hrvatskoj, 2011., dostupno na http://socijalno-partnerstvo.hr/wp-content/uploads/2013/04/JCC_izvje%C5%A1taj_ruralni-razvoj1.pdf (pristupila 7.06.2020.)
57. Radna skupina za izradu Strateškog plana grada Dubrovnika, Strateški plan grada Dubrovnika 2018.-2020., 2018., dostupno na https://www.dubrovnik.hr/uploads/20181206/STRATE%C5%A0KI_PLAN_GRA DA_DUBROVNIKA_2018._%E2%80%93_2020._godine.pdf (pristupila 4.04.2020.)
58. Razvojna agencija Karlovačke županije - KARLA d.o.o., Strategija razvoja Grada Karlovca za razdoblje od 2013. do 2020. godine, 2013., dostupno na https://www.karlovac.hr//UserDocsImages/dokumenti/Clanci/Strategijarazvoja_GradaKarlovcazarazdobljeod2013do2020godine.pdf (pristupila 4.04.2020.)

59. Razvojna agencija Sjever DAN d.o.o, Strategija razvoj Grada Varaždina do 2020., 2016., dostupno na https://varazdin.hr/upload/2016/03/nacrt_strategija_razvoja_grada_varazdin_d_o_2020_go_56e14ca2aea6c.pdf (pristupila 4.04.2020.)
60. Razvojna agencija Vukovarsko-srijemske županije, 2020., Kontinentalna Hrvatska (NUTS 2), dostupno na <http://www.ra-vs-z.hr/regionalni-razvoj/kontinentalna-hrvatska-nuts-2-1656/1656> (pristupila 2.04.2020.)
61. Razvojna agencija Zadarske županije, ZADRA d.o.o., Strategija razvoja grada Zadra 2013.-2020., 2013., dostupno na <https://www.grad-zadar.hr/repos/doc/Strategija%20razvoja%20grada%20Zadra.pdf> (pristupila 30.05.2020.)
62. Regionalni Weebly, Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje do 2020. godine, 2018., dostupno na <http://regionalni.weebly.com/novistrateskidokumenti.html> (pristupila 10.04.2020.)
63. Sveučilište u Rijeci, Centar za održivi razvoj, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Opatija i Inženjerski biro d.d. Zagreb, Strategija razvoja grada Pule, 2010., dostupno na http://old.pula.hr/fileadmin/sadrzaji/dokumenti/iva_ivancic/STRATEGIJA_RAZVOJA_GRADA_PULE_19_01_2011.pdf (pristupila 30.05.2020.)
64. The World Bank, DataBank – Population growth (annual %), 2020a., dostupno na <https://www.worldbank.org/> (pristupila 21.03.2020.)
65. The World Bank, DataBank – Population total, 2020b., dostupno na <https://www.worldbank.org/> (pristupila 21.03.2020.)
66. The World Bank, DataBank – Rural population, Urban population, 2020c., dostupno na <https://www.worldbank.org/> (pristupila 18.03.2020.)
67. Turistička zajednica grada Vinkovaca, Povijest, 2020., dostupno na <http://www.tz-vinkovci.hr/hr/o-gradu/povijest/> (pristupila 18.06.2020.)
68. United Nations, The World's Cities in 2018, 2020a., dostupno na https://www.un.org/en/events/citiesday/assets/pdf/the_worlds_cities_in_2018_data_booklet.pdf (pristupila 20.03.2020.)
69. United Nations, World urbanization prospects 2018., 2020b., dostupno na <https://population.un.org/wup/General/FAQs.aspx> (pristupila 31.05.2020.)

- 70.** Vlada Republike Hrvatske - Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje do kraja 2020. godine, 2017., dostupno na https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/razvojne%20strategije/Strategija%20regionalnog%20razvoja%20Republike%20Hrvatske%20za%20razdoblje%20do%20kraja%202020_HS.pdf (pristupila 24.03.2020.)
- 71.** Vresk, M., Tendencije razvoja socio-ekonomskih gradskih regija u Hrvatskoj i pristupi njihovom diferenciranju, dostupno na https://giam.zrc-sazu.si/sites/default/files/gis_clanki/GS_1001_105-114.pdf (pristupila 26.05.2020.)
- 72.** Vukovarsko-srijemska županija, Povijest, 2020., dostupno na <http://www.vusz.hr/info/povijest> (pristupila 4.04.2020.)
- 73.** World Statistics, World Statistics, understand the world, 2020., dostupno na <https://world-statistics.org/index.php> (pristupila 20.03.2020.)
- 74.** Zakon.hr, Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske, 2020., dostupno na <https://www.zakon.hr/z/239/Zakon-o-regionalnom-razvoju-Republike-Hrvatske> (pristupila 23.03.2020.)

POPIS TABLICA, GRAFIKONA I SLIKA

I. Tablice:

Tablica 1: Deset najvećih svjetskih gradova 2018. godine	18
Tablica 2: Financijski okvir Strategije regionalnog razvoja Republike Hrvatske.....	32
Tablica 3: Urbana područja u Republici Hrvatskoj	40
Tablica 4: Komparacija većih gradova i regionalnih područja Hrvatske prema površini	49
Tablica 5: Broj stanovnika prema popisu iz 2001. i 2011. godine većih gradova i regionalnih područja Hrvatske	50
Tablica 6: Gustoća naseljenosti u većim gradovima i regijama Hrvatske prema popisu iz 2011. godine	51
Tablica 7: Doseljeni i odseljeni stanovnici po većim gradovima i županijama Hrvatske u 2018. godini	52
Tablica 8: Doseljeno stanovništvo iz drugog grada/općine	53
Tablica 9: Zaposleni i nezaposleni u većim gradovima i regijama	54
Tablica 10: Broj aktivnih pravnih osoba po županijama i NUTS 2 regijama Hrvatske u 2017. godini	55
Tablica 11: Broj obrta i slobodnih zanimanja po županijama i NUTS 2 regijama Hrvatske u 2017. godini	55
Tablica 12: Aktivne pravne osobe prema područjima Nacionalne klasifikacije djelatnosti	56
Tablica 13: Analiza financijskih rezultata poslovanja poduzetnika Republike Hrvatske u 2017. godini po većim gradovima	57
Tablica 14: Bruto domaći proizvod po promatranim županijama	58
Tablica 15: Indeks razvijenosti većih gradova Hrvatske za 2018. godinu	59
Tablica 16: Indeks razvijenosti promatranih županija Hrvatske za 2018. godinu	59
Tablica 17: Broj dolaska i noćenja za veće gradove i regije Hrvatske u 2018. godini	60
Tablica 18: Udio ukupnog broja dnevnih migranata u ukupnom broju zaposlenih 2011. godine (%)	68
Tablica 19: Površina urbanog područja Pule	69
Tablica 20: Broj stanovnika po naseljima prema popisu iz 2001. i 2011. godine	73
Tablica 21: Prirodni prirast urbanog područja grada Pule.....	74

Tablica 22: Bruto domaći proizvod i bruto domaći proizvod po stanovniku.....	76
Tablica 23: Turistički promet na urbanom području Pula, u Istarskoj županiji i Republici Hrvatskoj od 2015. do 2018. godine	78

II. Grafikoni:

Grafikon 1: Stopa rasta populacije na svjetskoj razini, od 1980. do 2018. godine	16
Grafikon 2: Broj stanovnika koji žive u urbanim i ruralnim područjima, od 1980. do 2018. godine, izražen u milijardama	17
Grafikon 3: Stanovništvo Hrvatske, od 1980. godine do 2018. godine, u milijunima	20
Grafikon 4: Stopa rasta stanovništva Hrvatske, od 1980. do 2018. godine	21
Grafikon 5: Broj stanovnika koji žive u urbanim i ruralnim područjima, od 1980. do 2018. godine, izražen u milijunima, Hrvatska	21
Grafikon 6: Kretanje stanovništva grada Pule (prema popisima).....	72
Grafikon 7: Dobna struktura stanovništva urbanog područja grada Pule prema popisu iz 2011. godine	75

III. Slike:

Slika 1: Razvojni ciljevi i prioritete Strategije regionalnog razvoja Republike Hrvatske	30
Slika 2: Ukupni prihodi po djelatnostima u 2018. godini u Puli.....	76

SAŽETAK

Urbani razvoj i uloga većih urbanih područja temelj je ovoga diplomskog rada. Prema Zakonu o regionalnom razvoju Republike Hrvatske definirana su veća urbana područja te je cilj rada analizirati i prikazati značaj razvoja većih urbanih područja, komparirati veće gradove Hrvatske i detaljnije prikazati razvoj odabranog primjera, većeg urbanog područja Pule. Nakon kratkog opisa povijesnog razvoja gradova i procesa urbanizacije, slijedi prikaz urbanizacijskih procesa u svijetu i u Hrvatskoj. Detaljnije se analizira strateški pristup urbanom razvoju, u zasebnom poglavlju rada, uključujući zakonodavni okvir koji je bitan za utvrđivanje podjele urbanih područja i upravljanje urbanim razvojem. U radu se zatim komparira deset gradova Republike Hrvatske, njihove sličnosti i razlike temeljem odabranih socio-ekonomskih pokazatelja te se prikazuje njihova uloga u regionalnom razvoju. Objašnjavaju se i razlike između gradova na području Jadranske i Kontinentalne Hrvatske. Posljednje poglavlje (prije zaključka) analizira urbano područje Pula, s naglaskom na smjernice daljnjeg razvoja.

U radu su dokazane različitosti većih gradova koji privlače stanovništvo kao i da veća urbana područja mogu značajno utjecati na razvoj šireg okruženja. Cjelovito i integrirano upravljanje razvojem širih urbanih prostora može biti korisno za manje gradove u okruženju središnjeg grada, ali i za središnje gradove kako bi se spriječili nepovoljni efekti ubrzanog urbanog razvoja.

Ključne riječi: veća urbana područja, strategija urbanog razvoja, Pula

SUMMARY

Urban development and the role of larger urban areas represent the basis of this diploma thesis. Act on Regional Development of the Republic of Croatia defines larger urban areas. The aim of this work is to analyse and present the importance of the development of the larger urban areas, to compare larger urban areas in Croatia and to explain in more detail the development on the chosen example, larger urban area of Pula. This thesis describes the historical development of cities in brief, presents an overview of the urbanisation processes in the world and in Croatia. Strategic approach to urban development is analysed in the separate chapter, including legal framework which is important in defining urban areas and managing urban development in Croatia. After that, ten Croatian cities are compared, according to their similarities and differences based on particular socio-economic indicators. Their role in regional development is presented as the results of the analysis. Differences between cities on the Adriatic and Continental Croatia are also compared. The last chapter, before conclusions, analyses the characteristics of the Pula larger urban area, with guidelines for future development.

This work confirms that there are differences between larger urban areas, they attract population with their functions and services which they provide and that larger urban areas can have a significant role in the development of a broader, regional surroundings. Managing fully integrated development of the larger urban areas can be useful for smaller cities in the surroundings of the central urban areas, but also for central cities to prevent possible unfavourable effects of the accelerated urban development.

Keywords: larger urban areas, urban development strategy, Pula